

การวิเคราะห์สถานการณ์ การเลี้ยงดูทดแทนในบริบท จังหวัดชายแดนใต้

มกราคม 2568

Mahidol University
Faculty of Social Sciences
and Humanities

unicef
for every child

© องค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (ยูนิเซฟ) ประเทศไทย, แผนกคุ้มครองเด็ก,
มกราคม 2568

เอกสารฉบับนี้สามารถทำสำเนาทั้งหมดหรือบางส่วนได้ โดยต้องระบุแหล่งที่มาและ
อ้างอิงเมื่อมีการนำไปใช้

คำแนะนำในการอ้างอิง: ยูนิเซฟและมหาวิทยาลัยมหิดล. 2568. การวิเคราะห์สถานการณ์
การเลี้ยงดูทดแทนในบริบทจังหวัดชายแดนใต้. ยูนิเซฟ ประเทศไทย, กรุงเทพฯ, มกราคม
2568

เครดิตภาพถ่าย: UNICEF Thailand/2024/Taleh

หากต้องการข้อมูลเพิ่มเติม โปรดติดต่อ:

ยูนิเซฟ ประเทศไทย

19 ถนนพระอาทิตย์ กรุงเทพฯ 10200 ประเทศไทย

เบอร์โทรศัพท์: 02-356 9499; <https://www.UNICEF.org/thailand/>

ข้อสงวนสิทธิ์: เนื้อหาในเอกสารฉบับนี้ เป็นการแสดงความคิดเห็นของผู้เขียนและ
ไม่ได้สะท้อนถึงนโยบายของยูนิเซฟ ประเทศไทยเสมอไป

การวิเคราะห์สถานการณ์ การเลี้ยงดูทดแทนในบริบท จังหวัดชายแดนใต้

มกราคม 2568

Mahidol University
Faculty of Social Sciences
and Humanities

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยนี้นำเสนอผลการศึกษาศาสนาการณการเลี้ยงดูทดแทนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีสภาพสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่แตกต่างจากส่วนอื่น ๆ ของประเทศ เป้าหมายของงานวิจัยนี้ คือ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์และแนวปฏิบัติในปัจจุบันเกี่ยวกับรูปแบบของการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กในพื้นที่

ในการดำเนินการวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยจากมหาวิทยาลัยมหิดล เป็นผู้ดำเนินการในนามขององค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย คณะผู้วิจัยประกอบด้วย ดร.กัญฐณิ ลดาพงษ์พัฒนา เป็นผู้วิจัยหลัก ดร.วรพงษ์ เจริญวงศ์ และ ดร.โลลา หิรัญเพ็ญ เป็นผู้วิจัยร่วม รองศาสตราจารย์ ดร. อารี จำปากลาง เป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัย พร้อมกันนี้ ยังมีคณะผู้ช่วยวิจัยภาคสนาม ได้แก่ นายมุฮัมมัดราฟิ มะเก็ง อาจารย์อิสัยส มะเก็ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์อับดุลคอลิก อีรอสมีย์ อาจารย์มุบตี อุเด็น นายคอลฟ์ ต่วนบุละ และ น.ส.อาอิตะ เจ๊ะแว ทั้งนี้ สามารถดูข้อมูลเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยมหิดลได้ที่ <https://mahidol.ac.th/>

งานวิจัยนี้ได้รับคำแนะนำด้านเทคนิคและการสนับสนุนด้านการบริหารโครงการวิจัยจาก นางสาวอลิญา หมัดหมาน และนางสาวนันทร เอี่ยมวานานนทชัย ภายใต้การกำกับดูแลของ Muhammad Rafiq Khan จากองค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย

องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย และคณะผู้วิจัยจากมหาวิทยาลัยมหิดล ขอขอบพระคุณทุกฝ่ายที่ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ การเก็บรวบรวมข้อมูล ความร่วมมือ ตลอดจนคำแนะนำ และขอแสดงความขอบคุณเป็นพิเศษไปยังกรมกิจการเด็กและเยาวชน (ด.ย.) และศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) นอกจากนี้ ทางคณะผู้วิจัยยังได้รับการสนับสนุนด้านข้อมูลจากพันธมิตรเครือข่ายการศึกษาในพื้นที่ รวมถึงสมาคมสถาบันศึกษาปอเนาะจังหวัดชายแดนภาคใต้ และสมาคมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ตลอดจนองค์กรและบุคคลอื่น ๆ ในพื้นที่ที่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนงานวิจัยนี้ ซึ่งมีมากจนไม่อาจระบุนามได้อย่างครบถ้วน ขอแสดงความขอบคุณมา ณ ที่นี้ด้วย

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ประเทศไทยมีการศึกษาสภาพแวดล้อมในการเลี้ยงดูเด็กที่ขาดพ่อแม่เลี้ยงดูในเกือบทุกภูมิภาค ทั้งในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันตก แต่มีงานศึกษาวิจัยด้านการเลี้ยงดูทดแทนในภาคใต้น้อยมาก งานวิจัยนี้จึงช่วยเติมเต็มช่องว่างของความรู้และเสนอแนะนโยบายเพื่อส่งเสริมให้เด็กในภาคใต้ได้เติบโตในสภาพแวดล้อมที่อบอุ่นและปลอดภัย

การวิจัยนี้มุ่งเน้นวิเคราะห์สถานการณ์การเลี้ยงดูทดแทนในจังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทย โดยมีการศึกษารูปแบบต่าง ๆ ของการเลี้ยงดูทดแทน และคุณภาพของการเลี้ยงดู (เช่น อัตราส่วนเด็กต่อผู้ดูแล นโยบายคุ้มครองเด็ก สิ่งอำนวยความสะดวกในสถานรองรับ และแผนการคืนสู่ครอบครัวหรือกลับสู่สังคม) พร้อมทั้งระบุการทางสังคมสำหรับเด็กและครอบครัวที่มีอยู่ในพื้นที่ และสร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก

การวิจัยนี้ดำเนินการในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทย ได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และสงขลา โดยครอบคลุมสถานรองรับประเภทต่าง ๆ รวมถึง 1) สถาบันศึกษาปอเนาะ¹ 2) สถาบันฮาฟิซ² 3) โรงเรียนประจำของรัฐ (หมายถึง โรงเรียนราชประชานุเคราะห์) และ 4) สถานสงเคราะห์เด็กกำพร้าหรือสถานรองรับเด็กเอกชน สัดส่วนของสถานรองรับที่สำรวจได้แก่ สถาบันฮาฟิซ (44.7%) รองลงมาคือ สถาบันการศึกษาปอเนาะ (34.2%) สถานสงเคราะห์เด็กเอกชน (13.2%) และโรงเรียนประจำของรัฐ (7.9%)

การวิจัยแบบผสมผสานนี้ใช้ทั้งการสำรวจเชิงปริมาณ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้การสุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเฉพาะเจาะจง โดยได้เก็บข้อมูลทั้งจากพ่อแม่ผู้ปกครอง ผู้เลี้ยงดูเด็กในครอบครัวทดแทน ตัวแทนจากองค์กรศาสนาในท้องถิ่น ตัวแทนของหน่วยงานภาครัฐที่ทำงานกับเด็กและครอบครัว นักวิจัยท้องถิ่น และตัวแทนจากองค์กรภาคประชาสังคมและองค์กรธุรกิจ

การวิจัยนี้พบว่า มีเด็กจำนวน 15,927 คนอาศัยอยู่ในสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้ โดย 91.55% เป็นเด็กอายุ 13-18 ปี โดยเฉลี่ยสถานรองรับในพื้นที่วิจัยมีอัตราส่วนผู้ดูแลหนึ่งคนต่อเด็ก 25.19 คนที่อยู่ภายใต้การเลี้ยงดูในระยะยาว และพบว่าวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งสถานรองรับคือการเลี้ยงดูเด็กที่มาจากครอบครัวยากจน รองลงมาคือ เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ศาสนา

การวิจัยยังพบว่า เด็ก ๆ ในสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้ปฏิบัติตามกิจวัตรอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะในสถาบันฮาฟิซที่มักตื่นนอนประมาณ 3:00 หรือ 3:30 น. โดยในกรณีดังกล่าวจะมีเวลาให้เด็กนอนเพิ่มเติมในระหว่างวัน และแม้ว่าหนึ่งในเหตุผลหลักที่ทำให้เด็กถูกส่งไปยังสถานรองรับคือการขาดด้านศาสนา ทว่า ก็มีการให้การศึกษากับและอบรมทักษะอาชีพด้วย กล่าวคือ สถานรองรับร้อยละ 65.8 เห็นว่าเด็กและเยาวชนที่อยู๋ในการเลี้ยงดูจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทักษะด้านวิชาชีพและทักษะในการสร้างรายได้ รองลงมาคือทักษะด้านภาษาและการสื่อสาร (ร้อยละ 34.2)

สำหรับรูปแบบการเลี้ยงดูเด็กในสถานรองรับ พบว่า สถานรองรับร้อยละ 71.1 ใช้รูปแบบคณะกรรมการนักเรียนหรือสภานักเรียนช่วยดูแลเด็กจำนวนมาก ด้วยเหตุผลว่ามีจำนวนผู้เลี้ยงดูจำกัด และแต่ละคนก็มีภาระงานหนัก โดยทั่วไปแล้ว เด็กที่อยู่มากกว่าจะได้รับมอบหมายให้ช่วยดูแลเด็กที่อายุน้อยกว่าให้อยู่ในระเบียบวินัย โดยเฉพาะในการปฏิบัติตามกิจวัตรประจำวัน รวมถึงการละหมาดประจำวัน

สถานรองรับส่วนใหญ่ (ร้อยละ 89.5) มีกฎหมายเด็กกลับบ้านในช่วง 40 วันแรกของการเข้ามาอาศัยอยู่ในสถานรองรับ หลังจากนั้นเด็กจะสามารถกลับบ้านตามกำหนดการที่กำหนดไว้ โดยร้อยละ 34.2 อนุญาตให้กลับบ้านปีละสองครั้ง ในขณะที่ ร้อยละ 31.6 อนุญาตให้กลับบ้านเดือนละครั้ง อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เคยถูกเลี้ยงดูในสถานรองรับหลายท่านระบุในระหว่างการสนทนากลุ่มว่าการกลับบ้านเดือนละสองครั้ง (ประมาณทุกสองสัปดาห์) เป็นสิ่งที่เหมาะสม เนื่องจากการไม่ได้กลับบ้านเป็นเวลานานอาจทำให้ขาดความผูกพันและรู้สึกตัดขาดจากญาติและเพื่อนบ้าน

1 สถาบันที่มีการจัดการศึกษาอิสลามแบบจารีตดั้งเดิม มีเจ้าของผู้ดำเนินการ เรียกว่า บาบอ

2 สถาบันที่มีการจัดการศึกษาอิสลามแบบจารีตดั้งเดิมที่เน้นการฝึกให้เด็กท่องจำคัมภีร์อัลกุรอาน

ในการลงโทษเด็ก ร้อยละ 86.8 ของสถานรองรับ (33 แห่ง) ใช้วิธีการเตือนด้วยวาจา ขณะที่ ร้อยละ 36.84 (14 แห่ง) กำหนดให้ผู้กระทำผิดต้องทำงานเพิ่มเติมหรือภารกิจบริการชุมชน เช่น ทำความสะอาด เก็บขยะ และกวาดพื้น และมีสถานรองรับ ร้อยละ 26.31 ที่ยังคงใช้การลงโทษทางกายอยู่

สถานรองรับ ร้อยละ 74 เด็กไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้โทรศัพท์มือถือ อย่างไรก็ตาม สถานรองรับ ร้อยละ 26 อนุญาตให้เด็กมีอุปกรณ์สื่อสารและใช้สื่อสังคมออนไลน์ภายใต้เงื่อนไขเฉพาะ

สถานรองรับ ร้อยละ 53 เก็บค่าธรรมเนียมบำรุงรักษาหอพักจากเด็ก รวมถึงสถาบันการศึกษาปอเนาะ 12 แห่ง (ร้อยละ 31.6) และสถาบันอาชีพ 8 แห่ง (ร้อยละ 21.1) บางแห่งเรียกเก็บค่าธรรมเนียมเพียง 100 บาทต่อภาคการศึกษา ส่วนใหญ่เก็บเงินเพื่อเป็นค่าอุดหนุนด้านสาธารณูปโภค อย่างไรก็ตาม สถานรองรับ ร้อยละ 45 ไม่เรียกเก็บค่าธรรมเนียมบำรุงรักษาหอพัก และพบว่าสถานรองรับโดยทั่วไปจะไม่เก็บค่าธรรมเนียมใด ๆ หากเด็กเป็นเด็กกำพร้า โดยเฉพาะตามนิยามทางศาสนา

ในการจัดการสถานรองรับ พบว่า ร้อยละ 60.5 เลี้ยงดูเด็กกินนอนด้วยงบประมาณน้อยกว่า 500,000 บาทต่อปี สถานรองรับ ร้อยละ 29 ใช้งบประมาณสำหรับการดำเนินการสถานรองรับระหว่าง 500,000 ถึง 3,000,000 บาทต่อปี และอีกร้อยละ 5.3 ใช้งบประมาณเลี้ยงดูเด็กกินนอนเกิน 10,000,000 บาทต่อปี

งานวิจัยนี้ไม่พบสถานรองรับแห่งใดมีนโยบายการคุ้มครองเด็กเป็นลายลักษณ์อักษร และไม่พบการฝึกอบรมผู้เลี้ยงดูเด็กในเรื่องเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก จิตวิทยาเด็ก สิทธิเด็ก หรือการคุ้มครองเด็ก แม้ว่าสถานรองรับร้อยละ 28.9 ให้ข้อมูลว่ามีเด็กในการเลี้ยงดูเผชิญกับปัญหาสุขภาพจิต เช่น ภาวะซึมเศร้าหรือความเสี่ยงต่อการทำร้ายตนเอง และสถานรองรับร้อยละ 50 ไม่มีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตของเด็ก

จากการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย หรือ MICS (Multiple Indicator Cluster Surveys) พบว่า ภาคใต้มีสัดส่วนของจำนวนเด็กที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่แม่ ๆ ค่าที่ต่ำสุดเมื่อเทียบกับภาคอื่น ๆ คือ อยู่ที่ ร้อยละ 14.4 ทั้งนี้ จากการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพพบว่ามีกรณีที่น่าเศร้าไม่ประสงค์หรือไม่มีความสามารถจะเลี้ยงดูลูกของตนเองตั้งแต่วัยแรกเกิด เนื่องจากเหตุผลต่าง ๆ เช่น ความยากจน และเด็กเกิดนอกการสมรส และงานวิจัยนี้ยังพบว่าความต้องการของคนในพื้นที่ในการรับเลี้ยงเด็กมีอยู่สูง และพบว่าในพื้นที่ที่มีครอบครัวที่ให้การเลี้ยงดูทดแทนพยายามหาทางก้าวข้ามข้อจำกัดทางศาสนาในการเลี้ยงดูเด็กที่ไม่ใช่ลูกแท้ ๆ ด้วย

การวิจัยนี้ พบการบริการทางสังคมสำหรับเด็กและครอบครัวในจังหวัดชายแดนใต้ 5 ประเภท ได้แก่ 1) การศึกษา รวมถึงทุนการศึกษา การศึกษาด้านศาสนา และการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความพิการ 2) สุขภาพ รวมถึงการส่งเสริมสุขภาพจิตและบริการจากหมอชาวบ้าน 3) ที่อยู่อาศัย การเสริมอาชีพ และสร้างรายได้ เช่น การเข้าถึงเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ การซ่อมแซมที่อยู่อาศัย และการจัดหาอุปกรณ์ประกอบอาชีพหรือปศุสัตว์ 4) บริการและความช่วยเหลือที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม เช่น การแจกจ่ายเนื้อกุรบานและชุดแต่งกายตามประเพณีในโอกาสสำคัญทางศาสนา 5) บริการอื่น ๆ เช่น ความช่วยเหลือฉุกเฉิน กองทุนสวัสดิการสำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุ ความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมและการเยียวยาความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) รวมทั้ง การให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กหรืออบรมทักษะการเป็นพ่อแม่

พร้อมกันนี้ งานวิจัยนี้ได้จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อ (1) พัฒนาคุณภาพการเลี้ยงดูในสถานรองรับ คือ เน้นส่งเสริมการมีนโยบายคุ้มครองเด็กในสถานรองรับทุกรูปแบบ ดูแลเรื่องสุขภาวะทางกายและสุขภาพจิต น้ำและสุขอนามัย เรื่องภาระงานและทักษะของผู้ดูแล การรักษาความสัมพันธ์กับครอบครัว และการศึกษาเกี่ยวกับเพศภาวะ ความยุติธรรมทางเพศ และการเลี้ยงดูเด็กผู้หญิง (2) จัดตั้งสถาบันการศึกษาทางศาสนาแบบจารีตที่มีเด็กพักค้าง (3) กำกับดูแลสถานรองรับเอกชน โดยพัฒนามาตรฐานการเลี้ยงดูและกลไกการกำกับดูแลสถานรองรับเอกชน ทบทวนข้อกำหนดการจดทะเบียนสถานสงเคราะห์เด็กเอกชน และบังคับใช้ข้อกำหนดการจดทะเบียนและการกำกับดูแลสถานรองรับเอกชนอย่างครอบคลุม (4) คุ้มครองเด็กที่ไม่ได้รับการเลี้ยงดูจากพ่อแม่อย่างเหมาะสม ผ่านการส่งเสริมให้เด็กและครอบครัวเข้าถึงบริการทางสังคมและจัดบริการทางสังคมที่จำเป็นเพิ่มเติม และส่งเสริมการเลี้ยงดูในรูปแบบครอบครัวอุปถัมภ์

สารบัญ

กิตติกรรมประกาศ	iv
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	v
สารบัญ	vii
ตาราง	viii
ภาพแผนภูมิ	viii
1. บทนำ	1
2. ระเบียบวิธีวิจัย	3
3. เด็กโตนอกบ้าน – เด็กและสถานรองรับ ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้	9
3.1. ประเภทและลักษณะของสถานรองรับ	9
3.2. จำนวนสถานรองรับ	11
3.3. วัตถุประสงค์ในการดำเนินการของสถานรองรับ	12
3.4. การเลี้ยงดูเด็กในสถานรองรับ	15
4. เด็กโตในบ้าน – เด็กในการเลี้ยงดูทดแทนแบบครอบครัวในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้	36
4.1. การเลี้ยงดูทดแทนในครอบครัวแบบอิสลาม	36
4.2. ครอบครัวอุปถัมภ์และครอบครัวบุญธรรมในจังหวัดชายแดนใต้	38
5. บริการทางสังคมสำหรับเด็กและครอบครัวในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้	41
5.1. บริการด้านการศึกษา	41
5.2. บริการด้านสุขภาพ	42
5.3. บริการด้านที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพและการมีรายได้	43
5.4. บริการและความช่วยเหลือที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม	44
5.5. บริการอื่น ๆ	44
6. ข้อเสนอเชิงนโยบาย	45
6.1. พัฒนาคุณภาพการเลี้ยงดูในสถานรองรับ	45
6.2. จัดตั้งสถาบันการศึกษาทางศาสนาแบบจารีตที่มีเด็กพักค้าง	48
6.3. กำกับดูแลสถานรองรับเอกชน	49
6.4. คัดกรองเด็กที่ไม่ได้รับการเลี้ยงดูจากพ่อแม่อย่างเหมาะสม	50

7. บรรณานุกรม	52
---------------	----

8. ภาคผนวก	55
------------	----

8.1. เอกสารรับรองจริยธรรมการวิจัย	55
8.2. แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานสถานรองรับ	56
8.3. แบบสำรวจบริการทางสังคมสำหรับเด็กและครอบครัว	57
8.4. แบบสัมภาษณ์สถานรองรับเด็ก	58

ตาราง

ตารางที่ 1: จำนวนกลุ่มตัวอย่าง	5
ตารางที่ 2: จำนวนสถานรองรับที่จัดให้เด็กพักค้างในจังหวัดชายแดนใต้	12
ตารางที่ 3: จำนวนเด็กทั้งหมดในสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้ จำแนกตามอายุ	15
ตารางที่ 4: สัดส่วนผู้ดูแลต่อจำนวนเด็กโดยเฉลี่ย จำแนกตามประเภทสถานรองรับ	28

ภาพแผนภูมิ

ภาพที่ 1: วัตถุประสงค์ของการดำเนินการของสถานรองรับที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย แสดงจำนวนสถานรองรับที่ระบุวัตถุประสงค์การดำเนินการในแต่ละประเด็น	12
ภาพที่ 2: การจัดอันดับความสำคัญของวัตถุประสงค์ในการดำเนินการสถานรองรับที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย แสดงค่าเฉลี่ยของการจัดอันดับความสำคัญของแต่ละวัตถุประสงค์	13
ภาพที่ 3: จำนวนเด็กพักค้างและเด็กไป-กลับในสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้จำแนกตามประเภทสถานรองรับ	16
ภาพที่ 4: จำนวนเด็กชาย-หญิงทั้งหมดในสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้จำแนกตามประเภทสถานรองรับ	16
ภาพที่ 5: จำนวนเด็กชาย-หญิงที่พักค้างในสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้จำแนกตามประเภทสถานรองรับ	17
ภาพที่ 6: ร้อยละของสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้ที่มีความต้องการเพิ่มเติมทักษะให้แก่เด็ก จำแนกตามทักษะในด้านต่าง ๆ	18
ภาพที่ 7: ร้อยละของสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้ จำแนกตามรูปแบบการจัดการเลี้ยงดูในสถานรองรับ	19
ภาพที่ 8: ร้อยละของสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้จำแนกตามวิธีการหลักในการตรวจสอบประวัติหรือคัดเลือกบุคลากร	20
ภาพที่ 9: ความถี่ที่อนุญาตให้เด็กกลับบ้านของสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้	22
ภาพที่ 10: จำนวนสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้จำแนกตามวิธีการลงวินัย	23

ภาพที่ 11: ร้อยละของสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้จำแนกตามการอนุญาตให้เด็กใช้โทรศัพท์มือถือ	25
ภาพที่ 12: จำนวนสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้จำแนกตามทักษะที่ควรฝึกเพิ่มเติมสำหรับเด็กพักค้าง	27
ภาพที่ 13: ร้อยละของสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้ จำแนกตามรูปแบบการจัดเก็บค่าธรรมเนียมบำรุงหอพัก	29
ภาพที่ 14: จำนวนสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้จำแนกตามประมาณการรายจ่าย สำหรับการเลี้ยงดูเด็กพักค้าง/เด็กกึ่งนอนประจำปีของปีที่ผ่านมา	30
ภาพที่ 15: ร้อยละของสถานรองรับในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้จำแนกตามประเภทของน้ำเพื่อการบริโภค	32
ภาพที่ 16: ร้อยละของสถานรองรับในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้จำแนกตามประเภทของน้ำเพื่อการอุปโภค	32
ภาพที่ 17: ร้อยละของสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้จำแนกตามการบริหารจัดการด้านอาหาร	33

1

บทนำ

1.1. ความเป็นมา

สถานรองรับหรือสถานสงเคราะห์เด็ก คือการเลี้ยงดูกลุ่มเด็กในสภาพแวดล้อมที่ต่างจากครอบครัว (United Nations, 2010, paragraph 29) ซึ่งมีข้อจำกัดในการให้เด็กได้โตอย่างเต็มศักยภาพเนื่องจากมักมีสัดส่วนผู้ดูแลเด็กต่อจำนวนเด็กน้อย ส่งผลให้ไม่สามารถให้การเลี้ยงดูเด็กด้วยความเอาใจใส่เป็นรายบุคคลได้อย่างเต็มที่ และอาจก่อให้เกิดผลกระทบทางใจ เช่น ภาวะพร่องรักหรือภาวะผูกพันผิดปกติ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสมรรถภาพโดยเฉพาะในเด็กเล็กที่ถูกละเลยอย่างรุนแรง (Center on the Developing Child, 2007)

ประเทศไทยมีระบบการเลี้ยงดูทดแทนแบบเป็นทางการที่พึ่งพิงสถานรองรับเป็นหลัก (กรมกิจการเด็กและเยาวชน, 2563) โดยเด็กส่วนมากในสถานสงเคราะห์ไม่ใช่เด็กกำพร้า เพราะประเทศไทยมีเด็กกำพร้าแท้คือเด็กที่ทั้งพ่อและแม่เสียชีวิตเพียงร้อยละ 3.6 แต่มีเด็กร้อยละ 24.6 ที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับทั้งพ่อและแม่ผู้ให้กำเนิด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2566) แม้เด็กกลุ่มนี้ส่วนมากจะอาศัยอยู่ในครอบครัวเครือญาติอุปถัมภ์แบบไม่เป็นทางการ แต่ในหลายกรณีก็ถูกส่งไปอยู่ในสถานรองรับเด็กในรูปแบบสถาบันหรือสถานสงเคราะห์ ซึ่งมีอยู่กว่า 730 แห่งทั่วประเทศ โดย 709 แห่งยังคงเปิดดำเนินการอยู่ (Alternative Care Thailand, 2023) ทั้งนี้ การศึกษาวิจัยพบว่าสถานสงเคราะห์เด็กเอกชนแต่ละแห่งมีเด็กเฉลี่ยแต่ละ 58 คน (CRC Coalition Thailand, 2016) จึงประมาณการได้ว่า ปัจจุบันมีเด็กอย่างน้อย 41,100 คนอยู่ในการดูแลของสถานสงเคราะห์เด็กทั่วประเทศ ทั้งสถานสงเคราะห์ที่จดทะเบียนขอรับใบอนุญาตดำเนินการสถานสงเคราะห์และที่ดำเนินการโดยที่ยังไม่ได้จดทะเบียนตามกฎหมาย

อย่างไรก็ดี ในความเป็นจริง ประเทศไทยมีจำนวนสถานรองรับมากกว่าตัวเลขที่ระบุไว้ เนื่องจากยังคงมีองค์กรหลายประเภทที่ทำหน้าที่เสมือนสถานสงเคราะห์ คือ ให้การเลี้ยงดูเด็กจำนวนมากว่า 6 คน แบบกินนอนเป็นระยะเวลาหนึ่ง โดยไม่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ มีการเลี้ยงดูที่มีกิจวัตรประจำวันเคร่งครัด และเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ นอกเหนือจากการพักผ่อนหย่อนใจ ตัวอย่างของสถานรองรับที่ทำหน้าที่เสมือนสถานสงเคราะห์เด็กเหล่านี้ ได้แก่ หอพักนักเรียน โรงเรียนประจำ และศาสนสถาน (Department of Children and Youth et al., 2021) อนึ่ง หากพิจารณาให้ครอบคลุมสถานรองรับเด็กทุกประเภทตามที่กล่าวมา พบว่า ประเทศไทยมีเด็กที่อาศัยอยู่นอก “บ้าน” หรือนอกการเลี้ยงดูในรูปแบบครอบครัว คือ อาศัยอยู่ในสถานรองรับเด็ก ไม่น้อยกว่า 120,000 คน (Ladaphongphattana et al., 2022) ซึ่งเป็นตัวเลขประเมินขั้นต่ำ กล่าวคือ คาดว่าเด็กที่เติบโตนอกสภาพแวดล้อมของครอบครัวซึ่งอาจได้รับผลกระทบทางลบจากการไม่ได้รับการเลี้ยงดูและเอาใจใส่เป็นรายบุคคลอย่างเพียงพอมีจำนวนมากกว่า 120,000 คน

ตัวเลขประมาณการข้างต้นเป็นผลมาจากการวิจัยของ Ladaphongphatthana et al. (2022) จัดประเภทการเลี้ยงดูทดแทนในสถานรองรับออกเป็นการดูแลในสถานสงเคราะห์เอกชนซึ่งมักดำเนินการโดยองค์กรทางศาสนาคริสต์เป็นหลัก สถานรองรับของรัฐที่บริหารงานโดยกระทรวงต่าง ๆ ทั้งสี่กระทรวง³ และการเลี้ยงดูทดแทนที่ดำเนินการโดยสถาบันทางศาสนาในพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม ทั้งนี้ งานศึกษาข้างต้นได้เสนอข้อมูลและการวิเคราะห์เกี่ยวกับจำนวนวัดและสามเณรไว้ แต่ไม่ได้นำเสนอการประมาณการจำนวนเด็กในสถานรองรับที่ดำเนินการโดยสถาบันทางศาสนาอิสลาม เนื่องจากมีข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนสถานในจังหวัดชายแดนใต้ที่ไม่เพียงพอ

งานวิจัยนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อสำรวจสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้ โดยระบุทั้งจำนวนสถานรองรับและจำนวนเด็กที่อาศัยอยู่ในสถานรองรับ รวมถึงลักษณะสำคัญของการเลี้ยงดูเด็กในสถานรองรับเหล่านั้น นอกจากนี้ยังต้องการเข้าใจปัจจัยที่นำไปสู่การแยกเด็กจากครอบครัวและประเมินคุณภาพของการเลี้ยงดูทดแทนในสถานรองรับ เพื่อระบุช่องว่างและโอกาสในการปรับปรุงระบบการเลี้ยงดูในอนาคต การศึกษานี้ยังตรวจสอบแง่มุมเชิงพื้นที่ของการเลี้ยงดูทดแทนในรูปแบบครอบครัวและบริการทางสังคมที่มีให้แก่เด็กและครอบครัว สุดท้ายนี้ เป็นการเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก โดยให้ความสำคัญกับผลประโยชน์สูงสุดของเด็กในสถานรองรับที่ให้การเลี้ยงดูระยะยาวแก่เด็กในพื้นที่ชายแดนใต้

1.2. วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 4 ประการ ได้แก่

1. เพื่อศึกษาการเลี้ยงดูทดแทนทุกรูปแบบใน 5 จังหวัดชายแดนใต้
 - 1.1. เพื่อระบุจำนวนและคุณลักษณะของสถานรองรับ รวมถึงเด็กที่อาศัยอยู่ในสถานรองรับ
 - 1.2. เพื่อระบุลักษณะของการเลี้ยงดูโดยครอบครัวอุปถัมภ์
 - 1.3. เพื่อระบุสาเหตุและปัจจัยของการแยกเด็กออกจากครอบครัว
2. เพื่อศึกษาคุณภาพของการเลี้ยงดูทดแทนในรูปแบบสถาบัน
3. เพื่อระบุบริการทางสังคมสำหรับเด็กและครอบครัวที่มีอยู่ในพื้นที่
4. เพื่อสร้างข้อเสนอเชิงนโยบายด้านการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในพื้นที่

กล่องข้อความที่ 1

เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ในจังหวัดชายแดนใต้และ บทบาทของการศึกษาอิสลาม และการดูแลชุมชน

ประชากรในจังหวัดชายแดนใต้ส่วนใหญ่เป็นมุสลิมนิกายซุนนี โดยมีลักษณะทางวัฒนธรรมของคนในชาติพันธุ์มลายูเป็นเอกลักษณ์สำคัญของชุมชน เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมนี้มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันในหลายด้าน เช่น การเลี้ยงดูเด็ก บรรทัดฐานทางสังคม โครงสร้างครอบครัว และการมีปฏิสัมพันธ์ในชุมชน ทั้งนี้ วัฒนธรรมนิยมแบบมลายูดั้งเดิมและการปฏิบัติทางศาสนาอิสลามมีการผสมผสานกันอย่างแนบแน่น ส่งผลกระทบต่อทุกอย่างตั้งแต่การมีปฏิสัมพันธ์ของคนในพื้นที่สาธารณะและลักษณะแสดงออกทางวัฒนธรรมด้านการแต่งกาย รวมถึงการบริโภคอาหาร (Liow, 2011)

การศึกษาเป็นสิ่งที่ชุมชนในพื้นที่ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก และมีการผลักดันเพื่อพัฒนาโอกาสทางการศึกษาสำหรับเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิง สถาบันการศึกษาในจังหวัดชายแดนใต้มีการผนวกรวมการศึกษาศาสนาเข้ากับหลักสูตรการศึกษาที่รัฐบังคับใช้ เพื่อให้เด็กได้รับการศึกษาที่มีความสมดุลรอบด้าน พร้อมทั้งเคารพต่อมรดกทางวัฒนธรรมและศาสนาของประชาชนในท้องถิ่น (Liow, 2011).

การศึกษาอิสลามในพื้นที่มีรูปแบบหลากหลาย โดยเด็กจะได้รับการปลูกฝังคำสอนในศาสนาอิสลาม เช่น ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (Tadika) สถาบันศึกษาปอเนาะ สถาบันอาฟิซ และโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ประเด็นที่น่าสนใจคือรูปแบบการศึกษาอิสลามแบบจารีตดั้งเดิม ได้แก่ สถาบันปอเนาะและสถาบันอาฟิซ มีองค์ประกอบในการดูแลที่เข้มแข็งและควรเป็นที่ศึกษาว่าเป็นรูปแบบของการเลี้ยงดูแบบสถาบัน เพื่อทำความเข้าใจว่าเด็กในสถานรองรับเหล่านี้จะได้รับการเลี้ยงดูที่ตอบสนองต่อผลประโยชน์สูงสุดของเด็กอย่างไรบ้าง นอกจากนี้ วัฒนธรรมยังมีอิทธิพลต่อการเลี้ยงดูทดแทนในรูปแบบครอบครัว ซึ่งถือเป็นทางเลือกในกรณีที่การแยกเด็กออกจากครอบครัวเป็นสิ่งจำเป็น

3 ได้แก่ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม และกระทรวงยุติธรรม

2

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยมีการสำรวจจำนวนสถานรองรับและรูปแบบการบริการสำหรับเด็กและครอบครัวที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่ เพื่อระบุจำนวนสถานรองรับและรูปแบบการบริการที่มีอยู่ในพื้นที่ที่ส่งเสริมให้ครอบครัวสามารถเลี้ยงดูเด็กเองได้และไม่ต้องส่งเด็กไปสถานรองรับโดยไม่จำเป็น มีการเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับสถานรองรับจำนวน 38 แห่ง เพื่อศึกษาคุณภาพของการเลี้ยงดูทดแทนในรูปแบบสถาบัน คุณลักษณะของสถานรองรับและเด็กที่อาศัยอยู่ในสถานรองรับ ทั้งยังมีการเก็บข้อมูลผ่านการประชุมกลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ ตลอดจนการแยกเด็กออกจากครอบครัว และแนวการดำเนินการด้านการเลี้ยงดูทดแทนในพื้นที่ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านการเลี้ยงดูทดแทนที่สามารถนำไปปรับใช้ในพื้นที่ได้

2.1. พื้นที่วิจัยและกลุ่มเป้าหมาย

การศึกษานี้ดำเนินการในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส จังหวัดสตูล และจังหวัดสงขลา ประกอบด้วย 56 อำเภอ 413 ตำบล 3,073 หมู่บ้าน กลุ่มเป้าหมายหลักในการวิจัยนี้ ได้แก่ สถานรองรับเด็กที่ให้การดูแลเด็กอายุ 0 – 18 ปีมากกว่า 6 คนขึ้นไปแบบกินนอนเป็นระยะเวลาหนึ่ง โดยไม่ได้มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ซึ่งครอบคลุมถึงสถานศึกษาและศาสนสถานประเภทต่าง ๆ ได้แก่ 1) โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม 2) สถาบันศึกษาปอเนาะ 3) สถาบันอาฟิซ 4) โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ / โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ 5) โรงเรียนในโครงการประชารัฐ และ 6) สถานสงเคราะห์เด็กเอกชน ทั้งนี้ การวิเคราะห์เชิงคุณภาพไม่รวมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและโรงเรียนในโครงการประชารัฐ เนื่องจากความแตกต่างของลักษณะการดูแล

2.2. การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยแบบผสมผสานนี้มีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่

2.2.1. การสำรวจสถานรองรับและบริการทางสังคม

งานวิจัยนี้มีการสำรวจ 2 ชุด ได้แก่ 1) การสำรวจจำนวนสถานรองรับและจำนวนเด็กที่อยู่ในสถานรองรับ และ 2) การสำรวจบริการทางสังคมสำหรับเด็กและครอบครัวรายหมู่บ้าน ทั้งสองการสำรวจข้างต้นดำเนินการอย่างครอบคลุมทั่วพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้ โดยมีอาสาสมัครบัณฑิตอาสาพัฒนามาตุภูมิที่ได้รับการประสานงานผ่านศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ เป็นผู้เก็บข้อมูลรายหมู่บ้าน และนักศึกษาของมหาวิทยาลัยในพื้นที่เป็นผู้เก็บข้อมูลในเขตเทศบาลซึ่งไม่มีอาสาสมัครบัณฑิตอาสาพัฒนามาตุภูมิประจำอยู่ อาสาสมัครเก็บข้อมูลได้รับการอบรมเพื่อแนะนำวิธีการใช้เครื่องมือวิจัย การสร้างความไว้วางใจ การซักถามและการสื่อสารที่เหมาะสม รวมถึงการใช้ภาษากาย การแต่งกาย การเก็บข้อมูลอย่างมีจริยธรรม การรักษาความลับและนโยบายความเป็นส่วนตัว พร้อมกันนี้ ยังรวมถึงการจัดการและรักษาข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ในการวิจัยอย่างรัดกุม

แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานสถานรองรับเด็ก โรงเรียนประจำ และศาสนสถาน เป็นแบบสำรวจรายสถานรองรับ มี 6 คำถามหลัก ได้แก่ ชื่อสถานรองรับที่มีเด็กพักค้าง ผู้บริหารของสถานรองรับนี้มีสถานรองรับประเภทอื่น ๆ ในหมู่บ้านเดียวกันหรือไม่ เพื่อระบุลักษณะของสถานรองรับหลายประเภทที่อยู่เป็นกลุ่มในพื้นที่เดียวกัน ประเภทสถานรองรับ จำนวนเด็ก จำนวนบุคลากร และสาเหตุหลักของการรับเด็กเข้ามาอยู่ในการเลี้ยงดูแบบพักค้าง

แบบสำรวจการจัดบริการทางสังคมสำหรับเด็กและครอบครัวเป็นแบบสำรวจรายหมู่บ้าน มี 10 คำถามเพื่อระบุบริการประเภทต่าง ๆ ที่มีในระดับหมู่บ้าน ได้แก่ บริการด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ การคุ้มครองทางสังคม (เช่น การให้การช่วยเหลือด้านกระบวนการยุติธรรม) นันทนาการ การอาสาให้คำปรึกษาและเยียวยาสุขภาพจิตของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ การจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการเลี้ยงดูเด็ก การจัดกิจกรรมสร้างเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว และกิจกรรมอื่น ๆ นอกเหนือจาก 9 ประเภทหลักข้างต้น เช่น การให้บริการสุขภาพอนามัยเจริญพันธุ์สำหรับวัยรุ่น การส่งเสริมอนามัยแม่และเด็ก และการให้บริการแก่เด็กพิการ

ในการสำรวจทั้งสองส่วนนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้แอปพลิเคชัน INFORM (ภายใต้บัญชีผู้ใช้ที่ได้รับอนุญาตโดย UNICEF) ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มดิจิทัลที่เข้าถึงได้ผ่านโทรศัพท์มือถือ เป็นช่องทางหลักในการสำรวจเพื่อให้สะดวกในการจัดการและวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งนี้ก่อนการสำรวจได้มีการจัดประชุมทำความเข้าใจและอบรมประธานบัณฑิตอาสาพัฒนามาตุภูมิของแต่ละอำเภอเพื่อชี้แจงเกี่ยวกับแบบสำรวจ สร้างความคุ้นชิน และทดลองใช้แบบสำรวจในแอปพลิเคชัน INFORM พร้อมทั้งจัดทำสำเนาแบบสำรวจมอบให้อาสาสมัครบัณฑิตอาสาพัฒนามาตุภูมิได้เห็นภาพรวมของคำถามในการสำรวจทั้งหมด และได้มีการจัดทำคู่มือการใช้แอปพลิเคชัน INFORM พร้อมรายละเอียดการติดต่อฝ่ายสนับสนุนทางเทคนิค เพื่อให้ประธานบัณฑิตอาสาพัฒนามาตุภูมินำไปชี้แจงแก่อาสาสมัครบัณฑิตอาสาในระดับหมู่บ้าน รวมถึงมีการจัดอบรมการสำรวจข้อมูลให้นักศึกษาของมหาวิทยาลัยในพื้นที่ที่เป็นผู้เก็บข้อมูลในเขตเทศบาลในลักษณะเดียวกัน อนึ่ง คณะผู้วิจัยและผู้เก็บข้อมูลภาคสนามใช้เวลาสำรวจระหว่างเดือนสิงหาคม 2566 - พฤษภาคม 2567

2.2.2. การศึกษาคุณภาพการเลี้ยงดูเด็กในสถานรองรับ

ในการศึกษาคุณภาพการเลี้ยงดูเด็กและการบริหารจัดการของสถานรองรับทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ 1) สถานศึกษาปอเนาะ 2) สถานฮาดิซ 3) โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ และ 4) สถานสงเคราะห์เด็กเอกชนหรือบ้านพักเด็กเอกชน โดยได้ติดต่อประเภทโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและโรงเรียนในโครงการประชารัฐออกจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในขั้นตอนนี้ เนื่องจากเป็นสถาบันที่เน้นการจัดการศึกษาเป็นหลักและส่งผลกระทบต่อลักษณะของการเลี้ยงดูเด็กที่แตกต่างกันค่อนข้างมาก

ทีมผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยใช้แบบสัมภาษณ์ มีผู้วิจัยภาคสนามจำนวน 7 คน ซึ่งเป็นนักวิจัยที่มีประสบการณ์และเป็นคนท้องถิ่น มีความคุ้นชินกับภาษาและวัฒนธรรม เป็นผู้ประสานงานและเก็บข้อมูลจากผู้ดำเนินการสถานรองรับทั้งหมด 38 แห่งในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้

ทีมผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบกำหนดโควตา (Quota Sampling) เพื่อให้ได้สถานรองรับทั้ง 4 ประเภทโดยครอบคลุมพื้นที่วิจัย 5 จังหวัด และใช้ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจสถานรองรับในขั้นแรกเป็นฐานในการกำหนดโควตา ทั้งนี้ ทีมผู้วิจัยพิจารณาความท้าทายในการเข้าถึงแหล่งข้อมูล โดยเฉพาะการเข้าถึงสถานรองรับที่สอนศาสนาอิสลามแบบจารีตดั้งเดิม จึงได้กำหนดโควตาไว้เป็นประเภทกว้าง ๆ 2 กลุ่ม แต่ให้มีการกระจายตัวของข้อมูลจากทั้ง 5 จังหวัด กลุ่มแรกเป็นสถานรองรับที่จัดการศึกษาศาสนาอิสลามแบบจัดหาที่อยู่อาศัยในสถาบัน และกลุ่มที่สองเป็นสถานรองรับที่ให้การเลี้ยงดูเด็กกลุ่มเปราะบาง โดยจัดสรรในอัตราส่วน 80:20 กล่าวคือ กลุ่มแรก ซึ่งมีจำนวนมาก เลือกรมาทำการศึกษ จำนวน 30 แห่ง แบ่งเป็นสถานศึกษาปอเนาะ 13 แห่ง และสถานฮาดิซ 17 แห่ง ส่วนกลุ่มที่สอง เลือกรมาทำการศึกษ จำนวน 8 แห่ง ประกอบด้วย โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ จำนวน 3 แห่ง และสถานสงเคราะห์เด็ก จำนวน 5 แห่ง อนึ่ง เพื่อให้เกิดการกระจายตัวของข้อมูล คณะผู้วิจัยได้กำหนดให้มีการสุ่มสถานรองรับตามโควตาดังกล่าวจาก 5 จังหวัด จังหวัดละ 7-8 แห่ง

ตารางที่ 1: จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

ประเภทสถานรองรับ	จำนวน	ร้อยละ
1. สถานศึกษาปอเนาะ	13	34.2
2. สถานฮาดิซ	17	44.7
3. โรงเรียนราชประชานุเคราะห์	3	7.9
4. สถานสงเคราะห์เด็กเอกชน	5	13.2
รวม	38	100.0

แบบสอบถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างมีคำถามทั้งหมด 43 ข้อ แบ่งออกเป็น 7 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานรองรับ รูปแบบการเลี้ยงดูเด็กและผู้ดูแลเด็ก นโยบายคุ้มครองเด็ก การบริหารและงบประมาณในการดูแลเด็ก ขั้นตอนการรับเด็กและการดำเนินการหลังยุติการเลี้ยงดูเด็ก ลักษณะทางกายภาพของเรือนนอนและระบบสาธารณูปโภค และจำนวนเด็กในสถานรองรับ เครื่องมือการวิจัยข้างต้นได้รับการพัฒนาจากเครื่องมือการวิจัยและการถอดบทเรียนจากการวิจัยในโครงการที่คล้ายคลึงกันเกี่ยวกับการเลี้ยงดูทดแทน เช่น การศึกษาทบทวนบริการด้านการเลี้ยงดูทดแทนในพื้นที่ที่มีเด็กเคลื่อนย้ายสูง: กรณีศึกษาสงขลาบุรี (2564) และ รายงานการศึกษาการปฏิบัติต่อเด็กกรายกรณีของสถานสงเคราะห์เด็กเปรียบเทียบกับแนวปฏิบัติด้านการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กของสหประชาชาติ: กรณีศึกษาสถานสงเคราะห์เด็กเอกชนที่จดทะเบียนในจังหวัดเชียงใหม่ (เครือข่ายสิทธิเด็กประเทศไทย, 2561) พร้อมกันนี้ ได้ทำการปรับแบบสอบถามให้สอดคล้องกับบริบทของสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้ เพื่อให้ตรงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและปราศจากข้อความที่ไม่เหมาะสมกับบริบท นอกจากนี้ ได้ดำเนินการทดสอบเครื่องมือวิจัยก่อนการเก็บข้อมูลจริง

ในการถามคำถามส่วนที่ 7 จำนวนเด็กในสถานรองรับ ซึ่งเป็นคำถามที่ลงรายละเอียด ได้แก่ จำนวนเด็กทั้งหมด แบ่งตามอายุ เพศ ศาสนา ภาษา การพักค้าง และถามถึงเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เด็กต่างชาติ และจำนวนเจ้าหน้าที่ทั้งหมด และจำนวนของเจ้าหน้าที่เฉพาะผู้ที่ดูแลเด็กพักค้าง คณะผู้วิจัยกำหนดให้ทุกคำถามของส่วนที่ 7 นี้อยู่ในหน้ากระดาษแผ่นเดียว เพื่อจะแยกกระดาษแผ่นนั้นและส่งให้ผู้ให้ข้อมูลภายหลังการสัมภาษณ์ คือภายหลังผู้ให้ข้อมูลคุ้นชินกับผู้วิจัยภาคสนามแล้วเพื่อลดความระแวงที่อาจจะเกิดขึ้นในช่วงต้น โดยเอกสารแผ่นนี้จะระบุช่องทางติดต่อนักวิจัยภาคสนาม เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลกรอกข้อมูลและส่งภาพถ่ายเอกสารกลับมายังนักวิจัยภาคสนามได้โดยสะดวก

อนึ่ง การศึกษาคุณภาพการเลี้ยงดูเด็กในสถานรองรับใช้เวลาเก็บข้อมูล 6 เดือน คือระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2566 - พฤษภาคม 2567

2.2.3. การประชุมกลุ่ม

เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพในการอธิบายผลของการสำรวจและการศึกษาคุณภาพการเลี้ยงดูเด็กในสถานรองรับ คณะผู้วิจัยได้จัดการประชุมกลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 7 กลุ่ม ดังนี้

- 1) กลุ่มผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จำนวน 7 คน (23 เม.ย. 2567)
- 2) กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษาปอเนาะ จำนวน 6 คน (23 เม.ย. 2567)
- 3) กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษาพิซ จำนวน 5 คน (24 เม.ย. 2567)
- 4) กลุ่มผู้บริหารสถานสงเคราะห์เด็กเอกชน จำนวน 4 คน (26 ก.พ. 2567)
- 5) กลุ่มผู้เลี้ยงดูเด็กและเยาวชนหญิง จำนวน 3 คน (24 เม.ย. 2567)
- 6) กลุ่มผู้ที่เคยได้รับการเลี้ยงดูในสถานรองรับ จำนวน 7 คน (26 ก.พ. 2567)
- 7) กลุ่มผู้ที่เคยได้รับการเลี้ยงดูในสถานรองรับที่ออกมาจากสถานรองรับไม่เกิน 5 ปี จำนวน 6 คน (25 เม.ย. 2567)

ผู้เข้าร่วมการสนทนา 5 กลุ่มแรกซึ่งเป็นผู้จัดการได้คัดเลือกผ่านการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกสำคัญคือต้องเป็นผู้บริหาร เจ้าของ หรือผู้ดำเนินการสถานรองรับเป็นหลัก สำหรับผู้เข้าร่วมสนทนาที่เป็นผู้เคยมีประสบการณ์ได้รับการเลี้ยงดูในสถานรองรับอีก 2 กลุ่มนั้น มีการคัดเลือกผ่านการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) โดยในกลุ่มแรกมีเกณฑ์การคัดเลือกคือ ต้องเป็นผู้ที่เคยอาศัยอยู่ในสถานรองรับแบบพักค้างอย่างน้อย 3 ปี และต้องไม่เป็นญาติกับผู้จัดการ ผู้บริหาร เจ้าของ หรือผู้ดำเนินการสถานรองรับแห่งใดแห่งหนึ่ง และไม่ได้เกี่ยวข้องกับการจัดการแบบสถานรองรับในฐานะครูหอพัก หรือโต๊ะครูในสถานศึกษาปอเนาะหรือสถาบันฮาฟิซ ส่วนเกณฑ์การคัดเลือกผู้ที่เคยได้รับการเลี้ยงดูในสถานรองรับในกลุ่มที่สอง มีการเพิ่มเกณฑ์อีกประการหนึ่งคือต้องเป็นผู้ที่ยุติการรับบริการจากสถานรองรับไม่เกิน 5 ปี ในกรณีนี้จึงมีการสุ่มผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มแบบลูกโซ่โดยผ่านเครือข่ายของผู้ที่เคยได้รับการเลี้ยงดูในสถานรองรับที่ปัจจุบันศึกษาอยู่ในระดับปริญญาเป็นหลัก

เป้าหมายหลักของการประชุมกลุ่มคือการหาแนวทางเพื่อการดัดนิสัยเด็กอย่างปลอดภัยและมีสุขภาวะ จึงได้กำหนดประเด็นหลักในการสนทนาให้ครอบคลุมทั้งปัจจัยที่ส่งผลให้มีการแยกเด็กออกจากครอบครัว คุณภาพของการเลี้ยงดูทดแทนในสถานรองรับ อุปสรรคและความท้าทายของการเลี้ยงดูทดแทนในสถานรองรับ และชุดประสบการณ์ในการดำเนินงานหรือเป็นผู้รับบริการในสถานรองรับ อนึ่ง การประชุมกลุ่มจัดขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์และเดือนเมษายน 2567

2.2.4. การสัมภาษณ์เชิงลึก

เพื่อเพิ่มความสมบูรณ์ของข้อมูล คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้รับการคัดเลือกด้วยการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) รวม 18 คน แบ่งออกเป็น 5 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1) ครอบครัวอุปถัมภ์และครอบครัวทดแทน 2) ผู้แทนองค์กรศาสนาในพื้นที่หรือผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเครือข่ายสถาบันการศึกษาอิสลาม 3) ผู้แทนหน่วยงานรัฐที่ทำงานเกี่ยวกับเด็กและครอบครัว 4) นักวิจัยในพื้นที่ และ 5) ผู้แทนองค์กรภาคประชาสังคมและภาครัฐกิจ ทั้งนี้ ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักโดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงมีรายละเอียดดังนี้

2.2.4.1. ผู้เลี้ยงดูเด็กในครอบครัวอุปถัมภ์และครอบครัวทดแทน 4 คน/ครอบครัว

จากการสำรวจเด็กที่เติบโตในรูปแบบครอบครัวโดยมีผู้เลี้ยงดูหลักที่ไม่ใช่พ่อหรือแม่ผู้ให้กำเนิด (องค์การยูนิเซฟประเทศไทย, 2566) คณะผู้วิจัยได้สอบถามผู้เก็บข้อมูลในพื้นที่เพื่อจะติดต่อกับผู้ที่เลี้ยงดูเด็กที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดในสภาพแวดล้อมแบบครอบครัว ซึ่งมีความเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของพื้นที่วิจัยเพราะมีคำสอนทางศาสนาที่มักจะรับรู้กันว่าไม่สนับสนุนการรับเป็นบุตรบุญธรรมที่ต้องเปลี่ยนนามสกุลและมีส่วนในมรดกของพ่อแม่บุญธรรม และมีข้อจำกัดในการปฏิบัติตัวระหว่างผู้เลี้ยงดูและเด็กที่ต่างเพศกันในกรณีที่ได้กบรลุศาสนภาวะแล้ว

คณะผู้วิจัยสามารถติดต่อกับพ่อแม่ในครอบครัวอุปถัมภ์และครอบครัวทดแทนและได้รับความยินยอมให้สัมภาษณ์จำนวน 4 คน/ครอบครัว ในจังหวัดนครราชสีมา สตูล และสงขลา โดยมีทั้งผู้ให้การเลี้ยงดูแบบครอบครัวอุปถัมภ์ที่ไม่เป็นทางการ และแบบครอบครัวทดแทน (รับเป็นบุตร) แม้ว่าตามค่านิยมด้านการเลี้ยงดูทดแทนจะไม่นับรวมครอบครัวทดแทนประเภทการรับเป็นบุตรบุญธรรมตามกฎหมาย แต่ในงานวิจัยนี้พบว่าครอบครัวสองประเภทนี้มีข้อท้าทายที่คล้ายคลึงกัน คือ มีข้อจำกัดอันมาจากการตีความคำสอนศาสนาในลักษณะเดียวกัน จึงได้เก็บและวิเคราะห์ข้อมูลเป็นประเภทเดียวกัน

2.2.4.2. ผู้แทนองค์กรศาสนาในพื้นที่หรือผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเครือข่ายสถาบันการศึกษาอิสลาม 6 ราย

ในระหว่างการทำวิจัย คณะผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยวิธีสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง โดยได้เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่หลากหลายตามประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เช่น ผู้เชี่ยวชาญประวัติและพลวัตกลุ่มสถาบันศึกษาปอเนาะและสถาบันฮาฟิซ และผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายอิสลาม ซึ่งจะช่วยให้คณะผู้วิจัยเข้าใจการจัดประเภท ลักษณะ และการดำเนินการขององค์กรทางศาสนาอิสลามและสถาบันการศึกษาอิสลามในพื้นที่ได้ดีขึ้น โดยปกติคณะผู้วิจัยจะขอเข้าสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหนึ่งครั้ง แต่สำหรับผู้แทนองค์กรศาสนาในพื้นที่หรือผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเครือข่ายสถาบันการศึกษาอิสลาม มี 2 คนที่คณะผู้วิจัยขอสัมภาษณ์มากกว่าหนึ่งครั้ง เนื่องจากต้องการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและขอความอนุเคราะห์ติดต่อแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ด้วย

2.2.4.3. ผู้แทนหน่วยงานรัฐที่ทำงานเกี่ยวกับเด็กและครอบครัว 2 ราย

เพื่อให้ได้ข้อมูลเรื่องแนวนโยบายของภาครัฐในการดำเนินการด้านการเลี้ยงดูทดแทน และการจัดบริการที่ส่งเสริมให้ครอบครัวได้เลี้ยงดูเด็กด้วยตนเอง คณะผู้วิจัยจึงได้สัมภาษณ์ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ และพบว่าข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐโดยเฉพาะสถิติและการจัดการกับกรณีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่มีความน่าสนใจ และช่วยให้คณะผู้วิจัยเห็นข้อมูลรอบด้านมากยิ่งขึ้น

2.2.4.4. นักวิจัยในพื้นที่ 3 คน

ในการเก็บข้อมูล คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นักวิจัยที่มีความเชี่ยวชาญด้านบริบทของพื้นที่ รวมทั้งประเด็นอ่อนไหวด้านความมั่นคง นักวิจัยด้านการศึกษาอิสลามในพื้นที่ และผู้เชี่ยวชาญด้านสถาบันให้การศึกษาทางศาสนาแบบจารีต เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงวิชาการมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัย

2.2.4.5. ผู้แทนองค์กรภาคประชาสังคมและภาคธุรกิจ 3 คน

คณะผู้วิจัยคำนึงถึงบทบาทของภาคประชาสังคม และได้คัดเลือกตัวแทนภาคประชาสังคมที่มีบทบาทในการส่งเสริมการพัฒนาเด็ก เยาวชน และสตรี และการสร้างอาชีพในพื้นที่มาอย่างน้อย 10 ปี เพื่อให้เห็นประเด็นและบริการที่มีในพื้นที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

การศึกษาคุณภาพสถานรองรับผ่านการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การประชุมกลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึกได้ดำเนินการโดยคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัยในคน และเริ่มจากการติดต่อประสานงานถามความสมัครใจในการเข้าร่วมโครงการ ก่อนจะมีการนัดหมายตามความสะดวกของผู้ให้ข้อมูล มีการแจ้งรายละเอียดพื้นฐานของงานวิจัยและขอความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรก่อนการเก็บข้อมูล โดยเฉลี่ยการเก็บข้อมูลแต่ละครั้งจะใช้เวลาประมาณ 60-90 นาที

2.3. การรับรองจริยธรรมการวิจัย

การวิจัยนี้ดำเนินการสอดคล้องกับมาตรฐานทางจริยธรรมรวมถึงแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เช่น UNICEF Procedure of Ethical Standards in Research, Evaluation, Data Collection and Analysis (UNICEF, 2021b) Data Collection on Children in Residential Care: Protocol and tools for a national census and survey on children in residential care (UNICEF, 2022) และ UNICEF Procedure Ethical Standards in Evidence Update (UNICEF, 2021a) และได้รับอนุมัติให้ดำเนินการได้ตามมาตรฐานการวิจัยในคนโดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน สาขาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล (MUSS-IRB) ได้รับเอกสารรับรองหมายเลข 2023/142.2108 (ภาคผนวก 8.1)

โดยรวมแล้ว ผู้วิจัยรับประกันการปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรม เช่น 1) การได้รับความยินยอมโดยแจ้งให้ทราบ 2) การรับรองการไม่เปิดเผยตัวตนและการรักษาความลับ 3) การรักษาความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยของข้อมูล 4) การใช้คำแนะนำและภาษาที่ชัดเจน 5) แสดงให้เห็นถึงความเคารพและความละเอียดอ่อน 6) ได้รับความยินยอมในการบันทึก 7) อำนาจความสละสลวยในการอภิปรายด้วยความเคารพ และ 8) เน้นการมีส่วนร่วมโดยสมัครใจ

2.4. ข้อจำกัดในการทำวิจัย

การวิจัยนี้พบข้อจำกัดในการสำรวจสถานรองรับและบริการสังคมสำหรับเด็กและครอบครัวในเขตพื้นที่เทศบาล และ 12 อำเภอของจังหวัดสงขลา (นอกจากอำเภอจะนะ เทพา นาทวี และสะบ้าย้อย) เนื่องจากกลไกบัณฑิตอาสาที่ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ (ศอบต.) ไม่ครอบคลุมพื้นที่ดังกล่าว ประกอบกับมีความท้าทายในการประสานงานขอความร่วมมือเก็บข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงปรับแผนดำเนินการวิจัยโดยได้ระดมทีมผู้ช่วยวิจัย จำนวน 5 ทีมเพื่อทำการเก็บข้อมูลจากผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลต่าง ๆ ในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้ อย่างไรก็ตาม ด้วยความไม่คุ้นเคยพื้นที่อาจส่งผลให้ข้อมูลสำรวจสถานรองรับและบริการสังคมสำหรับเด็กและครอบครัวไม่ครอบคลุมจำนวนที่แท้จริง

หนึ่งในข้อท้าทายสำคัญของงานวิจัยนี้คือการเข้าถึงแหล่งข้อมูล กล่าวคือ ยังคงมีความเข้าใจผิดและความไม่ไว้วางใจในการให้ข้อมูล ผู้ที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์หรือคุ้นเคยกันมาก่อน โดยเฉพาะในกรณีที่ตัวแทนหรือผู้ที่ทำงานให้กับรัฐเป็นผู้เก็บข้อมูล ส่งผลให้การเก็บข้อมูลในพื้นที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการเข้าถึงแหล่งข้อมูลอยู่เป็นระยะ ๆ เช่น การคัดเลือกสถานรองรับ 80 แห่งในการเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จำเป็นต้องเลือกเก็บข้อมูลจากผู้ที่สามารถเข้าถึงได้จริงเป็นหลัก อนึ่ง จากการเก็บข้อมูลวิจัย พบการคุกคามที่เกิดขึ้นกับผู้เก็บข้อมูลสองกรณี ได้แก่ การโทรศัพท์คุกคามด้วยวาจาเนื่องจากไม่เข้าใจรายละเอียดในเอกสารขอความยินยอมเก็บข้อมูล และการข่มขู่ด้วยอาวุธปืนเนื่องจากไม่รู้จักและไม่ไว้วางใจผู้เก็บข้อมูลที่มาจากต่างพื้นที่

3

เด็กโตนอกบ้าน – เด็กและสถานรองรับ ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

บทนี้เป็นกรรณายงานจำนวนและลักษณะของสถานรองรับ จำนวนเด็กที่อาศัยอยู่ในสถานรองรับ เหตุผลที่ทำให้เด็กแยกออกจากครอบครัว และคุณภาพของการดูแลในสถานรองรับ ด้วยว่าการวิจัยนี้ได้เก็บข้อมูลจากสถานรองรับหลากหลายประเภท คำนึงถึงเชิงปฏิบัติของการเลี้ยงดูในสถานรองรับที่ใช้ในงานวิจัยนี้ คือ “ลักษณะการเลี้ยงดูแบบกลุ่มที่ไม่ใช่ครอบครัวซึ่งมีเจ้าหน้าที่ที่ได้รับค่าตอบแทนหรือไม่ได้รับค่าตอบแทน ที่เด็กบางคนอาศัยอยู่และได้รับการดูแล” ส่วนเด็กในสถานรองรับ หมายถึง “บุคคลที่อาศัยอยู่และได้รับการดูแลจากสถานรองรับเด็ก”

3.1. ประเภทและลักษณะของสถานรองรับ

ในบริบทพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ สถานรองรับที่ให้การเลี้ยงดูเด็กแบบพักค้างส่วนใหญ่จัดอยู่ในประเภทสถาบันการศึกษาทางศาสนา เนื่องด้วยประชากรส่วนใหญ่มี้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับการอบรมบ่มเพาะความรู้ทางศาสนาและสร้างนิสัยรักการปฏิบัติศาสนกิจที่เป็นข้อบังคับ การจัดการเรียนรู้ด้านศาสนาซึ่งมุ่งปลูกฝังวิถีชีวิตของมุสลิมที่ดีจึงเป็นรูปแบบการศึกษาที่นิยมให้เด็กพักค้างในสถานศึกษา เพื่อให้เด็กสามารถปฏิบัติศาสนกิจได้และมีความรู้ทางศาสนาที่เพียงพอต่อการรับมือกับความท้าทายต่าง ๆ เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้ดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางศาสนา เช่น การปกปิดร่างกาย การเลือกรับประทานอาหารฮาลาล การจัดการขอบเขตความสัมพันธ์ระหว่างเพศอย่างเหมาะสม เป็นต้น สถานรองรับประเภทนี้ ได้แก่ สถาบันศึกษาปอเนาะ สถาบันฮาดิซ และโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามหรือโรงเรียนเอกชนอื่น ๆ ที่มีการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน นอกเหนือจากสถานรองรับที่กล่าวไปข้างต้นแล้ว

ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ยังมีสถานสงเคราะห์เด็กทั้งของรัฐและเอกชน และโรงเรียนกึ่งนอนของรัฐ ได้แก่ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ และโรงเรียนในโครงการประชารัฐอีกด้วย อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การวิจัยนี้สอดคล้องกับค่านิยมเชิงปฏิบัติการ และหลีกเลี่ยงความสับสนที่อาจเกิดขึ้นระหว่างบทบาทของสถานรองรับในฐานะที่เป็นสถานศึกษาและบทบาทในฐานะที่ให้การเลี้ยงดูงานวิจัยนี้จะมุ่งเน้นศึกษาเฉพาะสถานรองรับที่ให้ความสำคัญกับการเลี้ยงดูมากกว่าการจัดการศึกษา กล่าวคือ หอพักของโรงเรียนเอกชน สอนศาสนาอิสลามและโรงเรียนในโครงการประชารัฐจะไม่ถูกนำมาวิเคราะห์เป็นผลการวิจัย การวิจัยนี้จะครอบคลุมสถานรองรับ 4 ประเภทหลัก ดังต่อไปนี้

3.1.1. สถาบันศึกษาปอเนาะ

คำว่า “ปอเนาะ” เป็นการออกเสียงตามสำเนียงภาษามลายูท้องถิ่น โดยมาจากคำว่า pondok ในภาษามลายูมาตรฐาน แปลว่า กระท่อม หรือเพิง เป็นการจัดการศึกษาอิสลามในรูปแบบดั้งเดิมซึ่งดำเนินการภายใต้การดูแลของเจ้าของปอเนาะ เรียกว่า *บวบอ* (แปลว่า พ่อ) ครูผู้สอนในปอเนาะ เรียกว่า *โต๊ะครู* และอาจมีผู้ช่วยโต๊ะครูทำหน้าที่สอนและดูแลนักเรียน

การเรียนการสอนในสถาบันศึกษาปอเนาะจะเน้นการบรรยายความรู้ทางศาสนาตามตำราในวิชาต่าง ๆ เช่น ไวยากรณ์อาหรับ นิติบัญญัติอิสลาม การอธิบายอัลกุรอาน เป็นต้น การเรียนไม่มีระบบการวัดและประเมินผลเพื่อเลื่อนชั้นหรือจบการศึกษา โดยทั่วไป โต๊ะปาเกร์ ใช้การจดบันทึกและการท่องจำเนื้อหาเพื่อฝึกฝนทักษะที่จำเป็นสำหรับการเป็นผู้นำในการประกอบศาสนกิจ เช่น การละหมาด การจัดการศพ พิธีทำบุญในโอกาสต่าง ๆ อีกทั้งยังได้รับโอกาสเรียนรู้ด้านวิชาสามัญผ่านระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน. หรือ กรมส่งเสริมการเรียนรู้ (กสร.) ในปัจจุบัน)

3.1.2. สถาบันฮาฟิซ

สถาบันฮาฟิซเป็นสถาบันการศึกษาอิสลามที่มักจดทะเบียนในประเภทสถาบันศึกษาปอเนาะ แต่เน้นเฉพาะการฝึกฝนผู้เรียนให้สามารถท่องจำอัลกุรอานจนจบทั้งเล่ม ซึ่งต้องอาศัยการจัดการตารางเวลาเรียนที่เข้มงวดเพื่อการอ่านและท่องจำอัลกุรอาน (ฮาฟิซ แปลว่า นักท่องจำอัลกุรอาน) ส่วนใหญ่พ่อแม่ผู้ปกครองนิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถาบันฮาฟิซตั้งแต่อายุยังน้อย มักส่งเข้าเรียนหลังจากเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (อายุประมาณ 12 ปี) เพราะเชื่อว่าการฝึกท่องจำอัลกุรอานจะได้ผลลัพธ์ที่ดีในกลุ่มเด็กเล็กมากกว่าเด็กโต อีกทั้งยังเห็นว่าการเรียนท่องจำอัลกุรอานเป็นการปูพื้นฐานที่แข็งแกร่งสำหรับการศึกษาในขั้นต่อไปทั้งด้านศาสนาและด้านสามัญ ส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่พักอาศัยและหอพักให้แก่เด็ก ในปัจจุบัน จำนวนสถาบันฮาฟิซมีเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ควบคู่ไปกับกระแสความนิยมรูปแบบการจัดการศึกษาอิสลามที่บูรณาการกับการศึกษาแนวอื่น ๆ ที่เพิ่มความสามารถของเด็กในการแข่งขัน เช่น การสอนท่องจำอัลกุรอานควบคู่ไปกับการสอนวิชาสามัญและวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนเอกชน

3.1.3. โรงเรียนราชประชานุเคราะห์

นอกเหนือจากสถาบันการศึกษาทางศาสนาอิสลาม การวิจัยนี้ยังครอบคลุมถึงโรงเรียนรัฐที่เด็กอาศัยในหอพักและได้รับการเลี้ยงดูทดแทนในสถาบัน ได้แก่ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ มีจุดประสงค์เพื่อให้การศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา รวมถึงการฝึกอบรมวิชาชีพ เพื่อช่วยเหลือเด็กและเยาวชนที่ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ ครอบครัว หรือสังคม เช่น เด็กที่มาจากครอบครัวยากจน เด็กกำพร้า หรือเด็กที่ไม่มีผู้ดูแล เด็กที่มีปัญหาทางครอบครัว เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชน โรงเรียนกลุ่มนี้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ มีจำนวน 9 แห่ง โดยทั่วไป จัดการศึกษาแบบมีที่พักค้างในลักษณะหอพัก เพื่อรองรับนักเรียนที่มาจากพื้นที่ทุรกันดารหรือห่างไกล มีการจัดสอนวิชาพื้นฐานควบคู่กับการพัฒนาทักษะชีวิตและวิชาชีพ ภาครัฐมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อรองรับการดำเนินการเรียนการสอน รวมถึงการดูแลนักเรียนในด้านโภชนาการ ที่พัก และการดูแลสุขภาพ

3.1.4.สถานสงเคราะห์เด็กเอกชน

ในส่วน of สถานรองรับเด็กที่ให้การเลี้ยงดูเด็กโดยไม่จัดเป็นสถานศึกษา ได้แก่ สถานสงเคราะห์เด็กเอกชน หรือบ้านพักเด็กกำพร้า ซึ่งจัดตั้งโดยองค์กรเอกชน/องค์กรภาคประชาชน เช่น มูลนิธิ อาศัยแรงผลักดันในการจัดตั้งและดำเนินการเลี้ยงดูเด็กมาจากคำสอนในศาสนาอิสลามที่เน้นย้ำคุณค่าของการอุปการะเด็กกำพร้า และได้รับการสนับสนุนทางทุนทรัพย์จากการบริจาคของชุมชนและองค์กรในท้องถิ่น สถานรองรับในกลุ่มนี้โดยทั่วไปจะให้การเลี้ยงดูเด็กที่นับถือศาสนาตรงตามเจตนารมณ์ของการก่อตั้ง การจัดกิจกรรมให้แก่เด็กในสถานรองรับกลุ่มนี้จึงผนวกกับรูปแบบการเลี้ยงดูตามแนวของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่หลากหลาย เช่น บ้านเด็กกำพร้าบางแห่งจัดการเรียนการสอนอิสลามพื้นฐานให้แก่เด็กเล็กและส่งไปเข้ารับการศึกษาระดับพื้นฐานในโรงเรียนที่อยู่ใกล้เคียง

อนึ่ง ในพื้นที่ยังมีวัดและศาสนสถานบางแห่งซึ่งมีจำนวนไม่มากนักให้การเลี้ยงดูเด็ก แต่มักจะมีจำนวนเด็กในการเลี้ยงดูน้อยกว่า 6 คน และคาดว่าได้เลี้ยงดูเด็กในฐานะสามเณรหรือเด็กวัด ซึ่งจะได้เข้าร่วมช่วยเหลือในกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด เช่น การบิณฑบาต การทำความสะอาด การเตรียมอาหารถวายพระ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ที่มีองค์ประกอบดูแล เช่น โรงเรียนประชารัฐและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สถาบันเหล่านี้ดูแลเด็กกำพร้าเนื่องจากผู้ปกครองไม่สามารถดูแลได้ แต่มีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนนักเรียนทั้งหมด

3.2. จำนวนสถานรองรับ

จากการรวบรวมข้อมูลในฐานข้อมูลของทางราชการหลายแหล่งเทียบกัน พบว่า มีการรายงานและใช้ข้อมูลที่แตกต่างกันหลายชุด กล่าวคือ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน รายงานข้อมูลสถิติประจำปี พ.ศ. 2566 ระบุว่าจำนวนสถาบันศึกษาปอเนาะทั่วประเทศ (รวมถึงสถาบันฮาฟิซ) ที่จดทะเบียน มีทั้งหมด 471 สถาบัน (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน, 2567, น. 18) ในขณะที่สมาคมสถาบันศึกษาปอเนาะจังหวัดชายแดนใต้ รายงานจำนวนสถาบันศึกษาปอเนาะ รวมสถาบันฮาฟิซซึ่งจดทะเบียนเป็นสถาบันศึกษาปอเนาะด้วย จำนวนทั้งสิ้น 841 ปอเนาะ แบ่งเป็นสถาบันศึกษาปอเนาะที่มีทะเบียน จำนวน 629 แห่ง และสถาบันศึกษาปอเนาะที่ไม่มีทะเบียน จำนวน 212 แห่ง จำแนกรายจังหวัดได้ ดังนี้ (1) สตูล มีทะเบียน 13 แห่ง ไม่มีทะเบียน 12 แห่ง (2) สงขลา มีทะเบียน 72 แห่ง ไม่มีทะเบียน 3 แห่ง (3) ปัตตานี มีทะเบียน 257 แห่ง ไม่มีทะเบียน 125 แห่ง (4) ยะลา มีทะเบียน 126 แห่ง ไม่มีทะเบียน 35 แห่ง (5) นราธิวาส มีทะเบียน 74 แห่ง ไม่มีทะเบียน 37 แห่ง (การสัมภาษณ์ผู้บริหารสมาคมสถาบันศึกษาปอเนาะจังหวัดชายแดนใต้, 27 ก.พ. 2567)

จากการสำรวจครอบคลุมทั่วพื้นที่โดยบัณฑิตอาสาในระดับหมู่บ้าน พบการรายงานข้อมูลสถานรองรับที่มีเด็กพักค้างและเข้าข่ายให้การเลี้ยงดูทดแทนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ จำนวนทั้งสิ้น 469 แห่ง แบ่งเป็นประเภทสถาบันศึกษาปอเนาะจำนวนมากที่สุด (ร้อยละ 35.8) รองลงมา ได้แก่ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม (ร้อยละ 34.1) สถาบันฮาฟิซ (ร้อยละ 18.1) โรงเรียนของรัฐที่มีเด็กพักค้าง (ร้อยละ 9.8) สถานสงเคราะห์เด็กเอกชน (ร้อยละ 1.1) วัด (ร้อยละ 0.6) และอื่น ๆ (ร้อยละ 0.4) ตามลำดับ เมื่อพิจารณาอย่างเจาะจง พบว่า จากสถาบันการศึกษาปอเนาะ 471 แห่ง (รวมถึงสถาบันฮาฟิซที่จดทะเบียน) ที่จดทะเบียนกับสำนักงานการศึกษาเอกชน ใน พ.ศ. 2567 การศึกษาวิจัยนี้ครอบคลุมเกินกว่าครึ่งหนึ่ง คือ 253 แห่ง ทั้งนี้ สถานรองรับที่ได้รับการสำรวจสามารถจำแนกตามจังหวัดได้ ดังนี้

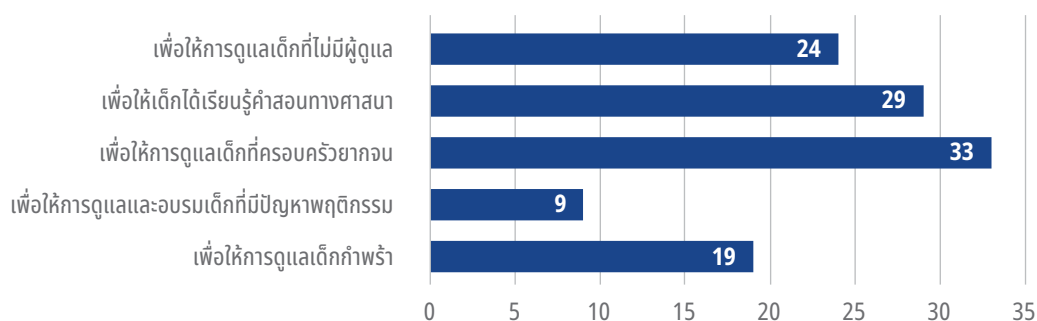
ตารางที่ 2: จำนวนสถานรองรับที่จัดให้เด็กพักค้างในจังหวัดชายแดนใต้

	ประเภทสถานรองรับ	ปัตตานี	ยะลา	นราธิวาส	สงขลา	สตูล	รวม
1	โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม	64	32	29	23	12	160
2	สถาบันศึกษาปอเนาะ	71	34	40	20	3	168
3	สถาบันอาฟิซ	26	19	25	6	9	85
4	โรงเรียนของรัฐที่มีเด็กพักค้าง	17	4	17	7	1	46
5	สถานสงเคราะห์เด็กเอกชน	1	0	3	0	1	5
6	วัด	0	0	0	1	2	3
7	อื่น ๆ	0	0	2	0	0	2
	รวม	179	89	116	57	28	469

3.3. วัตถุประสงค์ในการดำเนินการของสถานรองรับ

การสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานสถานรองรับเด็กในจังหวัดชายแดนภาคใต้จำนวน 38 แห่ง พบว่า วัตถุประสงค์ในการดำเนินการของสถานรองรับเด็กที่ได้รับเลือกมากที่สุด คือ เพื่อให้การดูแลเด็กจากครอบครัวยากจน รองลงมาคือ เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้คำสอนทางศาสนา และเพื่อให้การดูแลเด็กที่ไม่มีผู้ดูแล ทั้งนี้ การให้การเลี้ยงดูเด็กในสถานรองรับจึงสอดคล้องกับแต่ละวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1: วัตถุประสงค์ของการดำเนินการของสถานรองรับที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย แสดงจำนวนสถานรองรับที่ระบุวัตถุประสงค์การดำเนินการในแต่ละประเด็น

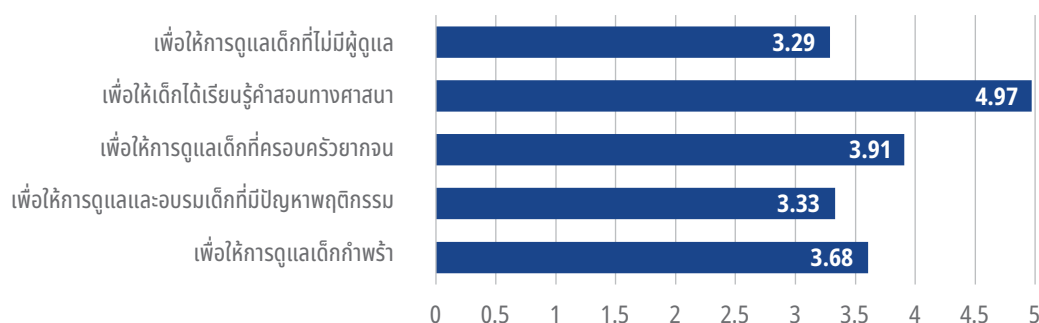

จากข้อมูลสถานการณ์ความยากจนโดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2566, น.16) ชี้ให้เห็นว่า สามจังหวัดชายแดนใต้ปรากฏอยู่ใน 10 อันดับแรกที่มีสัดส่วนคนยากจนสูงสุด โดยปัตตานีเป็นจังหวัดในภาคใต้ที่มีสัดส่วนคนจนมากที่สุดและมีแนวโน้มเผชิญปัญหาความยากจนเรื้อรัง สอดคล้องกับข้อมูลภูมิภาคที่มีสัดส่วนคนยากจนสูงสุดตั้งแต่ พ.ศ. 2560 เป็นต้นมา โดยได้เปลี่ยนจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาเป็นภาคใต้ และในปี พ.ศ. 2566 ภาคใต้มีสัดส่วนคนจนสูงที่สุดถึงร้อยละ 7.48 ซึ่งชี้ถึงปัจจัยที่มาจากปัญหาความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2567, น.6)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า สำหรับครอบครัวที่ประสบภาวะยากจนขั้นรุนแรง (extreme poverty) แม้แต่การส่งเด็กเข้าสู่สถานรองรับประเภทโรงเรียนก็ยังเป็นภาระทางการเงินที่ไม่สามารถจัดการได้ เพราะมีค่าใช้จ่ายของเด็กที่ไปอยู่หอพักเป็นรายคน เช่น ค่าหอพัก ค่าอาหาร สำหรับครอบครัวที่มีเด็กอยู่ภายใต้การเลี้ยงดูหลายคนและไม่เข้าเรียนของเด็กกำพร้าตามคำสอนทางศาสนา การเข้าถึงโอกาสในการรับการสงเคราะห์ช่วยเหลือของพวกเขาดูเหมือนจะน้อยกว่ามาก เด็กจากครอบครัวยากจนที่ขาดข้อมูลหรือมีอุปสรรคอื่นที่ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงการอุดหนุนด้านการศึกษาตามช่องทางต่าง ๆ ได้ จึงมักจะหลุดออกจากระบบการศึกษา (สัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาแห่งหนึ่ง, 5 พ.ย. 2566) ข้อมูลข้างต้นสอดคล้องกับผลการสำรวจเด็กที่ตกหล่นหรือหลุดออกจากระบบการศึกษา (school dropout) ของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ซึ่งระบุว่า เด็กและเยาวชน อายุ 3 – 18 ปี ที่ไม่มีข้อมูลในระบบการศึกษาทั่วประเทศ มีจำนวน 1.02 ล้านคน โดยที่ความยากจนเป็นเหตุผลหลักของการอยู่นอกระบบการศึกษา และในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้มีเด็กอยู่นอกระบบการศึกษามากถึง 78,314 คน จำแนกเป็น สงขลา 23,681 คน นราธิวาส 20,868 คน ปัตตานี 16,636 คน ยะลา 12,802 คน และสตูล 4,327 คน (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2567)

อย่างไรก็ตาม ในการจัดอันดับตามวัตถุประสงค์การดำเนินการของสถานรองรับที่เป็นกลุ่มตัวอย่างนั้น พบว่า วัตถุประสงค์ที่ได้รับการให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก คือ การจัดการเรียนการสอนด้านศาสนา ซึ่งมีค่าเฉลี่ยในการจัดอันดับความสำคัญอยู่ที่ 4.97 จากระดับคะแนนสูงสุดที่ 5 ส่วนวัตถุประสงค์การดำเนินการของสถานรองรับที่ได้รับการจัดความสำคัญเป็นอันดับที่ 2 ได้แก่ การเลี้ยงดูเด็กที่มาจากพื้นฐานครอบครัวยากจน มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.91 ส่วนวัตถุประสงค์ที่ได้รับการจัดอันดับความสำคัญเป็นอันดับที่ 3 คือ การเลี้ยงดูเด็กกำพร้า ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.68

ภาพที่ 2: การจัดอันดับความสำคัญของวัตถุประสงค์ในการดำเนินการสถานรองรับที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย แสดงค่าเฉลี่ยของการจัดอันดับความสำคัญของแต่ละวัตถุประสงค์

เด็กที่ครอบครัวเห็นว่าแสดงปัญหาด้านพฤติกรรม เช่น ดื้อ ก้าวร้าว เที้ยวเตร่ หรือเสพติดโซเชียลมีเดีย มักถูกส่งไปยังสถานศึกษาต่าง ๆ เพื่อรับการเลี้ยงดูและฝึกอบรมที่มุ่งเน้นการขัดเกลาพฤติกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานศึกษาทางศาสนาที่ควบคุมพฤติกรรมของเด็กด้วยตารางเรียนและกฎระเบียบต่าง ๆ (ประชุมกลุ่มบริหารสถาบันศึกษาปอเนาะ, 23 เม.ย. 2567) อนึ่ง พฤติกรรมเบี่ยงเบน (deviant behaviour) ของเด็กอาจเป็นผลมาจากการใช้สารเสพติด การกลั่นแกล้ง การมั่วสุม และปัญหาสุขภาพจิต ตั้งแต่ก่อนเด็กเข้ามาอยู่ในสถานรองรับ และเมื่อเด็กเหล่านี้เข้าสู่สถานรองรับอาจผลิตซ้ำวงจรความรุนแรงในสถานรองรับได้ (UNICEF, 2024, น.5)

ยิ่งไปกว่านั้น การศึกษานี้ยังพบว่าการเลี้ยงดูเด็กกำพร้าเป็นหนึ่งในวัตถุประสงค์การดำเนินการสถานรองรับ (ค่าเฉลี่ย 3.68) สถานการณ์ที่พ่อแม่ย้ายไปทำงานต่างถิ่นคาดว่าจะส่งผลสำคัญที่ทำให้ขาดผู้เลี้ยงดูเด็ก ในประเด็นนี้ มีงานวิจัยเกี่ยวกับการย้ายถิ่นของมุสลิมสามจังหวัดภาคใต้ ระบุว่า พ่อแม่ของเด็กมักจะออกไปทำงานต่างถิ่น กล่าวคือ จากจำนวน 1,102 ครอบครัวที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง พบว่ามีผู้ย้ายไปทำงานต่างถิ่นอย่างน้อย 1 เดือน ทั้งสิ้น 261 คน ในจำนวนนี้มีมากกว่าครึ่งหรือร้อยละ 56 (145 คน) ไปทำงานที่ประเทศมาเลเซีย อีกร้อยละ 44 ย้ายไปทำงานในพื้นที่อื่นภายในประเทศ (แบ่งเป็น ภายในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ร้อยละ 13 และปลายทางในจังหวัดอื่น ๆ ร้อยละ 31) โดยจังหวัดปลายทางหลัก ๆ นอกสามจังหวัดภาคใต้ คือ สงขลา กรุงเทพมหานคร และภูเก็ต ทั้งนี้ ในจำนวนผู้ย้ายไปทำงานต่างถิ่นทั้งหมดนั้นเป็นผู้หญิง 113 คน คิดเป็นร้อยละ 43 (อารี จำปาภาย, 2558)

นอกจากนี้ ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ยังชี้ว่า มีแนวโน้มที่กลุ่มเด็กที่มีความสามารถทางการเรียนรู้ต่ำจะถูกส่งเข้าเรียนในสถาบันศึกษาปอเนาะ (การประชุมกลุ่มผู้บริหารสถาบันศึกษาปอเนาะ, 23 เม.ย. 2567) และเนื่องจากเด็กกลุ่มนี้ไม่สามารถเข้าเรียนหรือประสบความสำเร็จทางการเรียนในโรงเรียนของรัฐหรือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามได้ ผู้ปกครองจึงนำมาฝากและขอพึ่งพิงให้บอหรือมาในสถาบันศึกษาปอเนาะช่วยเหลือและสอนความรู้ที่จำเป็นให้ ดังคำบอกเล่าของมาผู้ดูแลสถาบันศึกษาปอเนาะแห่งหนึ่ง ระบุว่า

ช่วงแรกที่ผู้ปกครองมาฝากอยู่ปอเนาะ ผู้ปกครองมาบอกว่า “มาบ ลูกเรียนไม่ไหวแล้ว ติด ร. เป็นแถวที่โรงเรียน สมองไม่ไหวแล้ว อ่านนั้นก็ไม้ออก” มาบบอกว่า ไม่เป็นไร เอมายอยู่ปอเนาะก่อน มาบจะดูเด็กเอง พอมาอยู่ปั๊บ รู้เลยว่า เด็กคนนี้มีพื้นฐานชกอย่าง ต้องสะกดใหม่ ภาษาไทย ก็ไม่ได้ ต้องสอนหมด มาบสอนหมดทั้งภาษาไทย ภูมิ สอนสะกด รอ-โอ-อ-โง ขนาดลูกมาบที่ไม่ชอบเรียนภาษาไทยตอนประถมยังต้องมาช่วยสอนลูกศิษย์ของมาบเลย อ จิ้ง ฐ ฐาน... (การสัมภาษณ์เชิงลึกมาผู้ดูแลสถาบันศึกษาปอเนาะแห่งหนึ่ง, 12 ม.ค. 2567)

จากการรับฝากความหวังของผู้ปกครองในลักษณะนี้ทำให้สถาบันศึกษาปอเนาะต้องเผชิญปัญหาในการเลี้ยงดูเด็กที่มีภาวะบกพร่องทางการเรียนรู้และมีปัญหาความเปราะบางทางพฤติกรรม ประกอบกับการที่ผู้ดำเนินการสถาบันยังขาดความรู้ความเข้าใจด้านจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับเด็กและวัยรุ่น สถาบันศึกษาปอเนาะจึงต้องการวิธีการคัดกรองและรับมือกับเด็กที่มีปัญหาสมาธิสั้นและเด็กที่มีความต้องการพิเศษเพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดจากการรับเด็กที่ไม่พร้อมสำหรับการศึกษาเรียนรู้ในสถาบัน (การสัมภาษณ์ผู้บริหารสมาคมสถาบันศึกษาปอเนาะจังหวัดชายแดนใต้, 27 ก.พ. 2567)

3.4. การเลี้ยงดูเด็กในสถานรองรับ

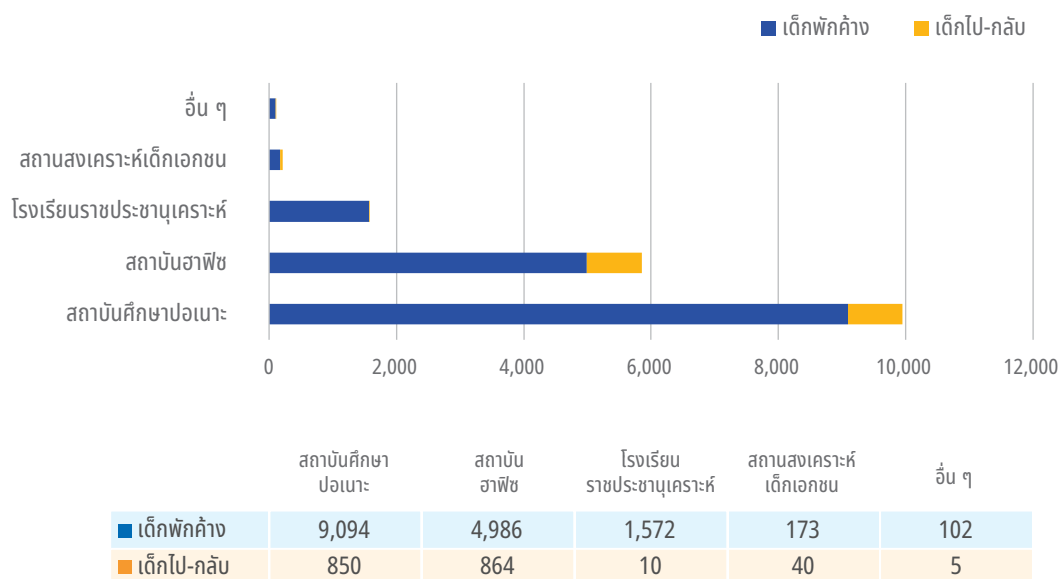
3.4.1. ข้อมูลพื้นฐานของเด็กในสถานรองรับ

ตารางที่ 3: จำนวนเด็กทั้งหมดในสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้ จำแนกตามอายุ

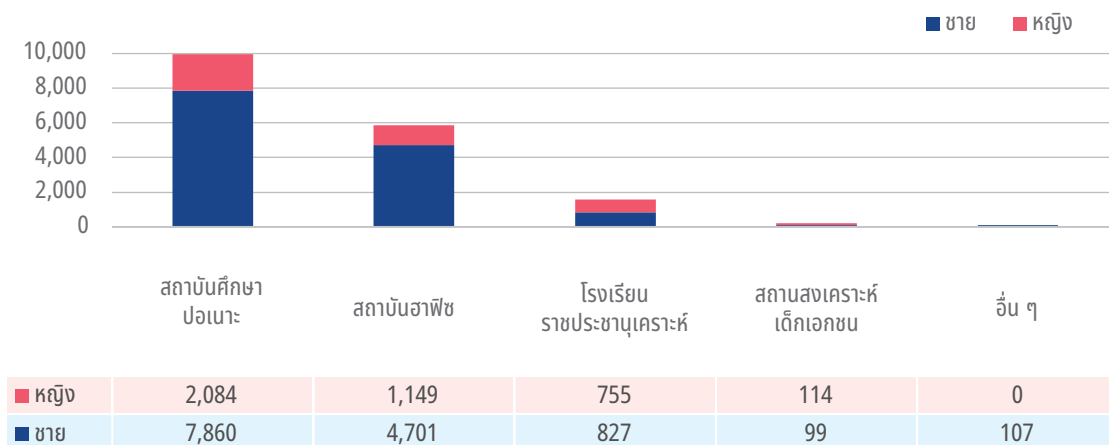
	ประเภทสถานรองรับ	อายุ 0-6 ปี		อายุ 7-12 ปี		อายุ 13-18 ปี		รวม		อายุที่น้อยที่สุด
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
1	สถาบันศึกษาปอเนาะ	14	0.09	471	2.96	8,609	54.05	9,094	57.10	2
2	สถาบันอาฟิซ	13	0.08	314	1.97	4,659	29.25	4,986	31.31	3
3	โรงเรียนราชประชานุเคราะห์	0	0.00	427	2.68	1,145	7.19	1,572	9.87	7
4	สถานสงเคราะห์เด็กเอกชน	12	0.08	81	0.51	80	0.50	173	1.09	4
5	อื่น ๆ	-	-	13	0.08	89	0.56	102	0.64	5
รวม		39	0.25	1,306	8.20	14,582	91.55	15,927	100	

เป็นที่น่าสนใจว่าในทุกประเภทของสถานรองรับเด็กที่ทำการศึกษามีเด็กอายุต่ำกว่า 6 ปีพักค้างอยู่ด้วย โดยอายุน้อยที่สุดที่พักค้างในสถานรองรับคือ 2 ปี เมื่อสอบถามเพิ่มเติม พบว่า ส่วนมากเป็นเด็กที่อาศัยอยู่กับพ่อแม่หรือญาติที่เป็นครูผู้สอนหรือคนทำงานในสถานรองรับ ทั้งนี้ พบกรณีเด็กอายุต่ำกว่า 6 ปีที่พ่อแม่มาฝากไว้ที่สถาบันอาฟิซเพื่อให้เรียนท่องจำอัลกุรอานตั้งแต่เด็ก แม้ว่าสถาบันอาฟิซนี้จะรับเด็กอายุ 12 ปีขึ้นไปเป็นหลัก แต่กรณีดังกล่าว ด้วยความสัมพันธ์ระหว่างผู้ฝากกับผู้สอน ทำให้ครูผู้สอนไม่สามารถปฏิเสธได้ จึงรับเด็กอายุต่ำกว่า 6 ปีเข้ามาไว้ในการเลี้ยงดู

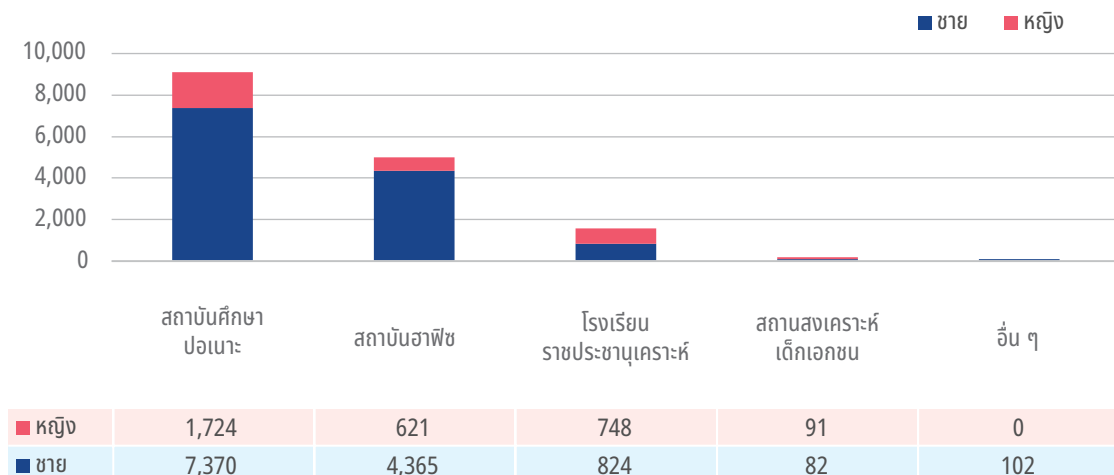
ภาพที่ 3: จำนวนเด็กพักค้างและเด็กไป-กลับในสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้จำแนกตามประเภทสถานรองรับ

ภาพที่ 4: จำนวนเด็กชาย-หญิงทั้งหมดในสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้จำแนกตามประเภทสถานรองรับ

ภาพที่ 5: จำนวนเด็กชาย-หญิงที่พักค้างในสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้จำแนกตามประเภทสถานรองรับ

จากการศึกษาพบว่าองค์ประกอบทางศาสนามีผลต่อวิถีชีวิตของเด็กในการเลี้ยงดูของสถานรองรับเหล่านี้ แต่ไม่ทั้งหมด กล่าวคือ แม้ความรู้และการปฏิบัติทางศาสนาจะเป็นเป้าหมายหลักในการให้เด็กมาอยู่ในสถานรองรับ แต่ผู้ดำเนินการสถานรองรับหลายประเภทก็เห็นความจำเป็นของการเพิ่มความรู้และทักษะด้านอื่น ๆ เพื่อให้เด็กสามารถดำเนินชีวิตทางศาสนาและหาเลี้ยงชีพได้หลังจากออกจากสถานรองรับผ่านกิจกรรมประจำวัน การเรียนรู้ในชั้นเรียน และกิจกรรมเสริมต่าง ๆ ที่สถานรองรับได้จัดขึ้นสำหรับเด็ก

3.4.2. กิจกรรมประจำวัน

สถานรองรับประเภทต่าง ๆ มีการกำหนดกิจวัตรประจำวันที่เน้นการเรียนรู้ทางศาสนาซึ่งมีระดับความเข้มงวดแตกต่างกันไปตามประเภท กล่าวคือ โดยทั่วไป ในสถาบันศึกษาปอเนาะ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม หรือสถานสงเคราะห์เด็กเอกชน เด็กทั้งชายและหญิง จะถูกปลุกให้ตื่นนอนตั้งแต่เวลา 04.30 – 05.00 น. เพื่อทำความสะอาดร่างกายและเตรียมพร้อมสำหรับการละหมาดศุบัย หลังละหมาดจะมีการเรียนอัลกุรอานหรือบางแห่งอาจเป็นการบรรยายคำสอนทางศาสนาจนกระทั่งเวลาเช้าประมาณ 06.30 – 07.00 น. หลังจากนั้นเป็นเวลาสำหรับการรับประทานอาหารเช้า อาบน้ำแต่งตัวและไปเรียนตามตารางเวลาที่กำหนด ต่อมา เวลาประมาณ 12.00 น. เด็ก ๆ จะได้พักรับประทานอาหารกลางวัน ทำการละหมาดศุบัย และเข้าเรียนต่อในช่วงบ่าย จนถึงเวลาประมาณ 16.00 น. เด็กนักเรียนทำการละหมาดอัซร์ และหลังจากนั้นจะเป็นเวลาอิสระที่เด็กอาจจะใช้ทำกิจกรรมส่วนตัวหรือเล่นกีฬา เมื่อเข้าเวลาพลบค่ำ ประมาณ 18.30 น. เด็กจะมาพร้อมละหมาดมัฆริบพร้อมกันและเรียนอัลกุรอานหรือฟังการบรรยายจนถึงเวลาละหมาดอิชาอ์ประมาณ 20.00 น. หลังละหมาดแล้ว บางแห่งจะมีกิจกรรมให้เด็กทำการบ้านหรือทบทวนบทเรียน บางแห่งอาจจะเป็นการรับประทานอาหารเช้า และเตรียมตัวเข้านอน โดยทั่วไปจะเสร็จสิ้นกิจกรรมช่วงค่ำและให้เด็กเข้านอนประมาณ 21.30 - 22.00 น.

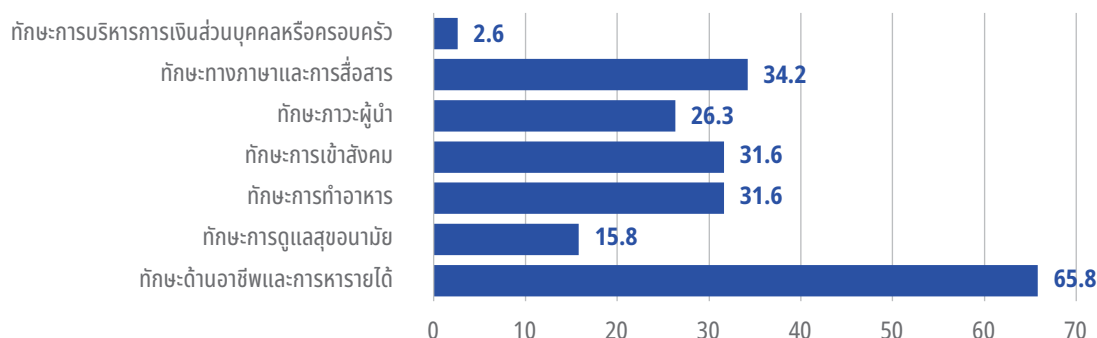
อย่างไรก็ตาม สถาบันฮาดิซส่วนใหญ่จะให้เด็กตื่นนอนเร็วกว่าสถานรองรับประเภทอื่น (ประมาณ 03.00 หรือ 03.30 น.) เพื่อทำการละหมาดตะฮัจญุด (ละหมาดยามดึก) และทบทวนอัลกุรอานไปเรื่อย ๆ และเพื่อให้เด็กมีเวลาพักผ่อนที่เพียงพอ จึงกำหนดเวลานอนเพิ่มเติมในช่วงกลางวัน (ประมาณ 10.00 – 12.00 น. หรือ 14.00 – 15.30 น.) ผู้บริหารสถาบันฮาดิซบางแห่งสะท้อนความคิดเบื้องหลังการจัดตารางกิจกรรมที่เข้มงวดว่าต้องการให้เด็กไม่มีเวลาว่างพอที่จะออกนอกกลุ่มหรือใช้เวลาหมดไปกับสิ่งไร้สาระ (การประชุมกลุ่มผู้บริหารสถาบันฮาดิซ, 24 เม.ย. 2567)

3.4.3. การศึกษาสามัญ การศึกษาศาสนา และการพัฒนาทักษะอาชีพ

สถาบันศึกษาปอเนาะและสถาบันฮาดิซเป็นสถาบันการศึกษาที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ศึกษาในวิชาสามัญตามระบบของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) เพื่อให้มีความรู้เทียบเท่ากับการศึกษาในระบบปกติ ทั้งนี้ จากคำบอกเล่าของผู้บริหารสถาบันศึกษาปอเนาะหลายแห่งยืนยันว่า กศน. เป็นหน่วยงานภาครัฐที่เข้าถึงสถาบันศึกษาปอเนาะได้ใกล้ชิดและได้รับความไว้วางใจมากที่สุดเมื่อเทียบกับองค์กรภาครัฐอื่น ๆ ที่เข้ามาในสถาบัน ผู้บริหารสถาบันศึกษาปอเนาะเห็นว่าระบบการศึกษาของ กศน. เป็นประโยชน์ต่อเด็ก มีความยืดหยุ่นในการจัดการสอนคล้ายกับระบบของปอเนาะ อีกทั้งเนื้อหาการเรียนยังช่วยเติมเต็มช่องว่างทางการเรียนรู้ให้แก่เด็กในสถาบันได้ เพราะเด็กในสถาบันศึกษาปอเนาะจำนวนไม่น้อยมีปัญหาการอ่านออกเขียนได้ ซึ่งทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเรียนในระบบปอเนาะด้วยเช่นกัน

นอกเหนือจากการให้การศึกษาในด้านศาสนาและการศึกษาทั่วไปแล้ว สถานรองรับยังได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการพัฒนาทักษะของเด็กให้มากยิ่งขึ้นอีกด้วย สถานส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่าเด็กและเยาวชนที่อยู่ในความดูแลของพวกเขาต้องการการพัฒนาทักษะอาชีพและการสร้างรายได้ (25 แห่ง – 65.8%), ทักษะด้านภาษาและการสื่อสาร (13 แห่ง – 34.2%), ทักษะทางสังคม (12 แห่ง – 31.6%), ทักษะการทำอาหาร (12 แห่ง – 31.6%) และทักษะการเป็นผู้นำ เช่น การวางแผนและการทำงานเป็นทีม (10 แห่ง – 26.3%) ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีสถานบางแห่งที่ต้องการปรับปรุงเรื่องสุขอนามัยส่วนบุคคล (6 แห่ง – 15.8%), และการจัดการทางการเงินส่วนบุคคลหรือครอบครัว (1 แห่ง – 2.6%)

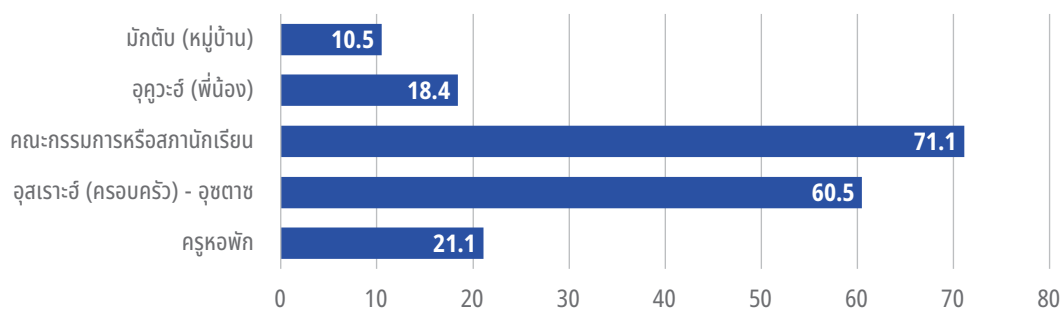
ภาพที่ 6: ร้อยละของสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้ที่มีความต้องการเพิ่มเติมทักษะให้แก่เด็ก จำแนกตามทักษะในด้านต่าง ๆ

3.4.4. รูปแบบการเลี้ยงดูในสถานรองรับ

จากการศึกษาสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้ พบลักษณะการเลี้ยงดูเด็กในสถานรองรับ 5 รูปแบบ ได้แก่ 1) การดูแลเด็กแบบหอพัก โดยมีครูหอพักเป็นผู้เลี้ยงดูหลัก 2) การดูแลเด็กแบบอุสเราะฮ์ (ครอบครัว) โดยมีอุสตาซเป็นผู้เลี้ยงดูหลัก 3) การดูแลเด็กแบบหมู่บ้าน (มักตับ) 4) การดูแลเด็กแบบพี่น้อง (อุคูวะฮ์) ที่มีกัมมีการจับคู่ (บัดดี) หรือมีการมอบหมายน้อง ๆ ที่ไม่ต้องดูแลชัดเจน และ 5) การดูแลเด็กแบบสถานักเรียน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่หลวมกว่าความสัมพันธ์ในการจัดการเลี้ยงดูแบบอุคูวะฮ์ ทั้งนี้ โดยทั่วไปพบว่าสถานรองรับกำหนดให้ผู้ใหญ่เป็นผู้ให้การเลี้ยงดู ไม่ว่าจะเป็นครูประจำหอพัก อุสตาซ บาบอ มามา โต๊ะครู หรือบุคคลที่มีคำเรียกแบบอื่นก็ตาม พร้อมกันนี้ ยังได้กำหนดให้เด็กรุ่นพี่หรือเด็กที่มีอายุมากกว่าเป็นผู้ช่วยผู้ให้การเลี้ยงดูด้วย ความแตกต่างระหว่างรูปแบบต่าง ๆ ข้างต้นอยู่ที่การจัดรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ให้การเลี้ยงดู สถานรองรับบางแห่งใช้หลายรูปแบบผสมผสานกัน

ภาพที่ 7: ร้อยละของสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้ จำแนกตามรูปแบบการจัดการเลี้ยงดูในสถานรองรับ

จากการศึกษาพบว่า สถานรองรับส่วนใหญ่มีผู้ใหญ่มากเป็นผู้รับผิดชอบหลักเช่น ครูหอพัก (ร้อยละ 21.1) หรืออูชตาชที่อยู่ประจำเพื่อสอนศาสนาในช่วงค่ำและเช้าตรู่ (ร้อยละ 60.5) แต่สัดส่วนของผู้ดูแลต่อจำนวนเด็กมักจะไม่เพียงพอต่อการดูแลที่ใกล้ชิด จึงต้องมีระบบการดูแลที่ให้แก่เด็กในสถานรองรับที่อายุมากกว่าช่วยดูแลเด็กที่อายุน้อยกว่า โดยมักจัดตั้งในรูปแบบคณะกรรมการหรือสถานักเรียน (ร้อยละ 71.1) เพื่อช่วยครูหรือผู้ดูแลหอพักโดยเฉพาะในเรื่องการกำกับเวลาการทำกิจวัตรประจำวันและตรวจสอบการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของรูน้อง เช่น การตื่นนอน การละหมาด เป็นต้น

© UNICEF Thailand/2024/Taleh

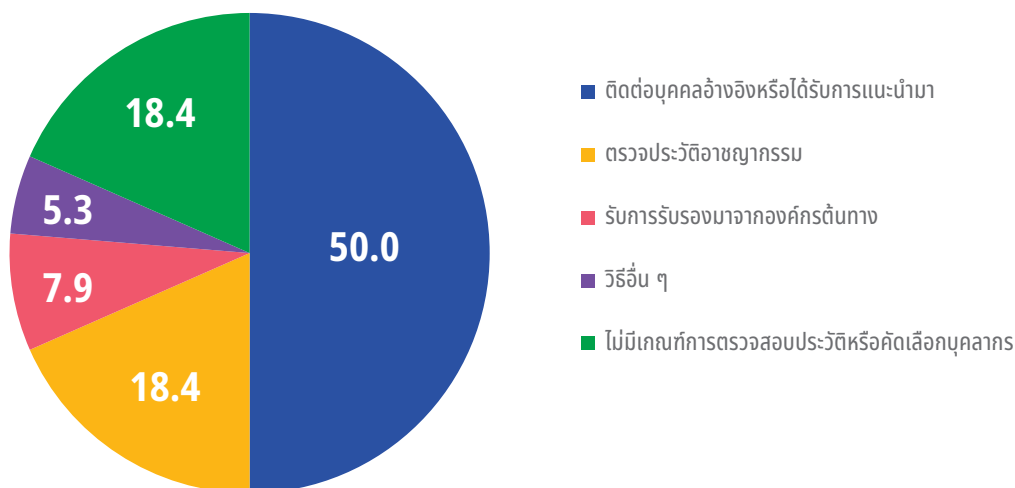
3.4.5. ผู้ให้การเลี้ยงดูในสถานรองรับ

• การคัดเลือกและทักษะของผู้เลี้ยงดูหลัก

สถานรองรับเกือบทั้งหมด (36 แห่ง ร้อยละ 94.7) มีผู้เลี้ยงดูหลักที่มีสัญชาติไทย และไม่มีผู้เลี้ยงดูที่เป็นชาวต่างชาติเข้ามาติดต่อสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กในหอพัก ยกเว้นกรณีที่สถานรองรับจัดให้มีครูต่างชาติมาสอนภาษาต่างประเทศ (ภาษาอาหรับและภาษาอังกฤษ) และให้ดูแลหอพักด้วยเลย เนื่องจากครูที่เป็นคนต่างชาติไม่มีบ้านในชุมชนใกล้เคียงเหมือนครูทั่วไป ประกอบกับทางโรงเรียนจำเป็นต้องจัดหาที่พักให้ครูต่างชาติ จึงจัดให้อยู่ในห้องพักของหอพักนักเรียนโดยแลกกับการทำหน้าที่ดูแลเด็กและความเรียบร้อยทั่วไปในหอพักด้วย

งานวิจัยนี้พบว่าการคัดเลือกผู้เลี้ยงดูเด็กในสถานรองรับ ซึ่งมักเรียกว่า ผู้ดูแลหอพัก/ครูหอพัก โดยการตรวจสอบพฤติกรรมของผู้เลี้ยงดูผ่านการติดต่อบุคคลอ้างอิงหรือได้รับการแนะนำมา 19 แห่ง (ร้อยละ 50) และมีการตรวจประวัติอาชญากรรม 7 แห่ง (ร้อยละ 18.4) ได้รับการรับรองมาจากองค์กรต้นทาง 3 แห่ง (ร้อยละ 7.9) และโดยวิธีอื่น ๆ 2 แห่ง (ร้อยละ 5.3) ทั้งนี้ มีสถานรองรับ 7 แห่ง (ร้อยละ 18.4) ไม่มีเกณฑ์การตรวจสอบประวัติหรือคัดเลือกบุคลากรเลย แต่ใช้การพิจารณาความรู้ทางศาสนาหรือการเป็นศิษย์เก่าซึ่งรู้จักมักคุ้นกัน เป็นเกณฑ์ตัดสินใจรับเข้าทำงานเป็นหลัก บางแห่งมีการคำนึงถึงบุคลิกภาพของบุคลากรที่ต้องเข้ากับเด็กได้ เช่น ต้องเป็นคนใจเย็น ทั้งนี้ สถานรองรับส่วนมากจะรับญาติ ลูกหลาน หรือศิษย์เก่ามาเป็นผู้เลี้ยงดูเด็กในหอพัก

ภาพที่ 8: ร้อยละของสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้จำแนกตามวิธีการหลักในการตรวจสอบประวัติหรือคัดเลือกบุคลากร

จากการศึกษายังไม่พบการจัดอบรมหรือการส่งผู้เลี้ยงดูหลักไปเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก จิตวิทยาเด็ก สิทธิเด็ก หรือการคุ้มครองเด็ก

• สัดส่วนและภาระงานของผู้เลี้ยงดูเด็กพิการ

สถานรองรับมีอัตราส่วนผู้ดูแลโดยเฉลี่ยต่อเด็ก 25.19 คน โดยสถาบันฮาพิซแห่งใดแห่งหนึ่งมีอัตราส่วนเด็กต่อผู้ดูแล 133.83 คน โรงเรียนหลายแห่งมอบหมายให้ครูที่ทำหน้าที่สอนในเวลากลางวันเป็นครูประจำหอพักด้วย โดยเฉพาะผู้ที่ยังไม่ได้แต่งงาน ครูเหล่านี้อาจได้รับค่าตอบแทนเพิ่มเติมจากเงินเดือนปกติ อย่างไรก็ตาม การจัดการนี้มักส่งผลให้ครูในหอพักเหนื่อยล้า และทำให้การดูแลเด็กในช่วงเย็นขาดประสิทธิภาพ ทำให้เพียงให้การดูแลโดยรวมมากกว่าการเอาใจใส่เป็นรายบุคคล สถานรองรับเกือบทั้งหมด (94.7%) มีการจัดให้ผู้ดูแลนอนในบริเวณเดียวกันหรือใกล้เคียง เช่น ในห้องข้างเคียง ห้องชั้นล่างของอาคารหอพัก หรือในบ้านที่อยู่ติดกับหอพักเด็ก ความใกล้ชิดนี้ทำให้ผู้ดูแลสามารถเข้าถึงพื้นที่ได้อย่างรวดเร็วหรือเพื่อให้เด็ก ๆ รายงานเหตุฉุกเฉินได้ทันที

สถานรองรับจำนวน 12 แห่ง (ร้อยละ 52.6) ระบุว่าโดยเฉลี่ยผู้ที่ทำงานในสถานรองรับที่มีหน้าที่เลี้ยงดูเด็กจะอยู่นานกว่า 5 ปีขึ้นไป คือไม่ค่อยมีการเปลี่ยนผู้เลี้ยงดูเด็ก เนื่องจากผู้เลี้ยงดูเด็กที่ต้องอยู่ดูแลในช่วงเวลากลางวันมักจะเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดหรือเป็นสมาชิกในครอบครัวของเจ้าของ/ผู้ดำเนินการสถานรองรับนั้น ๆ หรือบางคนเป็นศิษย์เก่าที่สำเร็จการศึกษาจากสถาบันนั้น ๆ มีข้อได้เปรียบด้านความไว้วางใจและมักมีบ้านหรือที่พักอยู่ในบริเวณเดียวกัน จึงปฏิบัติงานเป็นระยะเวลาหลายปีติดต่อกันได้โดยไม่ค่อยเปลี่ยนงาน สถานรองรับจำนวน 8 แห่ง (ร้อยละ 21.1) ระบุว่าโดยเฉลี่ยมีการเปลี่ยนผู้ดูแลเด็กพิการทุก ๆ 3 – 4 ปี และสถานรองรับอีกจำนวน 5 แห่ง (ร้อยละ 13.2) มีการเปลี่ยนผู้เลี้ยงดูเด็กทุก ๆ 1 – 2 ปี ในขณะที่สถานรองรับจำนวน 5 แห่ง (ร้อยละ 13.2) มีการเปลี่ยนผู้เลี้ยงดูเด็กโดยเฉลี่ยทุกปี เนื่องจากทั้งหมดเป็นโรงเรียนที่ใช้ระบบหอพัก และมักจะทำให้ผู้เลี้ยงดูเด็กรับภาระทั้งงานสอนในช่วงกลางวันและการกำกับดูแลการทำกิจกรรมของเด็กพิการในช่วงค่ำและเช้านี้ซึ่งเป็นภาระหนัก ส่งผลให้ต้องมีการเปลี่ยนผู้เลี้ยงดูบ่อย ๆ แต่เหตุผลส่วนใหญ่ของการเปลี่ยนผู้เลี้ยงดูคือการโยกย้ายตำแหน่งงานภายในสถาบันหรือการลาออกโดยสมัครใจ โดยเฉพาะกรณีการลาออกเพื่อไปแต่งงานและลาออกเพราะมีการดูแลครอบครัวของตนเองเพิ่มขึ้น

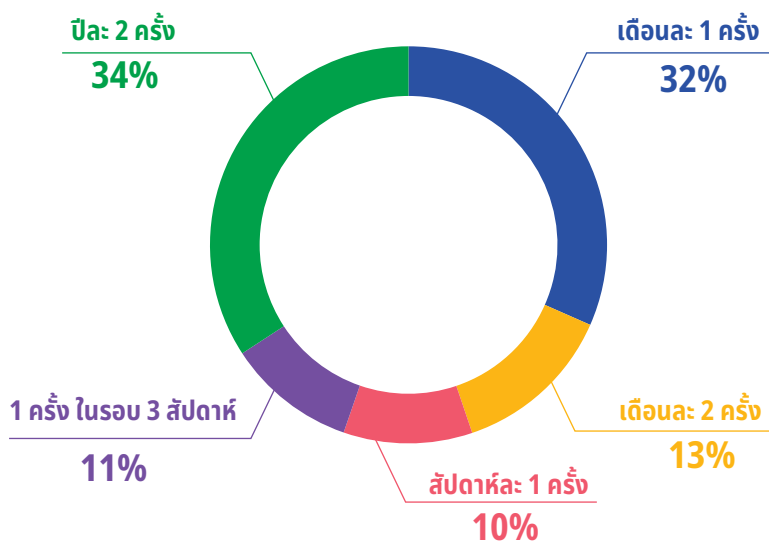
3.4.6. ความสัมพันธ์กับครอบครัว

สถานรองรับทุกแห่งอนุญาตให้พ่อแม่หรือผู้ปกครองมาเยี่ยมเด็กที่พิการซึ่งอยู่ที่สถานรองรับได้ ส่วนมากเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมาเยี่ยมได้ทุกวันนอกเวลาเรียน โดยผู้ปกครองบางคนนำอาหารและเสื้อผ้าที่ซักแล้วมาส่งให้เป็นประจำ

สถานรองรับส่วนมาก (ร้อยละ 89.5) มีกฎระเบียบที่ไม่อนุญาตให้เด็กกลับบ้านในช่วง 40 วันแรกของการเข้ามาอยู่พักค้างในสถานรองรับ โดยเห็นว่าการปรับตัวให้เคยชินกับกฎระเบียบต่าง ๆ ในช่วงแรกเป็นเรื่องสำคัญมาก ผู้บริหารสถานรองรับมีความเชื่อว่าการจะฝึกฝนตนเองจนเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีต้องอาศัยปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานอย่างน้อย 40 วัน ดังที่ผู้มีประสบการณ์ในสถานรองรับให้ความเห็นว่า “ถ้าทำอึดอัด 40 วัน จะส่งผลให้สร้างนิสัยให้ทำได้ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ” (การประชุมกลุ่มผู้ที่เคยได้รับการเลี้ยงดูในสถานรองรับ, 26 ก.พ. 2567)

สถานรองรับอนุญาตให้เด็กกลับบ้านได้ตามที่กำหนด โดยสถานรองรับแต่ละแห่งมีข้อกำหนดที่แตกต่างกันกล่าวคือ ร้อยละ 31.6 ให้เด็กกลับบ้านเดือนละ 1 ครั้ง อีกร้อยละ 13.2 ให้กลับเดือนละ 2 ครั้ง ร้อยละ 10.5 ให้กลับบ้านสัปดาห์ละ 1 ครั้ง และอีกร้อยละ 34.2 ให้กลับบ้านได้ปีละ 2 ครั้ง ในขณะที่ร้อยละ 10.5 ให้กลับบ้านได้ 1 ครั้งในรอบ 3 สัปดาห์ ทั้งนี้ ส่วนมากจะตั้งเงื่อนไขสำหรับเด็กผู้หญิงว่าต้องมีผู้ปกครองมารับจึงจะให้กลับ ส่วนเด็กผู้ชายได้รับอนุญาตให้เดินทางกลับเพียงลำพังได้

ภาพที่ 9: ความถี่ที่อนุญาตให้เด็กกลับบ้านของสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้

ผู้บริหารสถานรองรับมักมีความเห็นว่าหากเด็กได้อาศัยอยู่ในสถานรองรับเป็นเวลานานจะส่งเสริมวินัยในการทำกิจวัตรประจำวันและการปฏิบัติศาสนกิจในฐานะมุสลิมที่ดี การให้กลับบ้านบ่อยอาจส่งผลให้เด็กเสียวินัย เกียจคร้าน ไม่ตื่นมาละหมาดหรือตื่นยาก ใช้เครื่องมือสื่อสารมากเกินไป เมื่อกลับมาที่สถานรองรับก็ต้องมาฝึกวินัยกันอีกครั้ง จึงไม่ค่อยอยากให้กลับบ้านบ่อยจนเกินไป

อย่างไรก็ดี ในมุมมองของผู้เคยได้รับการเลี้ยงดูในสถานรองรับกลับเห็นต่างออกไป จากการพูดคุยในกลุ่มมีการให้ความเห็นไปในทางเดียวกันว่าความถี่ที่เหมาะสมในการกลับบ้านคือเดือนละ 2 ครั้ง (ประมาณ 2 สัปดาห์ 1 ครั้ง) เพราะจากมุมมองอดีตเด็กสถานรองรับมองว่าหากไม่ได้กลับบ้านนานจะรู้สึกห่างเหินจากญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน “จากประสบการณ์รู้ว่าเป็นข้อเสียของเรา สำหรับลูกเราอยากให้กลับสองสัปดาห์ครั้ง แล้วเราจะเอาเขาไปเยี่ยมญาติ”

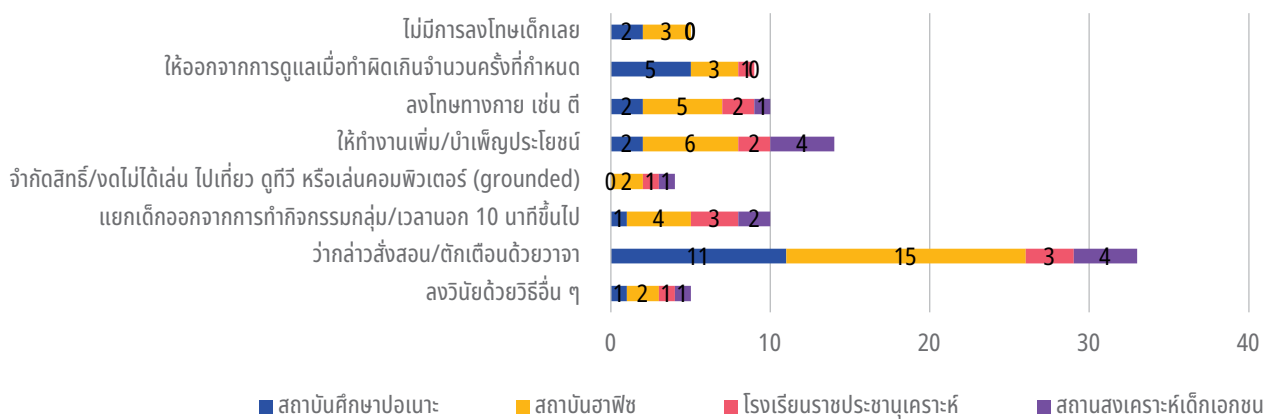
การสนทนากลุ่มเน้นย้ำถึงบาดแผลทางใจที่สำคัญซึ่งเกิดจากความเหินห่างระหว่างเด็กและครอบครัว เช่น การพลาดโอกาสในการสื่อสารในครอบครัว และความเข้าใจในการเติบโตของกันและกัน ซึ่งขัดขวางการรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัวที่มั่นคง ดังนั้น ผู้เข้าร่วมแนะนำให้ผู้ปกครองทำกิจกรรมร่วมกับบุตรหลานมากขึ้นในระหว่างการเยี่ยมบ้านเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว (การประชุมกลุ่มผู้ที่เคยได้รับการเลี้ยงดูในสถานรองรับ, 26 ก.พ. 2567) ผู้เข้าร่วมคนหนึ่งกล่าวว่า

เราไปเติบโตที่อื่น พอกลับมาไม่มีหัวข้อที่จะคุยกับครอบครัว เราไม่เคยเห็นว่าพ่อทำอะไร พ่อก็ไม่เห็นว่าชีวิตประจำวันเราทำอะไร แล้วเราก็ตื่นขึ้นทุก ๆ วัน บางครั้งเวลาเราแสดงอารมณ์อะไรออกไป พ่อแม่ก็งงว่าลูกเราเป็นแบบนี้หรือ “การไปอยู่หอทำให้เรากลายเป็นอีกคนหนึ่งไปแล้ว” (การประชุมกลุ่มผู้ที่เคยได้รับการเลี้ยงดูในสถานรองรับ, 26 ก.พ. 2567)

3.4.7. การลงวินัย

ร้อยละ 86 ของสถานรองรับ (33 แห่ง) ใช้การตักเตือนด้วยวาจา ร้อยละ 36.84 (14 แห่ง) ให้ทำงานเพิ่มหรือบำเพ็ญประโยชน์ เช่น ทำความสะอาด เก็บขยะ กวาดขยะ ร้อยละ 23.68 (9 แห่ง) ให้ออกจากการเล่นเมื่อกระทำผิดเกินจำนวนครั้งที่กำหนด โดยผู้ดูแลสถานรองรับมักจะระบุน้ำ 3 ครั้ง และ ร้อยละ 10.5 (4 แห่ง) ใช้การจำกัดสิทธิ์ หรือกักบริเวณ ไม่ให้ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งนี้ มีสถานรองรับ 5 แห่ง (ร้อยละ 13.2) ที่ระบุว่าไม่มีการลงโทษเด็กเลยไม่ว่ากรณีใด ๆ เป็นที่น่าสนใจว่าสถานรองรับ 5 แห่งนี้เป็นสถาบันศึกษาปอเนาะ 2 แห่ง และสถาบันฮาฟิซ 3 แห่ง

ภาพที่ 10: จำนวนสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้จำแนกตามวิธีการลงวินัย

ในมุมมองของผู้ดูแลอาจจะมีการลงวินัยเด็กได้หลากหลายรูปแบบเพื่อให้เด็กมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น แต่จากมุมมองของผู้ถูกลงวินัย พบว่าการลงโทษที่เคยพบเห็นระหว่างที่ตนอาศัยอยู่ในสถานรองรับและเป็นวิธีที่รับไม่ได้ คือ การกักบริเวณแบบรุนแรงและการประจานขณะลงโทษ

การกักบริเวณ [เป็นสิ่งที่] ไม่ควรทำ ส่งผลเสียต่อสุขภาพจิต เช่น ให้นั่งใต้ต้นไม้ 4-5 ชั่วโมง ตอนกลางคืน ใส่ [ลาม] โซโวก ในกรณีทำผิดหลายครั้ง เช่น หนีเที่ยว ขโมย โดนโดนหัวแล้วตีแล้ว สุดท้ายใส่โซ่ ระวังที่ต้องอยู่กลางคืน น่ากลัว (การประชุมกลุ่มผู้เคยได้รับการเลี้ยงดูในสถานรองรับ, 25 เม.ย. 2567)

เมื่อถามคำถามต่อเรื่องพบว่า ในฐานะผู้ที่เคยถูกลงโทษด้วยการกักบริเวณแบบรุนแรง กลางแจ้ง ล่ามโซ่ไว้ได้ต้นไม้นอนกลางคืนเป็นเวลาหลายชั่วโมง สิ่งที่ได้รับไม่ได้กลับไม่ใช่การล่ามโซ่ แต่เป็นความกังวลในอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากสัตว์ป่าในตอนกลางคืน เนื่องจากในพื้นที่กลางแจ้งนั้นเป็นพื้นที่มืด ไม่มีไฟ หรืออีกกรณีหนึ่งที่มีการยกตัวอย่างคือการลงโทษต่อหน้าคนทั้งสถาบัน ในขณะที่ผู้ลงวินยอาจมองว่าเป็นการสอนให้คนกลุ่มใหญ่เลิกเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่ดี แต่สำหรับผู้ถูกลงวินยหรือผู้ที่ถูกเรียกมาให้เห็นการลงโทษเห็นว่าเป็นการสร้าง ความอับอาย จึงไม่ควรทำ

ถ้าจับได้ [ว่ากระทำผิดเรื่องชู้สาว] จะทำการสอบสวน เรียกผู้ปกครอง จะตีบนที่ละหมาด และให้เด็กมาล้อม หากจะมีการลงโทษความผิดร้ายแรง เช่น ชู้สาว กินของมีนเมา วันนั้นจะไม่มีเรียนเลยครึ่งวัน ให้มาดูการลงโทษ และมีการลงโทษแบบนี้ทุกเดือน...[เมื่อ]กระบวนการสอบสวนเสร็จสิ้น อุตสาจะประกาศว่าวันนี้ไม่เรียน ทุกคนจะรู้ว่ามิเหตุแน่นอน...ไม่ควรมีการลงโทษที่ทำให้อายต่อหน้าคนเยอะ ๆ ไม่ควรมี (การประชุมกลุ่มผู้เคยได้รับการเลี้ยงดูในสถานรองรับ, 25 เม.ย. 2567)

อนึ่ง จากงานวิจัยนี้ มีการระบุถึงรูปแบบอื่น ๆ ในการปรับพฤติกรรมเด็กนอกจากการลงวินย เช่น มีกรณีครูฝ่ายปกครองที่ไม่ลงวินยเด็กอย่างรุนแรง แต่ใช้การลูบหัวเด็กและขอพรให้แก่เด็กแทนโดยกล่าวว่า “ขอพระองค์ทรงทำให้เขามีความเข้าใจในความรู้ด้านศาสนา” เพราะเชื่อว่าความเข้าใจด้านศาสนาจะทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นได้

การวิจัยนี้ พบสถานรองรับจำนวน 10 แห่ง (ร้อยละ 26.31) ที่ใช้การลงโทษทางกาย เช่น การตี ในจำนวนนี้เป็นสถาบันฮาฟิซ 5 แห่ง (13.15%) สถาบันศึกษาปอเนาะ 2 แห่ง (5.26%) โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 2 แห่ง (5.26%) และสถานสงเคราะห์เด็กเอกชน 1 แห่ง (2.63%) ทั้งนี้ หนึ่งในความผิดที่ถูกพูดถึงว่าเป็นเหตุให้ถูกลงวินยด้วยการตีได้คือการขาดละหมาด เพราะมาจากการตีความคำสอนศาสนาอิสลามเกี่ยวกับบทลงโทษสำหรับการขาดละหมาด

สถานรองรับร้อยละ 44.7 (17 แห่ง) ระบุว่า ปัญหาชู้สาวหรือการมีความสัมพันธ์ต่างเพศที่ใกล้ชิดอาจเป็นความผิดถึงขั้นให้ออกจากสถานรองรับได้ อย่างไรก็ตาม ระดับของความใกล้ชิดระหว่างคนต่างเพศที่นับว่าผิดจนต้องให้ออกจากการเลี้ยงดูอาจจะแตกต่างกันไปในแต่ละสถานรองรับ คือ มีตั้งแต่การมีเพศสัมพันธ์จนตั้งครรภ์ การมีเพศสัมพันธ์กันซึ่งถือเป็นความผิดฐานละเมิดประเพณี (จีน่า) หรือการไปอยู่ในที่ลับตาทั้งสองต่อสอง แม้ยังไม่ได้มีเพศสัมพันธ์กัน

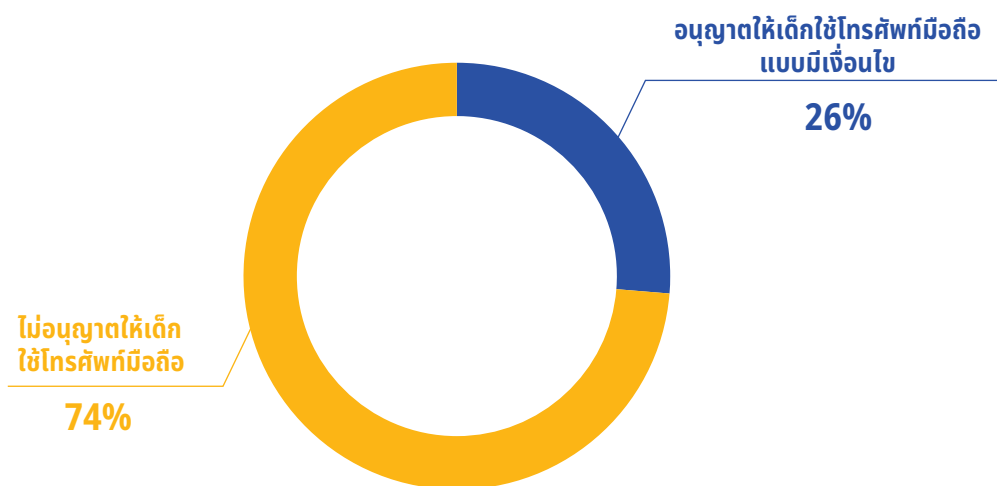
จากการประชุมกลุ่มผู้ได้รับการเลี้ยงดูในสถานรองรับ ต่างพูดตรงกันว่าความสัมพันธ์ต่างเพศที่ใกล้ชิดถือเป็นเรื่องใหญ่ของการอยู่ในสถาบันศึกษาปอเนาะ “เรื่องชายหญิงเป็นเรื่องใหญ่ เพราะปอเนาะแยกชายหญิง หากมีแฟนหรือคบเพศตรงข้าม รู้สึกว่าอาจจะโดนไล่ออกต้องแอบ ๆ” และให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าต่อให้สถาบันตัดสินใจให้ออกจากการเลี้ยงดูเพราะทำผิดกฎเรื่องเพศตรงข้าม แต่ก็ “ไม่ปล่อยออกไปเลย” คือ ต้องมีการสอบปากคำและเขียนบันทึกข้อมูลทั้งสำหรับฝ่ายชายและฝ่ายหญิง “ถ้ารู้ว่าเป็นคู่กับใครก็ต้องมาเขียนเหมือนกันเราก็ก้าว เป็นเรื่องใหญ่” (การประชุมกลุ่มผู้ที่เคยได้รับการเลี้ยงดูในสถานรองรับ, 26 ก.พ. 2567)

เป็นที่น่าสนใจว่า แต่เดิมปัญหาผู้ชายมักจะอยู่ในบริบทของความสัมพันธ์ต่างเพศ แต่ด้วยสภาวะสังคมที่ซับซ้อนขึ้น ประกอบกับการตระหนักรู้ถึงเพศทางเลือกในสังคมทั่วทั้งชายแดนใต้ที่มากขึ้น จึงมีกรณีที่เกิดขึ้นถึง “ปัญหาผู้ชาย” ในบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างคนเพศเดียวกันด้วย งานวิจัยนี้พบสถาบันฮาฟิซแห่งหนึ่งที่มีมาตรการเชิงป้องกันปัญหาดังกล่าว โดยออกกฎหมายห้ามการจับมือ (สลามทักทาย) ระหว่างอุสตาซ (ชาย) กับเด็กนักเรียนชาย ด้วยให้เหตุผลว่า “เพราะระวังฟิตนะฮ์ [ความเสี่ยงที่จะเกิดเรื่องไม่ดี] ระหว่างอุสตาซกับนักเรียน นอกจากว่าอุสตาซคนนั้นจะแต่งงานแล้ว” (การประชุมกลุ่มผู้บริหารสถาบันศึกษาปอเนาะ, 23 เม.ย. 2567) นอกจากนี้ ยังพบกรณีที่ผู้บริหารสถาบันฮาฟิซสำหรับเด็กหญิงล้วน (ฮาฟิซาฮ์) แห่งหนึ่งใช้มาตรการลาดตระเวนตรวจการนอนของเด็กในช่วงกลางคืนอย่างเข้มงวด กำหนดให้เด็กทุกคนเปลี่ยนตำแหน่งที่นอนสม่ำเสมอเพื่อป้องกันความสัมพันธ์ไม่พึงประสงค์ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการนอนข้างคนเดิมอย่างต่อเนื่อง (การสัมภาษณ์ผู้บริหารสถาบันฮาฟิซาฮ์แห่งหนึ่ง, 5 ธ.ค. 2566)

3.4.8. การอนุญาตให้ใช้เครื่องมือสื่อสาร

ร้อยละ 74 ของสถานรองรับไม่อนุญาตให้เด็กใช้โทรศัพท์มือถือ ในขณะที่สถานรองรับอีกร้อยละ 26 อนุญาตให้เด็กมีเครื่องมือสื่อสารและโซเชียลมีเดียได้ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้ ในกรณีดังกล่าวพบว่าครูหรือผู้ดูแลจะเฝ้าระวังพฤติกรรมของเด็กโดยการขอเป็นเพื่อนในโซเชียลมีเดียต่าง ๆ ติดตามการโพสต์ของเด็กเพื่อค้นหาพฤติกรรมที่เสี่ยง เช่น ภาวะซึมเศร้า การตัดสินใจที่วู่วาม หรือการเที่ยวเตร่เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับมาตรการการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือการให้ความช่วยเหลือแก่เด็กต่อไป

ภาพที่ 11: ร้อยละของสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้ตามการอนุญาตให้เด็กใช้โทรศัพท์มือถือ

สถานรองรับที่ไม่อนุญาตให้เด็กใช้โทรศัพท์มือถือจะเปิดโอกาสให้เด็กใช้โทรศัพท์ของครูพูดคุยกับครอบครัวได้ตามที่กำหนด เช่น สัปดาห์ละ 1 ครั้ง หรือแล้วแต่กรณี ผู้ที่เคยได้รับการเลี้ยงดูในสถานรองรับให้ข้อมูลว่า “คิดถึง (คนในครอบครัว) ไม่มีโทรศัพท์ แต่โทรหาได้ตอนเย็นวันศุกร์ 10 นาที” (การประชุมกลุ่มผู้ที่เคยได้รับการเลี้ยงดูในสถานรองรับที่ออกมาจากสถานรองรับไม่เกิน 5 ปี, 25 เม.ย. 2567)

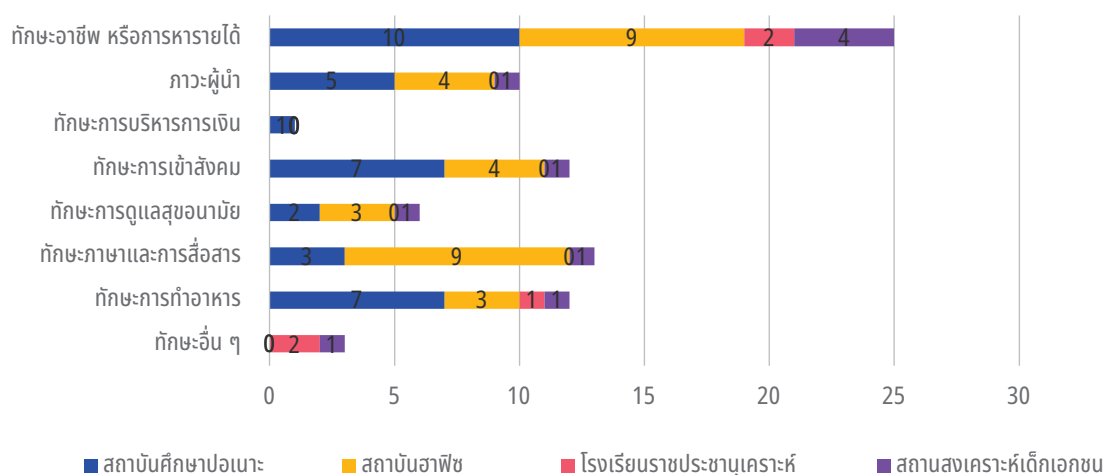
กฎการใช้เครื่องมือสื่อสารเป็นหนึ่งในกฎของสถานรองรับที่พบบทลงโทษที่น่าสนใจ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะโทรศัพท์มือถือเป็นทรัพย์สินที่มีราคาแพง จึงไม่ค่อยพบเห็นว่าผู้ดูแลจะทำลายโทรศัพท์เพื่อป้องกันไม่让孩子ทำผิดกฎอีก แต่พบเห็นการยึดโทรศัพท์ไว้เมื่อเด็กทำผิดกฎ และอาจกำหนดให้ผู้ปกครองต้องมาไถ่โทรศัพท์คืนด้วยเงินครึ่งหนึ่งของมูลค่าโทรศัพท์ หรือบางสถานรองรับก็กำหนดให้เป็นมูลค่าเต็มของโทรศัพท์นั้น โดยมีการระบุว่าเอาเงินไปใช้ในกิจการของโรงเรียน หรือนำไปเป็นทุนการศึกษา เป็นต้น

3.4.9. การเตรียมความพร้อมเด็กและครอบครัวหลังจากออกจากสถานรองรับ

สถานรองรับในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ร้อยละ 65.8 เห็นว่าเด็กที่พักค้างในสถานรองรับควรเพิ่มทักษะอาชีพเพื่อการหารายได้และพึ่งพิงตนเองได้ในอนาคต ทักษะดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งในความเห็นของผู้ดำเนินการสถานสงเคราะห์เด็กเอกชนและโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ โดยสถานรองรับทั้งสองประเภทต้องการเพิ่มทักษะอาชีพให้กับเด็ก เพราะสถานรองรับสองประเภทนี้มักรับเด็กที่ยากจนและขาดโอกาส จึงต้องการเพิ่มทางเลือกให้เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพและสร้างรายได้ในอนาคต

ภาพที่ 12: จำนวนสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้จำแนกตามทักษะที่ควรฝึกเพิ่มเติมสำหรับเด็กพักค้าง

สถานรองรับอีกประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญกับการฝึกทักษะอาชีพหรือการหารายได้ให้เด็กคือสถานศึกษาปอเนาะ ร้อยละ 26.3 ของสถานศึกษาปอเนาะระบุว่าต้องการให้เด็กฝึกทักษะอาชีพเพิ่มเติม เนื่องจากการเรียนในสถานศึกษาปอเนาะเป็นการศึกษาศาสนาตามอียาคัย สามารถเรียนได้ตลอดชีวิต การเรียนปอเนาะที่เป็นมากกว่าการศึกษาแต่เป็นวิถีชีวิตนี้จึงทำให้เด็กเรียนต้องคำนึงถึงการหารายได้และการประกอบอาชีพระหว่างศึกษาด้วย อนึ่ง สถานศึกษาปอเนาะและสถาบันอาฟิซ (ซึ่งจดทะเบียนเป็นประเภทสถานศึกษาปอเนาะ) มีความร่วมมือกับกรมส่งเสริมการเรียนรู้ (เดิมชื่อสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย: กศน.) และจัดการศึกษาและการฝึกทักษะต่าง ๆ ให้กับสถานศึกษาปอเนาะและสถาบันอาฟิซที่จดทะเบียนเป็นปกติอยู่แล้ว

หนึ่งในคำวิพากษ์วิจารณ์การเรียนในสถานศึกษาปอเนาะคือการเน้นแต่เนื้อหาทางศาสนา แต่ไม่มีการสอนทักษะที่จำเป็นอื่น ๆ ในการใช้ชีวิต สังเกตได้ว่านอกจากทักษะทางอาชีพที่สถานศึกษาปอเนาะต้องการให้เด็กฝึกฝนแล้ว ร้อยละ 18.42 ของสถานศึกษาปอเนาะยังอยากให้เด็กมีทักษะการเข้าสังคม เพราะเด็กมักจะเงินอาย และไม่ชินกับการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยเฉพาะเพศตรงข้าม นอกจากนั้นแล้วสถานศึกษาปอเนาะยังระบุว่าต้องการให้เด็กฝึกทักษะการทำอาหารด้วย ทั้งนี้ อาจจะไม่ใช่เพราะต้องการให้เด็กมีทักษะทำอาหารไว้ติดตัวสำหรับสร้างรายได้ในอนาคต แต่เป็นทักษะที่ต้องการให้เด็กที่อาศัยอยู่ในสถานศึกษาปอเนาะในปัจจุบันมีติดตัว เนื่องจากร้อยละ 60.5 ของสถานศึกษาปอเนาะให้เด็กจัดเตรียมอาหารแต่ละมื้อเอง

จากแผนภูมิด้านบนเห็นว่าประเภทสถานรองรับที่อยากให้เด็กฝึกทักษะภาษาและการสื่อสารมากที่สุดคือสถาบันอาฟิซ ร้อยละ 23.68 ของสถาบันอาฟิซระบุถึงความปรารถนาดังกล่าว จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า ผู้บริหารสถาบันอาฟิซมองเห็นความสำคัญของการเรียนภาษาอาหรับ และภาษาอังกฤษ เนื่องจากสถาบันอาฟิซเน้นการท่องจำอัลกุรอานโดยไม่ได้เรียนรู้ถึงความหมายหรือไวยากรณ์ของภาษาอาหรับ และส่วนหนึ่งต้องการให้เด็กได้ศึกษาด้านศาสนาต่อในสถาบันต่างประเทศ เช่น ในสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ ซึ่งใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลัก

ในขั้นตอนก่อนที่เด็กจะสำเร็จการศึกษาหรือกลับไปอยู่กับครอบครัว พบว่า สถานรองรับจำนวน 20 แห่ง (ร้อยละ 52.6) ระบุว่ามีการบวกรับบางอย่างในการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กหรือครอบครัว กล่าวคือ ร้อยละ 23.7 จัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะอาชีพหรือการสร้างรายได้ให้แก่เด็ก รองลงมา ได้แก่ การให้คำปรึกษาแก่ครอบครัว เช่น ให้กำลังใจ จัดการความขัดแย้งในครอบครัว (ร้อยละ 13.2) และการส่งเสริมทักษะการเลี้ยงดูบุตรหลาน (ร้อยละ 15.8) เช่นกัน นอกจากนี้ มีสถานรองรับบางแห่งระบุว่า มีประสบการณ์ในการช่วยครอบครัวของเด็กปรับปรุงที่อยู่อาศัย (ร้อยละ 7.9) และฟื้นฟูสุขภาพของผู้ที่จะดูแลเด็ก (ร้อยละ 2.6)

3.4.10. การบริหารจัดการสถานรองรับ

• ประมาณ 1 ใน 4 มีการทำงานร่วมกับนักวิชาชีพ และมีอาสาสมัครช่วยปฏิบัติงานดูแลเด็กพักค้าง

การบริหารจัดการด้านบุคลากร พบว่า สถานรองรับร้อยละ 26.3 มีการทำงานร่วมกับนักวิชาชีพ เช่น พยาบาล นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา และร้อยละ 10.5 มีการขอคำปรึกษาจากนักจิตวิทยาและจิตแพทย์ อย่างไรก็ตาม เวลาผู้ให้ข้อมูลตอบว่า มีการขอคำปรึกษาจากนักจิตวิทยาและจิตแพทย์ อาจหมายถึงรวมถึงได้รับการด้านสุขภาพจิตเบื้องต้นจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลด้วย ซึ่งไม่ใช่การขอรับคำปรึกษาจากจิตแพทย์ เนื่องจากส่วนใหญ่ไม่มีจิตแพทย์ประจำ แต่มีบุคลากรที่ผ่านการอบรมด้านสุขภาพจิตเพื่อให้บริการด้านความรู้พื้นฐานแก่คนในชุมชน

ตารางที่ 4: สัดส่วนผู้ดูแลต่อจำนวนเด็กโดยเฉลี่ย จำแนกตามประเภทสถานรองรับ

ประเภทสถานรองรับ	สัดส่วนผู้ดูแลต่อจำนวนเด็กโดยเฉลี่ย
1. สถาบันศึกษาปอเนาะ	1 : 22.6
2. สถาบันอาฟิซ	1 : 29.5
3. โรงเรียนราชประชานุเคราะห์	1 : 22.8
4. สถานสงเคราะห์เด็กเอกชน	1 : 18.7
โดยเฉลี่ย	1 : 25.2

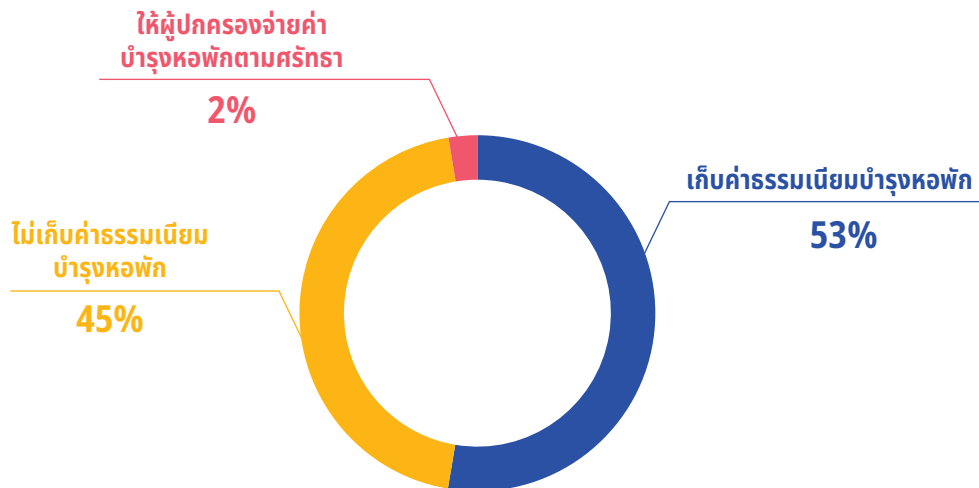
จากการวิจัยพบว่า ผู้ดูแลในสถานรองรับหนึ่งคนต้องดูแลเด็กโดยเฉลี่ย 25.19 คน โดยสถาบันอาฟิซแห่งหนึ่งมีอัตราส่วนเด็กต่อผู้ดูแล 133.83 คน โดยสถานรองรับร้อยละ 34.2 (13 แห่ง) มีอาสาสมัครช่วยปฏิบัติงานดูแลเด็กพักค้าง (ระยะเวลามากกว่า 3 วัน) โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน ซึ่งมักเป็นกลุ่มคนหรือกลุ่มนักเรียนมหาวิทยาลัยที่มาออกค่ายทำกิจกรรมกับเด็กในโรงเรียน โดยส่วนใหญ่จะจัดปีละหนึ่งครั้ง

• ผู้เลี้ยงดูเด็กในหอพักไม่ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก และไม่มีสถานรองรับใดมีนโยบายคุ้มครองเด็กเป็นลายลักษณ์อักษร

ในการสัมภาษณ์สถานรองรับ 38 แห่งว่าผู้ดูแลเด็กเคยได้รับการอบรมในประเด็นด้านเด็กและเยาวชนใดบ้าง โดยถามถึง 6 หัวข้อ การอบรม ได้แก่ พัฒนาการเด็กหรือการเลี้ยงดูเด็ก จิตวิทยาเด็กหรือวินัยเชิงบวก พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก แนวปฏิบัติด้านการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็ก และกระบวนการคุ้มครองเด็ก โดยให้ตอบว่ามีบุคลากรอย่างน้อย 1 คนเคยได้รับการอบรมหรือไม่ พบว่ามีอาฟิซแห่งหนึ่งให้ข้อมูลว่ามีบุคลากรอย่างน้อย 1 คนเคยได้รับการอบรมเรื่องจิตวิทยาเด็กหรือวินัยเชิงบวก (ร้อยละ 15.8 ของสถานรองรับทั้งหมด) อย่างไรก็ตาม เมื่อสอบถามเพิ่มเติมกลับพบว่าไม่มีองค์ความรู้ในสถานรองรับ หรืออย่างน้อยผู้ให้ข้อมูลสำคัญไม่ได้ทราบถึงเนื้อหาของหัวข้อ อาจจะเพียงเคยได้ยินชื่อหัวข้อเท่านั้น จึงกล่าวได้ว่ายังไม่ค่อยมีการจัดอบรมหรือส่งผู้เลี้ยงดูเด็กในหอพักไปอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก จิตวิทยาเด็ก สิทธิเด็ก หรือการคุ้มครองเด็ก เท่าใดนัก

- ร้อยละ 53 เก็บค่าธรรมเนียมบำรุงหอพักจากเด็ก

ภาพที่ 13: ร้อยละของสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้ จำแนกตามรูปแบบการจัดเก็บค่าธรรมเนียมบำรุงหอพัก

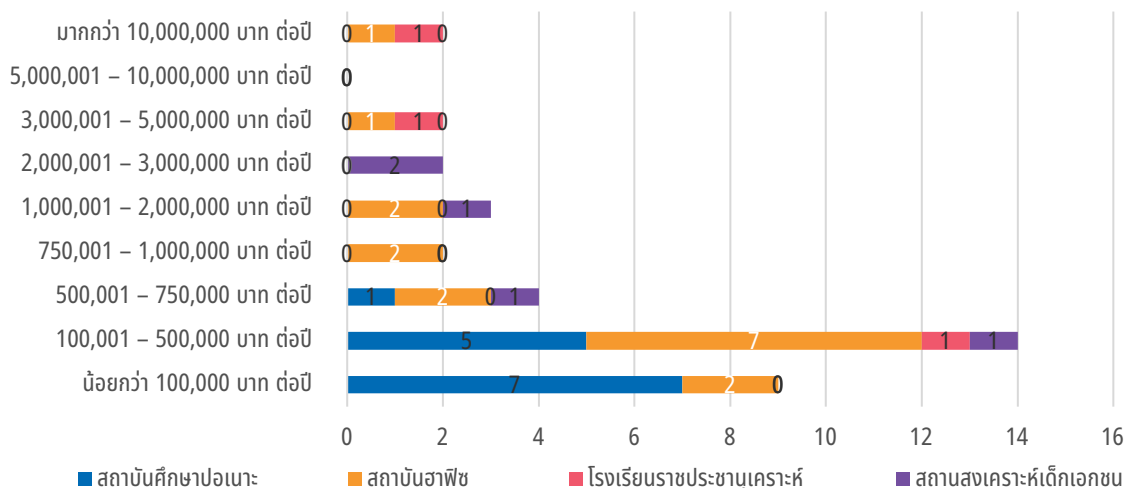

สถานรองรับจำนวน ร้อยละ 53 เรียกเก็บค่าธรรมเนียมบำรุงหอพักจากเด็ก จำแนกเป็นสถานศึกษาปอเนาะ 12 แห่ง (ร้อยละ 31.6) สถานฮาดิซ 8 แห่ง (ร้อยละ 21.1) บางแห่งเก็บ 100 บาทต่อภาคการศึกษา ส่วนมากเป็นการเก็บค่าสาธารณูปโภค และมีการลดหย่อนหรือยกเว้นการเก็บค่าธรรมเนียมในกรณีที่เด็กและครอบครัวไม่มีกำลังจ่าย โดยเฉพาะในกรณีของเด็กกำพร้าตามค่านิยมของศาสนา (เพื่อเสียชีวิต) มักจะได้รับการยกเว้น สถานรองรับบางแห่งจะแยกกลุ่มเด็กกำพร้าออกไป เพื่อให้สะดวกต่อการบริหารจัดการงบประมาณและรับการสนับสนุนทางการเงิน ซึ่งมักจะมาถึงกลุ่มเด็กกำพร้าก่อน

ในทางกลับกัน สถานรองรับ ร้อยละ 45 ไม่มีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมบำรุงหอพักจากเด็ก เด็กมาอาศัยอยู่ในสถานรองรับโดยไม่ต้องออกค่าใช้จ่ายใด ๆ บางแห่งยังมีการจัดเตรียมอาหารให้แก่เด็กเพิ่มเติมโดยเฉพาะเด็กกำพร้า มีทั้งการทำอาหารเลี้ยงหรือการให้คูปองสำหรับเด็กกำพร้าหรือเด็กยากจนไว้ซื้ออาหารในโรงเรียนรับประทานเอง ในเรื่องการไม่เรียกเก็บค่าธรรมเนียมนั้น พบว่า โรงเรียนของรัฐที่จัดการศึกษาพร้อมบริการที่พักและอาหารให้แก่เด็กโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย บางกรณียังออกค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ของอุปโภคหรืออุปกรณ์การเรียนเพิ่มให้ด้วย เป็นแรงจูงใจให้ผู้ปกครองส่งบุตรหลานมาเรียนมากขึ้น บางกรณีโรงเรียนของรัฐเป็นที่นิยมของผู้ปกครองจนส่งผลให้เด็กในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ใกล้เคียงกันมีจำนวนลดลง จากตัวอย่างโรงเรียนแห่งหนึ่งในโครงการพระราชดำริ มีสถิติจำนวนผู้สมัครเข้าเรียนเพิ่มขึ้นเกือบสองเท่าในช่วงสองปี ซึ่งเป็นผลมาจากการเพิ่มการเรียนการสอนเกี่ยวกับอิสลามในตารางกิจกรรมของนักเรียนที่อยู่หอพัก โรงเรียนแห่งนั้นจัดการเรียนการสอนที่จำเป็นทั้งในด้านวิชาการ การประกอบอาชีพ และทักษะชีวิต ควบคู่ไปกับการสอนศาสนาและฝึกอบรมจริยธรรมคุณธรรม เช่น จัดให้มีการละหมาดร่วมกันวันละ 5 ครั้ง จัดให้มีโต๊ะครูทำการบรรยายศาสนธรรมในช่วงเย็น และสอนอัลกุรอานในช่วงเช้า (สัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารสถานศึกษาแห่งหนึ่ง วันที่ 6 พ.ย. 2567)

- ร้อยละ 31.3 ของสถานรองรับใช้งบประมาณ 100,001 – 500,000 บาทต่อปี

ภาพที่ 14: จำนวนสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้จำแนกตามประมาณการรายจ่ายสำหรับการเลี้ยงดูเด็กพิการ/เด็กกึ่งนอนประจำปีของปีที่ผ่านมา

สถานรองรับในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ร้อยละ 60.5 ใช้งบประมาณสำหรับการเลี้ยงดูเด็กพิการ/เด็กกึ่งนอนน้อยกว่า 500,000 บาทต่อปี สถานรองรับจำนวน 14 แห่ง (ร้อยละ 36.8) ใช้งบประมาณ 100,001 – 500,000 บาทต่อปี โดยเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จำนวน 10 แห่ง (ร้อยละ 40) สถานพยาบาลจำนวน 7 แห่ง (ร้อยละ 18.4) สถานศึกษาพิเศษจำนวน 5 แห่ง (ร้อยละ 13.2) โรงเรียนรัฐที่มีเด็กพิการจำนวน 1 แห่ง (ร้อยละ 2.6) สถานสงเคราะห์เด็กเอกชนจำนวน 1 แห่ง (ร้อยละ 2.6) สถานรองรับที่ใช้งบประมาณเลี้ยงดูเด็กกึ่งนอนน้อยกว่า 100,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 23.7 ในจำนวนนี้เป็นสถานศึกษาพิเศษจำนวน 7 แห่ง (ร้อยละ 18.4) และสถานพยาบาล 2 แห่ง (ร้อยละ 5.3)

สถานรองรับอีกร้อยละ 29 มีรายจ่ายสำหรับเด็กพิการราว 500,000 ถึง 3,000,000 บาทต่อปี และมีสถานรองรับอีกร้อยละ 5.3 ที่ใช้งบประมาณมากกว่า 10,000,000 บาท ต่อปี โดยเป็นสถานพยาบาลและโรงเรียนรัฐที่มีเด็กพิการ ประเภทละ 1 แห่ง

3.4.11. ที่พัก สาราณูปโภค และโภชนาการ

- สถานรองรับแต่ละประเภท มักมีรูปแบบอาคารที่พักคล้ายกัน

สถานรองรับสี่ประเภทหลักในการวิจัยนี้ได้แก่ สถานศึกษาพิเศษ สถานพยาบาล โรงเรียนแบบกึ่งนอนของรัฐ และสถานสงเคราะห์เด็กเอกชน แต่ละประเภทมักมีการจัดรูปแบบอาคารที่พักของเด็กไม่ต่างกันมากนัก กรณีของโรงเรียนแบบกึ่งนอนของรัฐ (โรงเรียนราชประชานุเคราะห์) มักมีจำนวนเด็กพิการจำนวนมาก ทำให้รูปแบบอาคารที่พักมักเป็นหอพัก บางแห่งใช้ลักษณะหอพักแบบโรงนอน คือเป็นห้องนอนสำหรับเด็กกลุ่มใหญ่ มีพื้นที่กว้าง และไม่มีกำแพงกัน ยกเว้นกันห้องครูผู้ดูแล บางแห่งใช้ลักษณะหอพักที่มีห้องย่อย เช่น ห้องย่อยสำหรับเด็ก 4-5 คน ครูผู้ดูแลอาจมีห้องในหอพัก หรืออาศัยอยู่ในบ้านพักในบริเวณเดียวกัน เนื่องจากมีจำนวนครูผู้ดูแลเด็กพิการน้อย การเลี้ยงดูเด็กในหอพักในลักษณะนี้จึงอาศัยพี่เลี้ยงคอยช่วยดู โดยพี่เลี้ยงสามารถเข้าถึงครูผู้ดูแลได้ตลอดเวลา

สถานสงเคราะห์เด็กเอกชนในพื้นที่วิจัยมีจำนวนค่อนข้างน้อย ส่วนหนึ่งเป็นเพราะสถานรองรับประเภทอื่น ๆ สามารถรองรับเด็กที่ได้ออกบ้านได้เป็นจำนวนมากแล้ว โดยเฉพาะสถานรองรับที่เน้นการสอนทางศาสนาซึ่งตอบสนองความต้องการของครอบครัวมากกว่า จึงทำให้จังหวัดชายแดนใต้ไม่มีสถานสงเคราะห์เด็กเอกชนจำนวนมากเหมือนในภูมิภาคอื่นของประเทศไทย รูปแบบของอาคารสถานที่ของสถานสงเคราะห์เด็กเอกชนในพื้นที่มีลักษณะแตกต่างกันไป มีทั้งเป็นอาคารที่แบ่งสัดส่วนชัดเจน การเลี้ยงดูเด็กเป็นกลุ่มย่อยในบ้านพักอาศัยของผู้ดำเนินการ การเลี้ยงดูเด็กในอาคารพาณิชย์หลายชั้น เป็นต้น

สถาบันอาชีวศึกษาใช้พื้นที่ใหญ่ที่เด็กทุกคนอยู่ในสายตาของผู้ดูแลเกือบตลอดเวลา หากเป็นบ้าน ก็จะเป็นบ้านที่มีห้องกลางขนาดใหญ่สำหรับเด็กนั่งท่องจำอัลกุรอานและปรับเป็นห้องนอนโดยการปูที่นอนเพื่อให้เด็กนอนติด ๆ กัน และพร้อมปลูกกันและกันขึ้นมามีผลในเวลาเข้ามิด หากเป็นอาคารก็ยังคงลักษณะที่เด็กอยู่รวมกันในพื้นที่เดียวกันเป็นหลัก ทั้งนี้ ในกรณีของฮาฟิซาฮ์ (สถาบันอาชีวศึกษาที่เลี้ยงดูเด็กผู้หญิง) จะเห็นการแบ่งพื้นที่ที่เป็นสัดส่วนชัดเจนกว่าสถานรองรับประเภทอื่น ๆ เช่น การทำรั้วทึบสูง เพื่อไม่ให้คนภายนอกมองเห็นเด็กได้ และหากมีผู้จะนำอาหารหรือสิ่งของมาให้ ก็มักจะมอบให้ไว้ในพื้นที่ด้านนอก แม้กรณีของสถาบันอาชีวศึกษาฮาฟิซาฮ์ที่มีพื้นที่กว้างขวาง ก็ยังมีมาตรการป้องกันไม่ให้คนภายนอกโดยเฉพาะเพศชายได้เข้าไปหรือมองเห็นความเป็นไปในพื้นที่

สถาบันศึกษาปอเนาะ หากเปลี่ยนเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแล้วก็มักจะมีหอพักให้เด็ก แต่หากเป็นสถาบันศึกษาปอเนาะแบบดั้งเดิม จะยังคงลักษณะของกระท่อมหลังเล็ก ๆ ปลูกเรียงรายติดกัน โดยมีบ้านพักของบาบอและเรือนใหญ่ (เรียกว่า “บาลัยเฮาะฮ์”) เป็นศูนย์กลาง กระท่อมหลังเล็กมักเกิดจากทรัพยากรของผู้เรียนและครอบครัวเองโดยปลูกขึ้นในพื้นที่ของครอบครัวบาบอ เพราะต้องการมาเรียนความรู้และทักษะด้านศาสนาจากบาบอ ในกรณีที่ไม่ได้เรียนที่สถาบันศึกษาปอเนาะนี้แล้ว ผู้ที่ปลูกกระท่อมสามารถย้ายออกได้ แต่ไม่มีสิทธิ์ในพื้นที่หรือสิ่งปลูกสร้าง ปัจจุบันพบว่าพื้นที่รอบ ๆ สถาบันศึกษาปอเนาะเก่าแก่หลายแห่งกลายเป็นหมู่บ้าน อย่างไรก็ตาม มีสถาบันศึกษาปอเนาะสำหรับผู้หญิงบางแห่งที่ยังคงรูปแบบอาคารพักที่เป็นกระท่อมเล็ก ๆ เรียงรายกัน แต่มีไว้สำหรับเก็บของใช้ส่วนตัวของเด็กเท่านั้น ในเวลากลางคืน เด็กทุกคนจะนอนในเรือนนอนขนาดใหญ่ ซึ่งอาจจะต่อเติมหรือติดกันกับบ้านพักของบาบอหรือมามา เพื่อให้สะดวกต่อการดูแลและรักษาความปลอดภัย

• คำสอนทางศาสนาเรื่องการปกปิดเอาเราะฮ์ทำให้แยกพื้นที่ระหว่างหญิงชายชัดเจน ลดความเสี่ยงของการถูกละเมิดทางเพศจากบุคคลต่างเพศ

ในบริบทจังหวัดชายแดนใต้ โดยเฉพาะในสถาบันการศึกษาอิสลาม มีการยึดถือปฏิบัติตามข้อคำสอนทางศาสนาเกี่ยวกับการปกปิดความเป็นส่วนตัว (เอาเราะฮ์) และการแบ่งแยกพื้นที่ระหว่างเพศชายและเพศหญิงอย่างเคร่งครัด ในสถานรองรับที่รับทั้งเด็กผู้ชายและผู้หญิงเข้ามาเลี้ยงดู จึงมีการจัดแบ่งพื้นที่ที่พักอาศัยแยกออกจากกัน สิ่งอำนวยความสะดวกและพื้นที่ส่วนกลางต่าง ๆ ก็มักจะถูกแบ่งแยกไว้เพื่อไม่ให้มีการใช้งานร่วมกันระหว่างเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิง ในทางกายภาพ อาจพบการกั้นม่านในพื้นที่เรียนศาสนา โดยผู้ชายมักเรียนโดยตรงจากบาบอในบริเวณเดียวกัน ในขณะที่ผู้หญิงจะอยู่อีกส่วนหนึ่งของม่าน ในทางปฏิบัติ การแบ่งแยกพื้นที่หมายรวมถึงการห้ามผู้ชายที่เป็นผู้ใหญ่เข้าไปในบริเวณที่สงวนไว้สำหรับผู้หญิงทุกกรณีด้วย

ในสถานการณ์อื่น ๆ ที่เด็กต่างเพศจำเป็นต้องอยู่ร่วมกัน มักจะมีการแบ่งเขตกันพื้นที่กายภาพหรือแบ่งเวลาการใช้สอยพื้นที่แยกออกจากกัน เช่น ในกิจกรรมกีฬาสี พบว่าจะมีการจัดกิจกรรมกีฬาสีของเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิงคนละวันกัน โดยในวันจัดกิจกรรมกีฬาสีของเด็กผู้หญิงทางโรงเรียนจะเข้มงวดไม่ให้เด็กผู้ชายเข้ามาในบริเวณโรงเรียนเลยยกเว้นกรณีจำเป็นจริง ๆ เท่านั้น ส่วนวันจัดกิจกรรมกีฬาสีสำหรับเด็กผู้ชายซึ่งมักกำหนดให้เป็นวันที่มีพิธีเปิดกิจกรรมอาจมีเด็กผู้หญิงอยู่ร่วมได้บ้าง

การแบ่งแยกพื้นที่สาธารณะระหว่างเพศชายและเพศหญิงลดโอกาสในการมีปฏิสัมพันธ์กับคนต่างเพศ จึงลดความเสี่ยงในการถูกละเมิดทางเพศจากบุคคลต่างเพศไปโดยปริยาย การแบ่งแยกในลักษณะนี้มิให้เห็นโดยทั่วไปในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้และสังคมพร้อมตั้งคำถามเมื่อมีคนต่างเพศที่ยังไม่แต่งงานกันปรากฏตัวด้วยกันหรือมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างไม่เหมาะสม จึงทำให้การแยกพื้นที่ระหว่างหญิงชายเป็นมาตรการที่ได้รับการยอมรับและนำไปปฏิบัติใช้เป็นวงกว้างในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

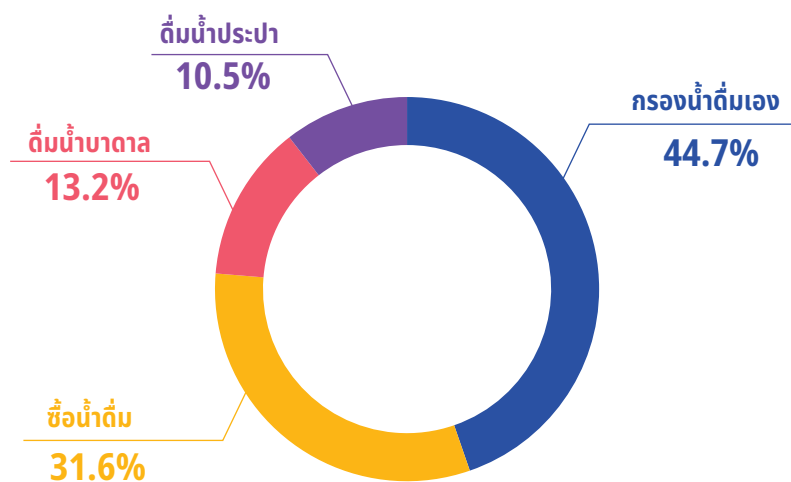
• ปัญหาคุณภาพน้ำทำให้เกิดปัญหาโรคผิวหนัง

จากการวิจัยพบว่าสถานรองรับในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ มักประสบปัญหาในการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค บางพื้นที่น้ำจะมีแร่ธาตุบางอย่างมากเกินไป หลายพื้นที่น้ำไม่ใสไม่สะอาด และมักพบน้ำขุ่นมีสิ่งปนเปื้อน สถานรองรับส่วนใหญ่กรองน้ำดื่มเอง (ร้อยละ 44.7) หรือซื้อน้ำดื่ม (ร้อยละ 31.6) โดยยังมีบางแห่งต้มน้ำบาดาล (ร้อยละ 13.2) และน้ำประปา (ร้อยละ 10.5) ส่วนน้ำที่ใช้ในการอุปโภคในสถานรองรับพบว่าส่วนใหญ่ใช้น้ำบาดาล (ร้อยละ 50) และน้ำประปา (ร้อยละ 26.3) และยังมีสถานรองรับที่ใช้น้ำบ่อ (ร้อยละ 15.8) และน้ำกรอง (ร้อยละ 7.9) หนึ่งในวิธีการเตรียมน้ำเพื่อการอุปโภคที่พบบ่อยในสถานรองรับเด็กคือการสร้างบ่อพักน้ำ (กอละฮะ) โดยนำน้ำบาดาลหรือน้ำจากแหล่งน้ำต่าง ๆ ซึ่งมักมีตะกอนมาพักไว้ในบ่อให้ตกตะกอนก่อนจะใช้ในการอุปโภค

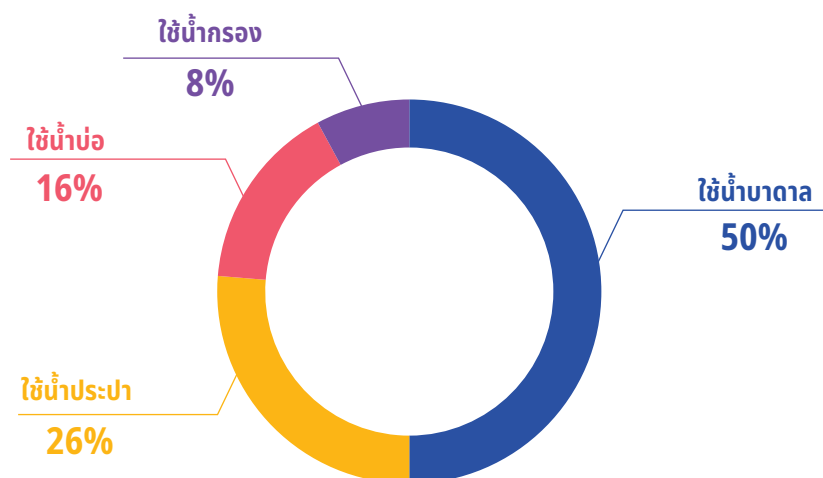
อย่างไรก็ดี มีสถานรองรับแห่งหนึ่งที่ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำ “น้ำไม่ค่อยไหล ต้องไปใช้คลองแทน ซึ่งผู้หญิงจะลำบาก” (การประชุมกลุ่มผู้เคยได้รับการเลี้ยงดูในสถานรองรับ, 26 ก.พ. 2567) ในพื้นที่ไม่ได้ลำบากเพราะคุณภาพของน้ำที่ไม่ดี แต่ในเมื่อน้ำไม่ค่อยไหล บางครั้งติดต่อกันเป็นเวลาหลายวัน เด็กในสถานรองรับจึงจำเป็นต้องไปใช้แหล่งน้ำธรรมชาติในการอุปโภค ทำให้เด็กผู้หญิง มีความลำบากในการรักษาความเป็นส่วนตัวตามหลักศาสนา

ปัญหาคุณภาพน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้เด็กในสถานรองรับหลายแห่งมีโรคผิวหนัง โดยเฉพาะในช่วงแรกของการเข้าเรียน เช่น มีผื่นขึ้น มีอาการคัน ส่วนใหญ่อาการต่าง ๆ จะทุเลาเมื่อผ่านไปสักระยะหนึ่ง ผู้บริหารสถานรองรับบางท่านจึงอธิบายปรากฏการณ์นี้ว่า “เป็นอาการคิดถึงบ้าน” เพราะเห็นว่าต้องใช้เวลาในการปรับตัว ในกรณีที่เด็กมีอาการแพ้น้ำอย่างรุนแรง สถานรองรับหลายแห่งก็พาเด็กไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาลท้องถิ่นใกล้เคียง

ภาพที่ 15: ร้อยละของสถานรองรับในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้จำแนกตามประเภทของน้ำเพื่อการบริโภค

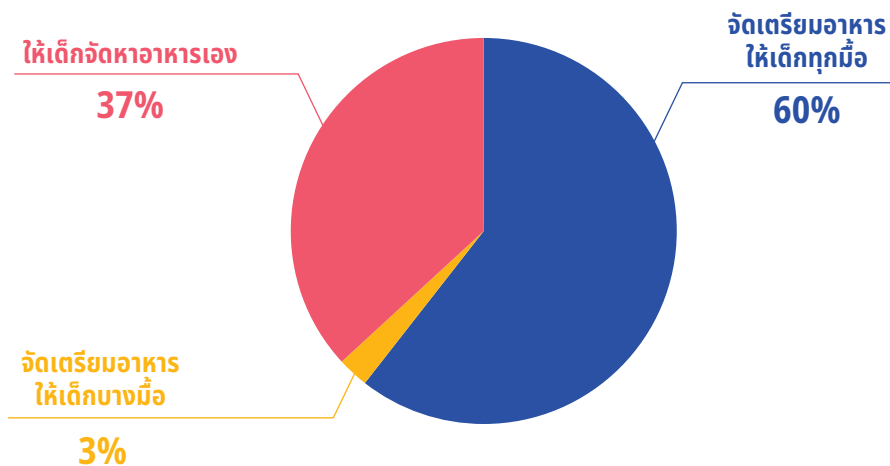
ภาพที่ 16: ร้อยละของสถานรองรับในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้จำแนกตามประเภทของน้ำเพื่อการอุปโภค

• โภชนาการ

จากผลสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทยที่สำคัญ พ.ศ. 2562 บ่งชี้ว่าภาวะทุพโภชนาการหรือเตี้ยแคระแกร็น (Stunted Growth) ในกลุ่มเด็กในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ของประเทศไทยจัดว่าอยู่ในระดับรุนแรง คือ ประมาณร้อยละ 23 เทียบกับค่าเฉลี่ยประเทศที่ร้อยละ 13.3 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564, น.11) ปัญหาทุพโภชนาการในเด็กนี้เป็นปัญหาที่จำเป็นต้องได้รับการพิจารณาและหาแนวทางแก้ไขอย่างเร่งด่วน

ภาพที่ 17: ร้อยละของสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้จำแนกตามการบริหารจัดการด้านอาหาร

การวิจัยนี้พบว่า มีสถานรองรับที่เลี้ยงอาหารเด็กเพียงบางมื้อเพียง 1 แห่ง (ร้อยละ 2.6 จากทั้งหมด) แต่สถานรองรับส่วนใหญ่ ร้อยละ 60.5 จัดเตรียมและเลี้ยงอาหารแก่เด็กที่อยู่หอพักทุกมื้อ ในกลุ่มนี้มีสถานสงเคราะห์เด็กเอกชนจำนวน 5 แห่ง (ร้อยละ 100 ในกลุ่มเดียวกัน) โรงเรียนรัฐที่มีเด็กพักค้าง 3 แห่ง (ร้อยละ 100 ในกลุ่มเดียวกัน) และเป็นสถาบันอาฟิซ 13 แห่ง (ร้อยละ 76.5 ในกลุ่มเดียวกัน) และสถานรองรับร้อยละ 37 ให้เด็กจัดหาอาหารเอง

สังเกตว่าสถานสงเคราะห์เด็กเอกชนมีการจัดบริการที่เตรียมอาหารทั้ง 3 มื้อให้กับเด็กอยู่แล้ว แม้ในวันที่เด็กไปโรงเรียน ก็มีการจัดเตรียมค่าใช้จ่ายหรือติดต่อโรงเรียนเพื่อให้เด็กได้มีอาหารรับประทานโดยไม่ต้องจัดหาเอง สำหรับโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ร้อยละ 100 จัดเตรียมอาหารให้กับเด็กทุกมื้อ

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถาบันอาฟิซ พบว่าเหตุผลหลักที่สถาบันอาฟิซจัดเตรียมอาหารให้แก่เด็กครบทุกมื้อเพราะต้องการให้เด็กใช้เวลาสำหรับการเรียนท่องจำอัลกุรอานอย่างเต็มที่ ไม่ต้องเสียเวลาไปจัดเตรียมหุงหาอาหารด้วยตนเอง นอกจากนี้ ยังพบอีกว่าสถานรองรับในกลุ่มนี้มีความเคร่งครัดในการเลือกอาหารสำหรับจัดให้เด็กรับประทาน อาจมีการห้ามไม่ให้เด็กรับประทานอาหารบางประเภท เช่น อาหารแปรรูป และพบว่ามีข้อห้ามนำเบหมีกึ่งสำเร็จรูป น้ำอัดลม และอาหารที่มีผงชูรสเข้ามาในสถาบันอาฟิซบางแห่งด้วย โดยให้เหตุผลว่า “จะทำให้ความจำไม่ดี” ทั้งนี้ มีผู้ที่เคยอาศัยอยู่ในสถาบันอาฟิซสะท้อนความเห็นที่ “รู้สึกว่าต้องห้ามด้วยเหวอ ตอนแรกพยายามปรับตัว ภายหลังก็รู้สึกด้าน แต่พอมองย้อนกลับไป เราเข้าใจมากขึ้นว่าทำไมไม่ให้เพราะมีผลกับการจำอัลกุรอาน ตอนนั้นเราจำง่าย ตอนนี้อธิบายยาก” (การประชุมกลุ่มผู้ที่เคยได้รับการเลี้ยงดูในสถานรองรับ, 26 ก.พ. 2567)

สถานรองรับส่วนใหญ่ (ร้อยละ 37) ไม่จัดเลี้ยงอาหารให้แก่เด็กเลยสักมื้อ และเปิดกว้างให้เด็กสามารถเลือกซื้อรับประทานเองได้อย่างอิสระจากร้านค้าใกล้เคียงหรือนำวัตถุดิบและอาหารสำเร็จรูปมาปรุงเอง ในจำนวนนี้เป็นสถาบันศึกษาปอเนาะ โดยมักให้เด็กโตที่สามารถดูแลตัวเองได้ในระดับหนึ่งรับผิดชอบตนเองโดยการปรุงอาหารหรือซื้อหาจากร้านค้าที่จัดให้หรือตั้งอยู่ในบริเวณชุมชนใกล้เคียง ทั้งนี้ สำหรับสถานรองรับที่ให้เด็กเตรียมอาหารเองหลายแห่ง อนุญาตให้ผู้ปกครองนำอาหารหรือวัตถุดิบสำหรับเตรียมอาหารมาส่งให้แก่เด็กในสถานรองรับได้

3.4.12. สุขภาพจิตของเด็กในสถานรองรับ

จากการวิจัยพบว่าสถานรองรับจำนวน 11 แห่ง (ร้อยละ 28.9) เคยพบเด็กที่มีปัญหาทางสุขภาพจิต เช่น ซึมเศร้า หรือมีความเสี่ยงทำร้ายตนเอง โดยเป็นสถาบันศึกษาอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 18.4

สำหรับสถานการณ์สุขภาพจิตของเด็กในสถาบันอาชีพ พบว่าเด็กมีแรงกดดันจากการจัดการเรียนการสอนของสถาบันอาชีพที่มีตารางเวลาที่เข้มงวด และมีตัวชี้วัดความสำเร็จที่ชัดเจนคือเด็กต้องท่องจำอัลกุรอานได้แม่นยำทั้ง 30 ญุซในเวลาที่จำกัด ผู้ที่เคยได้รับการเลี้ยงดูในสถาบันอาชีพสะท้อนให้ฟังว่า “อาชีพกดดันเพราะต้องเร่งกับเวลา ต้องได้ 30 ญุซ” คือต้องท่องคัมภีร์กุรอานให้ครบทั้ง 30 ภาค (การประชุมกลุ่มผู้ที่เคยได้รับการเลี้ยงดูในสถานรองรับ, 26 ก.พ. 2567)

ส่วนสถาบันศึกษาปอเนาะพบเด็กที่มีปัญหาทางสุขภาพจิต เช่น ซึมเศร้า หรือมีความเสี่ยงทำร้ายตนเอง คิดเป็นร้อยละ 2.6 ซึ่งน้อยกว่าสถานรองรับรูปแบบอื่นอย่างมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถาบันศึกษาปอเนาะมีลักษณะการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย และไม่มีการเลื่อนชั้นในมุมมองของเด็ก เห็นว่า “ปอเนาะไม่ค่อยเครียด เพราะเอาจริง ๆ จะไม่เรียนก็ได้ ปล่อยอิสระ” (การประชุมกลุ่มผู้ที่เคยได้รับการเลี้ยงดูในสถานรองรับ, 26 ก.พ. 2567)

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการเรียนในระบบปอเนาะจะมีอิสระมากกว่าและไม่มีแรงกดดันมากเท่าที่พบในสถานรองรับรูปแบบอื่น แต่กลับพบว่าเด็กส่วนหนึ่งที่เข้ามายังสถาบันศึกษาปอเนาะเป็นเด็กที่มีปัญหาด้านพฤติกรรม ปัญหาด้านการเรียนรู้ และปัญหาครอบครัวที่ส่งผลต่อสุขภาพจิตของเด็กมาก่อนที่จะเข้ามาศึกษาในสถาบันศึกษาปอเนาะแล้ว กลุ่มผู้บริหารสถาบันศึกษาปอเนาะให้ข้อมูลว่า “อยู่กับใครไม่ได้ก็ถูกส่งไปอยู่ปอเนาะ อย่างน้อยก็มีกิน ขนาดสถาบันเล็ก ๆ ก็ยังมีกรณี [ปัญหาสุขภาพจิต] แบบนี้” ผู้บริหารสถาบันศึกษาปอเนาะยังได้ยกตัวอย่างกรณีที่เด็กมีปัญหาครอบครัวขาดความอบอุ่น พ่อแม่ทะเลาะกัน ภายหลังเกิดการหย่าร้างและแย่งสิทธิการดูแลเด็ก แม่จึงส่งมาอยู่ปอเนาะ โดยแจ้งว่าไม่ให้พ่อแม่รับ เด็กจึงไม่มีสมาธิ กังวล และมีพฤติกรรมที่ส่งผลกระทบต่อเด็กคนอื่น ๆ จากประสบการณ์ของผู้บริหารสถาบันศึกษาปอเนาะ พบว่า ปัญหาครอบครัวเป็นปัญหาที่พบมากที่สุด และส่งผลทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่น คิดมาก ซึมเศร้า ปัญหาพฤติกรรม ฯลฯ” (การประชุมกลุ่มผู้บริหารสถาบันศึกษาปอเนาะ, 23 เม.ย. 2567)

จากการวิจัยพบว่า สถานรองรับส่วนใหญ่ (ร้อยละ 50) ไม่มีกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพจิตให้แก่เด็ก ส่วนหนึ่งเพราะมีความเข้าใจว่าการสอนให้เด็กเคร่งครัดตามคำสอนอิสลามจะบรรเทาปัญหาสุขภาพจิตได้ และเชื่อว่าการหันมาปฏิบัติศาสนกิจเป็นการช่วยให้เด็กได้ผ่อนคลายจากปัญหา โดยมีผู้บริหารสถานรองรับเล่าให้ฟังว่า “เวลาเครียดให้ออกตะอ์วะฮ์” (การออกเผยแผ่ศาสนาตามชุมชน) (การประชุมกลุ่มผู้บริหารสถาบันอาชีพ, 24 เม.ย. 2567) ด้วยเหตุนี้สถานรองรับจึงมีการใช้ธรรมเนียมและพิธีกรรมทางศาสนาเป็นแนวทางการแก้ปัญหาสุขภาพจิตเป็นหลักด้วยแนวคิดที่ว่าศาสนาสามารถแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตได้

นอกจากนี้ ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ก็ยังพบทัศนคติว่าปัญหาสุขภาพจิตส่วนหนึ่งเกิดจาก ‘ภาวะอิหม่านอ่อน’ คือการดำเนินชีวิตโดยไม่ยึดหลักปฏิบัติของศาสนาอย่างเคร่งครัด หรือมีศรัทธาเสื่อมถอย จากมุมมองเชิงจารีตจึงคิดว่าปัญหาสุขภาพจิตของเด็กเป็นเรื่องที่สามารถแก้ไขเยียวยาได้ด้วยการปฏิบัติทางศาสนาให้เข้มข้นขึ้น ด้วยเหตุนี้ จึงมีการออกแบบกิจกรรมและจัดตารางการเรียนและการปฏิบัติทางศาสนาที่แน่นยิ่งขึ้นโดยหวังว่าจะช่วยบรรเทาปัญหาสุขภาพจิต แต่ผลของการปฏิบัติศาสนกิจให้เข้มข้นขึ้นอาจเป็นการเบียดเบียนเวลาส่วนตัวของเด็กมากยิ่งขึ้น และไม่ได้หาวิธีแก้ปัญหามาตรากของปัญหาด้วยการส่งต่อเข้าสู่บริการสนับสนุนด้านจิตวิทยาของทางราชการ

3.4.13. การเลี้ยงดูเด็กผู้หญิง: ลักษณะการเลี้ยงดูและข้อท้าทาย

จากการวิจัยพบว่า สถาบันศึกษาปอเนาะและฮาฟิซมีสัดส่วนเด็กผู้ชายมากกว่าเด็กผู้หญิงอย่างเห็นได้ชัด (ชาย ร้อยละ 80: หญิง ร้อยละ 20) สาเหตุที่สัดส่วนเด็กชายและเด็กหญิงแตกต่างกันในแต่ละประเภทสถานรองรับอาจมาจากปัจจัยหลายประการ อาทิ วัตถุประสงค์ของสถานรองรับ กล่าวคือ สถาบันศึกษาปอเนาะและฮาฟิซมุ่งเน้นไปที่การศึกษาศาสนาเชิงลึก โดยเฉพาะการท่องจำอัลกุรอาน ซึ่งสอดคล้องกับความคาดหวังของชุมชนมุสลิมที่มีต่อเด็กผู้ชาย คือหวังให้เติบโตขึ้นมาเป็นผู้นำศาสนา ทั้งนี้ อาจมีปัจจัยอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจ และระยะทางระหว่างบ้านกับสถานรองรับที่ทำให้การเดินทางไม่ปลอดภัยสำหรับเด็กผู้หญิง อย่างไรก็ตาม ชุมชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนใต้ ยังมีค่านิยมในการส่งเด็กผู้หญิงไปเรียนรู้ด้านศาสนาในสถาบันศึกษาปอเนาะและสถาบันสอนท่องจำอัลกุรอานสำหรับเด็กผู้หญิง (ฮาฟิซาเฮฮ์) เพื่อให้เด็กเติบโตขึ้นมาโดยสามารถครองตนให้อยู่ในครรลองทางศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน รวมทั้งทำหน้าที่ในครอบครัวในฐานะของภรรยาและแม่ที่สืบทอดคุณค่าทางศาสนาและส่งต่อให้แก่บุตรหลานของตนต่อไป สอดคล้องกับจารีตทางศาสนาที่มอบบทบาทความเป็นผู้นำในครอบครัวให้แก่ผู้ชายและกำหนดบทบาทการให้บริการหรือสนับสนุนครอบครัวให้แก่ผู้หญิง

สำหรับสถาบันศึกษาปอเนาะที่เปิดสำหรับเด็กผู้หญิงเท่านั้นมักจะมีเจ้าของปอเนาะเป็นผู้หญิง เรียกว่า “มามา” หรือ “แม่” การเรียนการสอนในปอเนาะกลุ่มนี้จะคล้ายกับการสอนในสถาบันศึกษาปอเนาะสำหรับผู้ชาย แต่จะเพิ่มเติมเนื้อหาบางอย่างที่เฉพาะสำหรับเด็กผู้หญิง เช่น สุขอนามัยส่วนบุคคลและการดูแลร่างกายตามหลักศาสนาบัญญัติ เพื่อให้ความรู้ที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ ยังมีสถาบันสอนท่องจำอัลกุรอานเฉพาะสำหรับเด็กผู้หญิง เรียกว่า “ฮาฟิซาเฮฮ์” สถาบันนี้จะจัดตั้งแยกต่างหากจากสถาบันสำหรับเด็กผู้ชาย มีระบบการดูแลที่เข้มงวดและมีตารางกิจกรรมตลอดวัน ทั้งนี้เพื่อให้มั่นใจได้ว่าเด็กจะได้รับการฝึกฝนในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเหมาะสมกับหลักการของศาสนา อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไป สถาบันศึกษาปอเนาะในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้จัดเป็นสถาบันการศึกษาทางศาสนาที่เปิดรับทั้งผู้ชายและผู้หญิงโดยไม่จำกัดช่วงอายุ แต่จะจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ โดยแยกพื้นที่ของเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชายอย่างชัดเจนเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการของศาสนาอิสลามที่ห้ามการปะปนระหว่างเพศ

การแบ่งแยกพื้นที่ทางเพศระหว่างเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิงอย่างเด็ดขาดอาจจะมีผลกระทบต่อภาวะการขาดทักษะทางสังคมของเด็กได้เช่นกัน งานวิจัยนี้พบว่าเด็กและเยาวชนขาดความคุ้นชินและขาดทักษะในการวางตัวหรือปฏิสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามอย่างเหมาะสม จากคำบอกเล่าของนักศึกษามหาวิทยาลัยที่ผ่านการศึกษาในโรงเรียนที่แบ่งแยกเพศอย่างเข้มงวด พบว่า

ส่วนใหญ่จะไม่ค่อยกล้าคุย หรือเวลาฟรีเซนต์งานหน้าห้องก็จะเขิน ๆ อาย ๆ เพราะแต่ก่อนตอนอยู่ที่โรงเรียนไม่ได้อยู่ใกล้ชิดกับแบบตอนมหาลัย.... พอเข้ามา [ชื่อมหาวิทยาลัย] ปีแรกเวลาแบ่งกลุ่มทำกิจกรรมก็อยู่กับเฉพาะผู้หญิง ถ้าเกิดต้องคละกัน ก็จะปล่อยให้พวกผู้ชายทำงานส่ง.... แต่พออยู่ ๆ ไปซักปีสอง ปีสาม ก็สนิทกัน ก็ดีขึ้น (การประชุมกลุ่มผู้ที่เคยได้รับการเลี้ยงดูในสถานรองรับที่ออกมาจากสถานรองรับไม่เกิน 5 ปี, 25 เม.ย. 2567)

ทั้งนี้ ในงานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการแบ่งแยกเพศ (gender segregation) ในโรงเรียน มีข้อค้นพบว่า การจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนแบบแบ่งแยกเพศส่งผลต่อการแบ่งแยกในการรับรู้อัตลักษณ์ทางเพศของตนเองและผู้อื่น (gender salience) และการสร้างภาพเหมารวมเกี่ยวกับเพศ (gender stereotypes) (Fabes et al., 2013) รวมถึงมีแนวโน้มที่จะวิตกกังวลเมื่อต้องปะปนกับคนต่างเพศ (mixed gender anxiety) (Wong et al., 2018)

4

เด็กโตในบ้าน – เด็กในการเลี้ยงดู ทดแทนแบบครอบครัว ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

จากการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2562 พบว่าในจังหวัดชายแดนใต้ (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และสงขลา) มีค่าเฉลี่ยเด็กที่ไม่อาศัยอยู่กับทั้งสองพ่อแม่อยู่ที่ 9.42% โดยปัตตานีมีสัดส่วนเด็กที่ไม่อาศัยอยู่กับทั้งสองพ่อแม่สูงที่สุดในห้าจังหวัดที่ 14.8% รองลงมาคือสตูลที่ 10.8% ส่วนจังหวัดที่มีสัดส่วนเด็กที่อยู่ในการดูแลทดแทนต่ำที่สุดในพื้นที่นี้คือยะลาที่มีเพียง 5% (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2021, น.42) ในขณะที่ข้อมูล MICS ปี 2022 รายงานว่า สถิติเด็กในภาคใต้ที่อยู่อาศัยโดยไม่มีพ่อแม่แท้ ๆ คิดเป็นร้อยละ 14.4 เมื่อเทียบกับสัดส่วนภาพรวมของประเทศไทยซึ่งอยู่ที่ร้อยละ 24.6 (National Statistical Office of Thailand, 2023, น.47)

4.1. การเลี้ยงดูทดแทนในครอบครัวแบบอิสลาม

คำสอนในศาสนาอิสลามมีหลักการฮะฎอนะฮ์ (Hadanah) ซึ่งกำหนดสิทธิและหน้าที่การเป็นผู้ปกครองของญาติในการดูแลเด็กที่ขาดพ่อแม่ คือกำหนดให้ญาติเลี้ยงดูเด็กคนนั้น ๆ แทนพ่อและแม่ของเด็กในมิติต่าง ๆ อย่างครบถ้วน ทั้งพัฒนาการทางร่างกายและจิตใจ การให้ความปลอดภัย ตลอดจนการอบรมสั่งสอนขัดเกลาให้ประพฤติตามบรรทัดฐานของสังคมและศาสนา ส่วนในด้านสิทธิของผู้เลี้ยงดูนั้น หลักการฮะฎอนะฮ์จำกัดสิทธิของผู้เลี้ยงดูในการครอบครองทรัพย์สินของเด็กที่อยู่ภายใต้การเลี้ยงดู (ซึ่งอาจหมายถึงทรัพย์สินที่เด็กได้รับเป็นมรดกจากพ่อหรือแม่ผู้ให้กำเนิด) ทั้งนี้ เมื่อเด็กที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะขาดผู้ดูแล ให้พิจารณากำหนดสิทธิและหน้าที่ของเครือญาติในการรับเลี้ยงดูเด็กเรียงตามลำดับเริ่มต้นจากฝ่ายแม่ก่อนและขยายไปยังผู้ที่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุดในการครอบครัวยุติของแม่ เมื่อฝ่ายแม่นั้นไม่สามารถดูแลได้หรือไม่เหมาะสมด้วยเหตุผลบางอย่างแล้วจึงค่อยนับเครือญาติในฝ่ายพ่อของเด็ก (Al-Jaziri, 2003, น. 521).

กะฟาละฮ์ (Kafalah) เป็นภาษาอาหรับซึ่งในตำราแม่บททางกฎหมายอิสลามยุคคลาสสิกให้ความหมายว่า การรับสิ่งหนึ่งเข้ามาอยู่ในภาระหน้าที่ของตน โดยอาจถูกใช้ในบริบทที่แตกต่างกันไม่ว่าจะเกี่ยวกับหนี้สิน บุคคล หรือทรัพย์สิน (Al-Bakri, 1997, น.93) ส่วนในบริบทของการเลี้ยงดูเด็ก กะฟาละฮ์ จะหมายถึง การที่บุคคลหนึ่งหรือครอบครัวหนึ่งรับหน้าที่โดยสมัครใจในการเลี้ยงดู ให้การศึกษา ให้ความปลอดภัย และการคุ้มครองแก่เด็กที่ไม่ได้รับการเลี้ยงดูจากครอบครัว ซึ่งเป็นการทำหน้าที่แบบเดียวกันกับที่พ่อหรือแม่ของเด็กจะต้องปฏิบัติต่อลูกของตนเอง

ด้วยเหตุว่าศาสนาอิสลามมีคำสอนที่ห้ามการรับบุตรบุญธรรม (อัลกุรอาน, 33: 4-5) การรับอุปถัมภ์เด็กตามบทบัญญัติอิสลามจึงมีลักษณะสำคัญ ได้แก่ การไม่ผูกมัดความสัมพันธ์เหมือนเป็นพ่อแม่ผู้ให้กำเนิด การไม่ให้สิทธิแก่เด็กในทรัพย์สินมรดกของผู้อุปการะ และความเป็นไปได้ในการยกเลิกการเลี้ยงดู ดังนั้น เพื่อทดแทนรูปแบบการรับบุตรบุญธรรมที่สอดคล้องกับบทบัญญัติอิสลาม ตราสารระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิเด็กและการเลี้ยงดูทดแทนจึงกล่าวถึง กะฟาละฮ์ โดยระบุไว้ในมาตรา 20 ของอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child: UNCRC) ในฐานะรูปแบบหนึ่งของครอบครัวอุปถัมภ์ที่อยู่ภายใต้หลักกฎหมายอิสลามสำหรับเด็กกำพร้า เด็กที่ถูกทอดทิ้งหรือไม่ได้รับการเลี้ยงดูจากครอบครัว

ในจังหวัดชายแดนใต้ คำว่า กะฟาละฮ์ ไม่เป็นที่รู้จักกันมากนัก นอกจากในกลุ่มของผู้ที่ผ่านการศึกษาศาสนาอิสลามในระดับสูงและมีความเชี่ยวชาญภาษาอาหรับ โดยทั่วไปแล้ว กะฟาละฮ์มักถูกเข้าใจว่าเกี่ยวข้องกับการส่งเสียเลี้ยงดูเด็กด้านการเงินเท่านั้น ในอันที่จริงแล้ว กะฟาละฮ์ เป็นหลักการที่กล่าวถึงการอุดหนุนอุ้มชูเด็กที่ไม่ได้รับการเลี้ยงดูจากพ่อแม่ แม้ว่าคำนี้จะดูไม่เป็นที่คุ้นเคยสำหรับคนท้องถิ่น ทว่าพบรูปแบบการอุดหนุนอุ้มชูเด็กหลายรูปแบบด้วยกันในจังหวัดชายแดนใต้ ได้แก่

1. **การรับอุปการะส่งเสียค่าใช้จ่ายแก่เด็กเป็นประจำ** เช่น การช่วยเหลือเรื่องอาชีพให้ครอบครัวที่มีเด็กกำพร้า การให้เงินอุปการะเป็นรายเดือนแก่เด็กผ่านโรงเรียน ดังสถาบันฮาดิซแห่งหนึ่งที่เมื่อมีนักเรียนที่เป็นเด็กกำพร้าเข้ามาเรียน จะมีการจับคู่กับผู้อุปการะ สถาบันฮาดิซดังกล่าวกลายเป็นคนกลางในการสื่อสารระหว่างเด็กกับผู้อุปการะ (การประชุมกลุ่มผู้บริหารสถาบันฮาดิซ, 24 เม.ย. 2567)
2. **เด็กในปอเนาะที่อาศัยในบ้านบাবอและมีความใกล้ชิดกว่าเด็กคนอื่น** หากเป็นเด็กผู้หญิงก็จะอยู่อาศัยใกล้ชิดกับมามาในพื้นที่ “ปอเนาะดาดแล” เด็กกลุ่มนี้คือเด็กปอเนาะที่ขาดแคลนหรือไม่มีคนในครอบครัวดูแลจึงมักไม่กลับบ้านในวันหยุดแต่จะอยู่อาศัย ช่วยเหลืองานในบ้าน และกินอยู่กับครอบครัวของบাবอและมามา หลายกรณีที่บাবอและมามาทราบสถานะทางครอบครัวจึงเปิดโอกาสให้เข้ามาช่วยเหลืองานบ้าน แลกกับค่าขนมหรืออาหารในบางมื้อ และมีบางกรณีที่ตัวเด็กเองเข้ามาช่วยเหลือหยิบจับงานในบ้านเพื่อแลกกับค่าขนมและอาหาร ทั้งนี้มีหลายกรณีที่เมื่อเรียนจบจากปอเนาะแล้ว บาบอและมามาส่งเสียให้เรียนจนจบในระดับปริญญาตรี โดยในระหว่างนั้นอาจให้ช่วยเป็นพี่เลี้ยงแก่ลูกหลานในครอบครัวของบাবอ (การสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่ปรับมาจากปอเนาะ, 11 ก.ค. 2566) บางกรณีส่งเสียเลี้ยงดูเสมือนลูกของบাবอและมามาเองในบทบาทเป็นพี่สาวที่ช่วยเลี้ยงดูน้อง ๆ (การสัมภาษณ์มามาปอเนาะแห่งหนึ่งในจังหวัดยะลา, 11 ก.ค. 2566) บางกรณีได้อุปการะเลี้ยงดู ส่งเสียและสนับสนุนให้เป็นครู เจ้าหน้าที่หรือผู้บริหารโรงเรียน รวมถึงสร้างบ้านให้อยู่อาศัยในบริเวณโรงเรียนด้วย (การสัมภาษณ์ผู้เคยได้รับการเลี้ยงดูในครอบครัวของบাবอ, 12 ม.ค. 2567)
3. **ครอบครัวอุปถัมภ์ (Foster care)** เป็นการรับเด็กมาอยู่ที่บ้านของครอบครัวอุปถัมภ์ แต่ไม่ได้รับเป็นบุตรบุญธรรม ซึ่งอาจเลี้ยงดูเสมือนคนในครอบครัวหรือส่งไปโรงเรียนประจำและกลับมาอยู่บ้านในช่วงปิดเทอม ทั้งนี้ยังคงมีการรักษาการปกปิดเอาเราะฮ์ เช่น กับแม่หรือกับลูกของตนเองที่ต่างเพศกัน
4. **ครอบครัวบุญธรรม (Adoption)** โดยจดทะเบียนรับเป็นบุตรบุญธรรมตามกฎหมายและเลี้ยงดูเสมือนคนในครอบครัว หรือผ่อนปรนการปฏิบัติตามกฎหมายศาสนาบางประการ เช่น เปลี่ยนนามสกุลแต่แจ้งให้เด็กรู้ว่าไม่ใช่ลูกเพื่อให้ทราบว่าผู้ปกครอง (วะลี) ที่แท้จริงเป็นใคร ไม่สามารถรับมรดกได้ตามหลักการทางศาสนาอิสลามแต่ดำเนินการยกทรัพย์สินให้ตั้งแต่ผู้อุปการะยังมีชีวิต และผ่อนปรนเรื่องการปกปิดเอาเราะฮ์กับคนในครอบครัว กล่าวคือ เป็นครอบครัวบุญธรรมที่ยึดหลักการว่าปฏิบัติกับเด็กโดยให้สิทธิครบถ้วนในฐานะสมาชิกครอบครัวแต่มิใช่เป็นลูกของครอบครัวใหม่ และไม่ตัดขาดจากครอบครัวเดิม

4.2. ครอบครัวอุปถัมภ์และครอบครัวบุญธรรม ในจังหวัดชายแดนใต้

ในจังหวัดชายแดนใต้ มีเด็กร้อยละ 14.4 ที่ไม่ได้รับการเลี้ยงดูโดยพ่อแม่ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2023, น. 47) ในการศึกษาลักษณะของการเลี้ยงดูทดแทนในรูปแบบครอบครัวในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ทีมผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก จำนวน 4 ครอบครัวจากจังหวัดนราธิวาส สตูล และสงขลา ในจำนวนนี้มี 3 ครอบครัว เป็นผู้ให้การเลี้ยงดูแบบครอบครัวอุปถัมภ์ที่ไม่เป็นทางการ และเป็นครอบครัวบุญธรรม 1 ครอบครัว แม้ว่าตามค่านิยมด้านการเลี้ยงดูทดแทนจะไม่นับรวมครอบครัวทดแทนประเภทการรับเป็นบุตรบุญธรรมตามกฎหมาย แต่งานวิจัยนี้พบว่าครอบครัวสองประเภทนี้มีข้อท้าทายอันเป็นข้อจำกัดมาจากการตีความคำสอนศาสนาในลักษณะเดียวกัน

4.2.1. การรับรู้ของผู้เลี้ยงดูในครอบครัวเลี้ยงดูทดแทน

การอุปถัมภ์อุ้มชูจะสิ้นสุดลงเมื่อเด็กแต่งงานและแยกครอบครัว ทั้งนี้ พบความต้องการรับเด็กมาเลี้ยงเป็นบุตรในระดับสูง เพราะผู้ให้ข้อมูลให้ข้อมูลว่าเป็นที่ทราบโดยทั่วกันว่าบ้านใดต้องการรับเด็ก และหลายบ้านก็บอกข่าวกัน โดยมีการเลือกรับเฉพาะเด็กเล็ก และส่วนมากไม่ได้จดทะเบียนรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมตามกฎหมาย เนื่องจากมีความกังวลว่าจะเป็นการขัดกับข้อบัญญัติทางศาสนาอิสลาม ในจำนวนครอบครัวที่คณะผู้วิจัยติดต่อขอเข้าสัมภาษณ์เชิงลึกพบครอบครัวบุญธรรม 1 ครอบครัวในจังหวัดสตูลซึ่งไม่ใช่ครอบครัวมุสลิม และพบครอบครัวบุญธรรมมุสลิมเพียง 1 ครอบครัวในจังหวัดนราธิวาส ซึ่งถือเป็นครอบครัวแรกและครอบครัวเดียวของอำเภอที่ดำเนินการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมตามกฎหมาย (การสัมภาษณ์เชิงลึกครอบครัวบุญธรรม, 10 พ.ค. 2567)

มุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้มีค่านิยมว่าการมีบุตรถือเป็นความสมบูรณ์ของครอบครัวและชีวิตแต่งงาน ดังนั้นการที่คู่สามีและภรรยาไม่สามารถมีบุตรได้ ส่งผลให้มีความพยายามหาเด็กมาเลี้ยงดูทดแทนบุตรของตนเอง ซึ่งมีหลายครอบครัวต้องการรับเลี้ยงเด็กแต่ไม่สามารถหาเด็กมาเลี้ยงได้ ส่วนมากมีความต้องการรับเลี้ยงเด็กที่อายุน้อย ซึ่งเด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์ส่วนใหญ่เป็นเด็กโตจึงไม่เป็นที่ต้องการ โดยมีการบอกต่อไปยังเครือญาติ คนรู้จัก หรือคนที่ทำงานในโรงพยาบาลว่าหากพบเด็กที่ไม่มีผู้ดูแลหรือผู้ปกครองยากจนหรือมีลูกมากและไม่สามารถเลี้ยงลูกได้ตนก็มีความประสงค์จะเลี้ยงดูให้ น้องชายของแม่อุปถัมภ์ท่านหนึ่งกล่าวว่า “พี่สาวแกไม่มีลูก แกไปถามแถว ๆ โรงพยาบาลแล้วว่ามีใครมาฝากเลี้ยงลูกไหม หรือมีใครที่ไม่อยากเลี้ยงลูกไหม หรืออยากแบ่งเบาภาระในการเลี้ยงดูลูกเยอะ แกจะรับเลี้ยงสักคนหนึ่ง” (การสัมภาษณ์เชิงลึกครอบครัวอุปถัมภ์, 8 พ.ค. 2567)

จากการสัมภาษณ์พ่อแม่บุญธรรมสะท้อนให้เห็นว่าการได้เลี้ยงดูบุตรของคนอื่นในฐานะบุตรของตนเองถือเป็นความประสงค์ของพระเจ้าที่ให้ความเมตตาแก่ตน โดยกล่าวว่า “มันเป็นสิ่งที่โชคดี ในเมื่อเราไม่มีอะไร ไม่มีทรัพย์สินอะไร คนอยากเลี้ยงเด็กเยอะ แต่คนไม่ให้ แต่เราโชคดีแล้ว หลังละหมาดขอจากอัลลอฮ์ทุกคืนทุกวัน ถึงแม้พระเจ้าไม่ให้ลูกเกิดมาเป็นของตัวเอง ให้ลูกของคนอื่นก็ได้ อัลลอฮ์ให้จริง ๆ นะ” (การสัมภาษณ์เชิงลึกครอบครัวบุญธรรม, 10 พ.ค. 2567) ทั้งนี้ คนที่มีความต้องการและริเริ่มดำเนินการรับเด็กมาเลี้ยงมักจะเป็นผู้หญิงโดยมีกรณีที่ยาติผู้ขายคัดค้านไม่ให้รับเด็กมาเลี้ยง เนื่องจากพฤติกรรมที่เสเพลของแม่ แต่ผู้หญิงซึ่งเป็นพี่สาวก็ตัดสินใจรับมาเลี้ยง เพราะต้องการมีบุตรอย่างมาก (การสัมภาษณ์เชิงลึกครอบครัวอุปถัมภ์, 8 พ.ค. 2567)

4.2.2. ปัจจัยที่ส่งผลให้แยกเด็กออกจากครอบครัว

จากกรณีที่สัมภาษณ์เชิงลึกทั้ง 4 ครอบครัว พบว่า ทุกกรณีเกิดจากการที่แม่ผู้ให้กำเนิดไม่มีความสามารถหรือความประสงค์ในการเลี้ยงดูเด็ก เช่น พ่อกับแม่หย่าร้างหรือเลิกรากัน ไม่มีใครประสงค์จะเลี้ยงดูบุตร สามีเสียชีวิตและสามีใหม่ทำร้ายร่างกายเด็ก แม่ติดยาเสพติดและต้องการขายลูกเพื่อหาค่าเดินทางไปมาเลเซีย ด้วยความไม่พร้อมทางเศรษฐกิจ การไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง ไม่มีอาชีพ จึงต้องการยกบุตรให้คนอื่นเลี้ยงดู ในบางกรณีเป็นบุตรนอกสมรส สามีและครอบครัวไม่ยอมรับและให้การเลี้ยงดู จึงเต็มใจยกเด็กให้อยู่ในการเลี้ยงดูของคนอื่น (การสัมภาษณ์เชิงลึกครอบครัวอุปถัมภ์ 12 ม.ค. 2567; การสัมภาษณ์เชิงลึกครอบครัวอุปถัมภ์, 8 พ.ค. 2567; การสัมภาษณ์เชิงลึกครอบครัวบุญธรรม, 10 พ.ค. 2567; การสัมภาษณ์เชิงลึกครอบครัวอุปถัมภ์, 12 พ.ค. 2567) ทั้งนี้ มีการให้เงินแก่แม่หรือครอบครัวเดิมเพื่อช่วยเหลือบรรเทาความยากลำบากเฉพาะหน้าด้วย โดยระหว่างสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนที่กล่าวถึงการให้เงินแก่แม่ผู้ให้กำเนิดจะหลีกเลี่ยงการระบุว่าให้เงินเพื่อซื้อเด็กมา โดยระบุว่าเป็นการช่วยเหลือค่าเดินทางกรณีแม่ผู้ให้กำเนิดจะไปทำงานในมาเลเซียแทน เป็นต้น

ในขณะที่ยัยกันครอบครัวที่ต้องการเลี้ยงดูเด็กคิดว่าตัวเองมีความพร้อมในการเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่เด็กได้ “ตอนนั้นอยากได้ลูกอยากเลี้ยง มีงานด้วย ตอนนั้น ก็รู้สึกแบบนั้น” “ก็ให้การศึกษาแก่เขา ส่งเรียนศาสนา เรียนตาติกา เรียนโรงเรียนรัฐทุกอย่างเหมือนกับลูกเลย” (การสัมภาษณ์เชิงลึกครอบครัวอุปถัมภ์, 8 พ.ค. 2567) จึงเป็นความต้องการที่ตรงกันของทั้งสองฝ่าย กล่าวคือแม่เด็กไม่ประสงค์หรือไม่มีความพร้อมในการเลี้ยงดู และครอบครัวทดแทนต้องการมีบุตรที่จะทำให้ครอบครัวสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังที่ครอบครัวอุปถัมภ์หนึ่งกล่าวถึงความภาคภูมิใจที่การรับเลี้ยงดูเด็กทำให้ความเป็นมนุษย์ของผู้หญิงคนหนึ่งได้รับการเติมเต็มว่า

อย่างน้อยก็เป็นมนุษย์แล้ว มีลูกคือครบแล้ว สามียังไม่มีเป็นไร อยากจะได้จริง ๆ คือลูกความรู้สึกของคนที่มีลูกเป็นยังงี้ นั้นแหละ เขาอยากรู้สึกถึงจุดนั้น อยากร้องไห้เลย เพราะว่าความรู้สึกของคนที่มีลูกคนหนึ่งนั้น ความสมบูรณ์ของมนุษย์คนหนึ่ง ถ้าคนไม่มีลูกเขาจะไม่เข้าใจว่าความรู้สึกเป็นยังงี้ คิดว่าจะให้ลูกนั้นเป็นที่พึ่งสุดท้าย ตอนแก่ ตอนป่วยแค่ถามก็โอเคแล้ว แม่กินข้าวหรือยัง เพราะว่าไม่มีใครจะอ่อน ถ้ามีลูกก็โอเค อ่อนลูกได้นี้แหละ จุดนั้นเป็นจุดสำคัญที่ความรู้สึกภูมิใจมากที่อัลลอฮ์ส่งมาถึง แม่ไม่มีลูกเป็นของตัวเอง ลูกของคนอื่นก็ได้ ได้ดูแล ได้บอกคนอื่นว่าเป็นลูกตัวเอง (การสัมภาษณ์เชิงลึกครอบครัวอุปถัมภ์, 8 พ.ค. 2567)

4.2.3. ความพยายามก้าวข้ามความท้าทายด้านกฎหมายในการอุปถัมภ์เด็กและรับบุตรบุญธรรม

การดำเนินการเพื่อรับเลี้ยงดูเด็กที่ไม่ใช่ลูกบางกรณีใช้การแจ้งความกับตำรวจเพื่อป้องกันตนเองในทางกฎหมาย ดังกรณีแม่ติดยาเสพติดและต้องการยกลูกและขอค่าเดินทางไปประเทศมาเลเซียนั้น นอกจากตกลงกันภายในครอบครัวแล้ว ยังมีการแจ้งความที่สถานีตำรวจเพราะกลัวว่าจะถูกกล่าวหาในภายหลัง “ที่ไปทำเรื่องที่โรงพักนั้น กลัวว่าเดียวเขาจะไปรับเลี้ยงเด็กใคร ลูกขโมยเด็กใครมาหรือเปล่า ก็เลยทำหลักฐานแค่นั้นเอง” (การสัมภาษณ์เชิงลึกครอบครัวอุปถัมภ์, 8 พ.ค. 2567)

อีกกรณีหนึ่งใช้โอกาสของความเป็นพื้นที่ชายแดนในการแจ้งเกิดที่อำเภอว่าเป็นลูกของสามีกับภรรยาอีกคนที่อยู่ประเทศมาเลเซียและยกเด็กให้เลี้ยงดู จึงสามารถแจ้งว่าเป็นพ่อแม่ที่แท้จริงในสูติบัตรของเด็กได้เลย

เรื่องเอกสารต้องยอมรับว่า เราทำแบบไม่ได้ถูกต้องตามกฎหมายเท่าไร ก็บอกว่าแฟนก็ไปมีภรรยาใหม่ที่มาเลเซีย บอกกับราชการกับอำเภอแบบนั้น ว่าแฟนไปมีภรรยาใหม่ที่มาเลเซีย แล้วก็เมียเขาให้ก็ ก็เลยจดทะเบียนในชื่อก็ เด็กคนนี้ก็คือมีพ่อแม่ที่แท้จริง ก็คือก็กับแฟน แต่แจ้งจดล่าช้า 6 เดือน [ทำให้] ในทางกฎหมายของเราไม่มีปัญหา [เรื่องสิทธิการเป็นผู้ปกครอง] อะไรเลย (การสัมภาษณ์เชิงลึกครอบครัวอุปถัมภ์, 12 พ.ค. 2567)

4.2.4. การแก้ไขข้อขัดข้องทางศาสนาในการเลี้ยงดูเด็กที่ไม่ใช่ญาติ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกครอบครัวบุญธรรม พบความพยายามในการจัดข้อขัดข้องทางศาสนา โดยการให้เด็กที่มึนน้ำนมของน้องสาวของพ่อบุญธรรม ส่งผลให้พ่อบุญธรรมมีสถานะเป็นลุงในทางศาสนา เด็กก็就不用ปกปิดร่างกายหรือคลุมผ้าเมื่อปรากฏตัวต่อหน้าพ่อบุญธรรม ทำให้มีลักษณะคล้ายกับครอบครัวแท้ ๆ การวิจัยนี้ยังพบกรณีครอบครัวอุปถัมภ์ที่เด็กยังไม่ทราบว่าตนไม่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดกับพ่อแม่ที่เลี้ยงดู จึงเกิดความขัดแย้งในความเข้าใจเกี่ยวกับคำสอนเกิดขึ้น

ตอนนี้เด็กเขาโตมา 10 ขวบแล้ว เขาเรียนโรงเรียนศาสนา ซึ่งครูที่โรงเรียนก็สอนว่าน้ำจะหมดไม่เสีย สำหรับคนในครอบครัว แต่ตอนนี้เราพยายามบอกว่า เวลาลูกจะละหมาด ลูกอย่าไปจับปิ๊ะ [พ่อ] นะ เพราะเดี๋ยวมันจะเสียน้ำจะหมด เขาก็บอกว่าไม่ค่ะคุณแม่ เพราะว่าครูบอกแล้วว่าไม่เสียน้ำจะหมดเราก็ตอบว่า โอเคไม่เสียน้ำจะหมด แต่ปิ๊ะ [พ่อ] เสียน้ำจะหมดแน่นอน (การสัมภาษณ์เชิงลึกครอบครัวอุปถัมภ์, 12 พ.ค. 2567)

ในประเด็นเรื่องทรัพย์สินมรดก ครอบครัวบุญธรรมมีการดำเนินการเปลี่ยนนามสกุลเด็กเพื่อไม่ให้มีปัญหาเรื่องมรดกในทางกฎหมายไทย ส่วนในทางบัญญัติศาสนาแล้ว พ่อแม่บุญธรรมวางแผนการยกทรัพย์สินให้ก่อนเสียชีวิตเพื่อกันทรัพย์สินไม่ให้ตกเป็นมรดกแก่ทายาทคนอื่นของตนตามบทบัญญัติอิสลาม “[ในทาง] ศาสนา [ทรัพย์สิน] ก็ได้สำหรับเขา [แม่] ไม่ใช่ลูกของเรา ทรัพย์สินของเราได้อยู่แล้ว ถ้าเรายกให้” (การสัมภาษณ์เชิงลึกครอบครัวบุญธรรม, 10 พ.ค. 2567)

ปัจจุบัน ยังไม่พบบทบาทที่ชัดเจนของผู้นำศาสนาในการให้ความรู้หรือความคิดเห็นที่เกี่ยวกับบทบัญญัติอิสลามที่เป็นข้อก้ำกัของการอุปถัมภ์หรือการรับบุตรบุญธรรมที่ยังคงเป็นประเด็นถกเถียงในสังคม จึงยังมีความเป็นไปได้ในการสร้างองค์ความรู้และแนวทางในการส่งเสริมให้เด็กทุกคน รวมทั้งเด็กที่ไม่มีพ่อแม่เลี้ยงดู ให้ได้เติบโตในสภาวะแวดล้อมของครอบครัว โดยมีแนวทางที่สอดคล้องกับหลักการทางศาสนาและเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็ก

5

บริการทางสังคมสำหรับเด็กและครอบครัวในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

การจัดบริการทางสังคมที่เหมาะสมและระบบสนับสนุนที่จำเป็นช่วยสร้างความเข้มแข็งแก่ครอบครัวให้พ่อแม่และเครือญาติสามารถดูแลเด็กภายในครัวเรือนได้เองและไม่ต้องส่งเด็กเข้าสู่สถานรองรับหรือการเลี้ยงดูทดแทนรูปแบบอื่นโดยไม่จำเป็น อีกทั้งยังเป็นการป้องกันเด็กจากการถูกล่วงละเมิด ไล่เลี่ย และแสวงหาประโยชน์ ทั้งนี้สวัสดิการทางสังคมที่รัฐจัดให้แก่ประชาชน ครอบคลุม 7 ด้าน ได้แก่ การศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย รายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม และบริการทางสังคมทั่วไป จึงนำมาปรับเป็นกรอบในการสำรวจบริการทางสังคมที่มีอยู่ในพื้นที่วิจัย

การสำรวจบริการทางสังคมสำหรับเด็กและครอบครัวในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ผู้วิจัยดำเนินการสำรวจบริการทั้งที่จัดโดยรัฐ ศาสนสถาน โรงเรียนของรัฐและเอกชน มูลนิธิหรือสมาคม และบริการที่จัดโดยกลุ่มอาสาสมัครในพื้นที่ ประกอบด้วยประเภทบริการ 5 ประเภท ได้แก่ 1) การศึกษา 2) สุขภาพอนามัย 3) ที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพและการมีรายได้ 4) บริการที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และ 5) การบริการอื่นๆ ปรากฏผลการสำรวจดังต่อไปนี้

5.1. บริการด้านการศึกษา

5.1.1. การศึกษาหรือค่าเล่าเรียน

การจัดบริการด้านการศึกษามีการให้ทุนการศึกษาหรือค่าเล่าเรียนในพื้นที่ทั้งหมด 826 แห่ง ประกอบด้วย โรงเรียนของรัฐและเอกชน จำนวน 486 แห่ง (ร้อยละ 58.84) และหน่วยงานของรัฐ เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล และนิคมพัฒนาตนเอง จำนวน 141 แห่ง (ร้อยละ 17.07) และกลุ่มอาสาสมัคร เช่น กองทุนชะกาต กองทุนเด็กกำพร้า และผู้มีจิตศรัทธา อีก 137 ราย (ร้อยละ 16.59) ทั้งนี้

จากการสัมภาษณ์ครอบครัวอุปถัมภ์ในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส พบว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามใกล้บ้านมีนโยบายในการให้ทุนการศึกษาแก่เด็กกำพร้า เมื่อผู้บริหารโรงเรียนรู้ว่าเด็กเป็นเด็กกำพร้าและได้รับการอุปการะโดยครอบครัวนี้ก็ให้การยกเว้นค่าเล่าเรียน ซึ่งช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของเด็กในครอบครัวอุปถัมภ์ที่มีรายได้น้อย (การสัมภาษณ์เชิงลึกครอบครัวอุปถัมภ์, 8 พ.ค. 2567)

5.1.2. การศึกษาศาสนาขั้นพื้นฐาน

มีการจัดการศึกษาศาสนาขั้นพื้นฐานที่เรียกว่าหลักสูตรตาดีกาอย่างน้อย 1,221 แห่ง (ร้อยละ 80.97) ซึ่งเกือบทุกแห่งดำเนินงานภายใต้คณะกรรมการมัสยิด โดยต้องแจ้งจดทะเบียนกับสำนักงานการศึกษาเอกชน (สช.) และบางส่วนถูกจัดโดยอาสาสมัครที่มีความรู้ความสามารถด้านการอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน หรือที่เรียกว่า หลักสูตรกีรออะตี จำนวนอย่างน้อย 271 แห่ง (ร้อยละ 17.97) โดยทั้งสองหลักสูตรจะจัดการเรียนการสอนในวันเสาร์-อาทิตย์ หรือตอนเย็นหลังเลิกเรียน การจัดให้มีสถานศึกษาศาสนาขั้นพื้นฐานในเกือบทุกชุมชนเช่นนี้ แสดงให้เห็นความต้องการให้เด็กและเยาวชนมีความรู้พื้นฐานด้านศาสนา และสามารถปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดตามความเชื่อที่ยึดถือ อย่างไรก็ตาม แม้เด็กและเยาวชนเกือบทุกคนจะผ่านการเรียนตาดีกาแล้ว หลายครอบครัวก็ยังคงต้องการส่งเด็กและเยาวชนเข้าสู่สถานศึกษาที่มีระบบหอพัก เพื่อให้มีความรู้ทางศาสนาในระดับสูงขึ้น และถูกหล่อหลอมให้เป็นศาสนิกที่ดีเพิ่มขึ้น

5.1.3. การศึกษาสำหรับเด็กพิการและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

จากการสำรวจบริการด้านการศึกษาสำหรับเด็กพิการและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ พบว่า มีเด็กพิการหรือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เข้าเรียนในโรงเรียนสำหรับเด็กทั่วไป จำนวนอย่างน้อย 37 แห่ง (ร้อยละ 45.68) และมีศูนย์การศึกษาเด็กพิเศษประจำจังหวัด และหน่วยบริการในระดับอำเภอ จำนวนอย่างน้อย 25 แห่ง (ร้อยละ 30.86) อีกทั้งยังมีการบริการจากอาสาสมัครในการจัดบริการด้านการศึกษาสำหรับเด็กพิการและเด็กที่มีความต้องการพิเศษอีกจำนวน 16 ราย (ร้อยละ 19.75)

5.2. บริการด้านสุขภาพ

5.2.1. การให้วัคซีน

จากการสำรวจพบว่า มีโรงพยาบาล ศูนย์สุขภาพชุมชน และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทั่วทุกพื้นที่ จำนวนอย่างน้อย 612 แห่ง โดยจัดให้มีบริการฉีดวัคซีนแก่เด็กและเยาวชนตามวัย ทั้งในโรงพยาบาลและจัดบริการเคลื่อนที่เพื่อฉีดวัคซีนแก่เด็กในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่รับผิดชอบ อีกทั้งหลายหมู่บ้านยังมีอาสาสมัครประจำหมู่บ้านคอยให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน อย่างไรก็ตาม ในพื้นที่ยังมีเด็กที่ไม่ได้รับวัคซีนจำนวนมาก ตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2566 พื้นที่จังหวัดนราธิวาส ปัตตานี ยะลา และบางส่วนของสงขลา มีการแพร่ระบาดของโรคโอมิครอน ในวันที่ 2 มกราคม 2567 พบผู้ป่วยยืนยัน 288 ราย และพบผู้เสียชีวิต 5 ราย ซึ่งเป็นเด็กอายุน้อยกว่า 1 ปี ทั้งนี้กรมควบคุมโรคพบว่า ผลความครอบคลุมของการฉีดวัคซีนยังคงไม่เป็นไปตามเกณฑ์ (กรมควบคุมโรค, 2567) โดยเหตุผลหนึ่งของการไม่ยินยอมรับวัคซีนมาจากความเชื่อที่ว่าวัคซีนขัดต่อคำสอนศาสนาอิสลาม (สวส์ดี อภิวัจนินวงศ์ และคณะ, 2562)

5.2.2. การให้บริการโดยหมอพื้นบ้าน

จากการสำรวจการให้บริการโดยหมอพื้นบ้าน พบว่า มีการให้บริการรักษาโรคโดยหมอพื้นบ้านโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายหรือจ่ายเพียงเล็กน้อย จำนวนอย่างน้อย 165 แห่ง กระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ โดยในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสมีจำนวนที่สำรวจได้มากที่สุด 49 แห่ง ทั้งนี้ หมอพื้นบ้านในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้เรียกว่า โต๊ะบอมอ หรือ โต๊ะบอมอกาบ เป็นหมอพื้นบ้านที่มีการรักษาโดยการปิดเป่าด้วยบทยพพร (ดูอา) หรือคาถา ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากคัมภีร์อัลกุรอาน หรือเป็นภาษาบาลี สันสกฤต มลายูหรือภาษาอื่น บางรายจะมีการจัดพิธีกรรมและใช้สมุนไพรประกอบการรักษา (ฮัสบูลเลาะ อาคิสสกุล และคณะ, 2563) โดยปัจจุบันยังได้รับการยอมรับและถือเป็นการรักษาพยาบาลทางเลือกของคนในพื้นที่

5.2.3. บริการส่งเสริมสุขภาพทางจิต

จากการสำรวจบริการที่ส่งเสริมสุขภาพทางจิต อาสาสมัครเก็บข้อมูลระบุว่า มีโรงพยาบาลและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลจำนวน 187 แห่งที่ให้บริการส่งเสริมสุขภาพทางจิต อย่างไรก็ตาม พบว่า โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลส่วนใหญ่ไม่มีจิตแพทย์ประจำ มีเพียงผู้รับผิดชอบงานสุขภาพจิตและจิตเวช โดยได้รับการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้เบื้องต้นด้านสุขภาพจิตและจิตเวชเท่านั้น และมีกลุ่มอาสาสมัครหรือผู้มีจิตศรัทธาจำนวน 26 รายที่ได้รับการระบุว่าเป็นผู้ให้บริการส่งเสริมสุขภาพทางจิต เช่น กลุ่มบ้านบุรีศรีศุภผล

5.3. บริการด้านที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพและการมีรายได้

• บริการซ่อมแซมที่อยู่อาศัย

จากการสำรวจการให้บริการด้านที่อยู่อาศัย พบว่า มีบริการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยโดยหน่วยงานรัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น นิคมสร้างตนเอง ท้องถิ่นเทศบาลตำบล กลุ่มทหารในพื้นที่ จำนวน 187 ราย (ร้อยละ 85.0) และกลุ่มอาสาสมัครที่เป็นผู้นำท้องถิ่นและกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 26 ราย (ร้อยละ 11.82) ทั้งนี้มีมูลนิธิ 1 แห่ง ที่ถูกระบุว่าให้ความช่วยเหลือในการซ่อมแซมที่อยู่อาศัย คือ มูลนิธิคนช่วยคน

• การเข้าถึงเงินกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำ

จากการสำรวจพบว่า มีบริการที่ทำให้คนสามารถเข้าถึงเงินกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำภายใต้นโยบายสานพลังประชารัฐหลายโครงการ เช่น กองทุนหมู่บ้านและกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จำนวน 631 กองทุน (ร้อยละ 81.84) และหน่วยงานรัฐและโครงการพัฒนาของรัฐ จำนวน 65 ราย (ร้อยละ 8.43) อีกทั้งยังมีการให้กู้ยืมโดยไม่มีดอกเบี้ย หรือกองทุนสวัสดิการจากฐานศาสนา เช่น สหกรณ์อิสลาม สหกรณ์อิสลามอับดุลฟาน และกลุ่มอาสาหรือผู้มีจิตศรัทธา จำนวน 65 ราย (ร้อยละ 8.43) ซึ่งเป็นบริการที่สอดคล้องกับคำสอนศาสนาอิสลามในเรื่องการห้ามยุ่งเกี่ยวกับดอกเบี้ย

• การได้รับอุปกรณ์ประกอบอาชีพหรือปศุสัตว์

จากการสำรวจพบว่า มีบริการมอบอุปกรณ์ประกอบอาชีพหรือปศุสัตว์โดยหน่วยงานรัฐที่สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น สำนักงานปศุสัตว์ สำนักงานเกษตร สำนักงานประมง สำนักงานพัฒนาชุมชน ทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 370 แห่ง (ร้อยละ 92.50) และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มอาสาหรือผู้มีจิตศรัทธา อีกอย่างน้อย 28 ราย (ร้อยละ 7.00)

5.4. บริการและความช่วยเหลือที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม

นอกจากกองทุนสวัสดิการจากฐานศาสนา ยังมีบริการมอบความช่วยเหลือเป็นเนื้อวัวที่ถูกเชือดในวันสำคัญทางศาสนาเป็นประจำทุกปี คือ เนื้อ قربانในวันอีดิลอัฎฮาหรือวันรายอ และมอบข้าวสาร (อาหารหลักประจำถิ่น) ให้แก่คนยากจนในวันวันอีดิลฟิตรี และมอบชุดเครื่องแต่งกายตามประเพณีวัฒนธรรมในวันอีดิลอัฎฮาและวันอีดิลฟิตรี ถูกเรียกว่า ชุดรายอ ซึ่งเป็นบริการที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ จัดโดยกลุ่มอาสาสมัครหรือผู้มีจิตศรัทธา จำนวน 273 ราย (ร้อยละ 48.49) หน่วยงานของรัฐ เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล และอำเภอ จำนวน 153 แห่ง (ร้อยละ 27.18) มัสยิด จำนวน 90 แห่ง (ร้อยละ 15.99) มูลนิธิหรือสมาคม จำนวน 31 แห่ง (ร้อยละ 5.51)

5.5. บริการอื่น ๆ

• การให้ความช่วยเหลือเฉพาะหน้า (เงินช่วยเหลือครอบครัวยากจน)

นอกจากบริการในด้านต่าง ๆ แล้ว พบการให้ความช่วยเหลือเฉพาะหน้าเป็นเงินสำหรับครอบครัวยากจน จำนวน 934 ราย โดยรับมาจากหน่วยงานรัฐ จำนวน 623 แห่ง (ร้อยละ 66.70) กลุ่มอาสาสมัครหรือผู้มีจิตศรัทธา จำนวน 101 ราย (ร้อยละ 10.81) โรงเรียน จำนวน 75 แห่ง (ร้อยละ 8.03) ศาสนสถาน องค์การศาสนา หรือกองทุนซะกาต จำนวน 60 แห่ง (ร้อยละ 6.42) และมูลนิธิหรือสมาคม 18 แห่ง (ร้อยละ 1.93)

• เงินสวัสดิการผู้พิการและผู้สูงอายุ

สวัสดิการผู้พิการและผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้จัดโดยภาครัฐเป็นหลัก โดยมีบริการมอบเงินสวัสดิการผู้พิการและผู้สูงอายุ จำนวน 1,311 แห่ง โดยเป็นหน่วยงานรัฐและโครงการของรัฐ จำนวน 1,300 แห่ง (ร้อยละ 99.16) และอื่น ๆ อีก 11 แห่ง ทั้งนี้ในพื้นที่ยังมีสถานรองรับประเภทสถานศึกษาปอเนาะหลายแห่งที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุหรือคนวัยเกษียณมาพักอาศัยในปอเนาะหรือสร้างปอเนาะอยู่ในพื้นที่ด้วย ช่วยให้ผู้สูงอายุดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันกับผู้สูงอายุด้วยกัน คนในชุมชน และเด็ก ๆ ในปอเนาะ โดยส่วนมากมีเป้าหมายเพื่อเติมเต็มความต้องการด้านจิตวิญญาณ เรียนรู้คำสอนศาสนา ปฏิบัติศาสนกิจ และใกล้ชิดกับบาบอซึ่งเป็นผู้นำเชิงจิตวิญญาณในชุมชน การให้ผู้สูงอายุมาพักอยู่ในปอเนาะเป็นอีกแนวทางที่น่าสนใจในการจัดบริการที่มีฐานมาจากวัฒนธรรมสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อตอบสนองต่อความท้าทายของสังคมผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น

• ความช่วยเหลือด้านกระบวนการยุติธรรมและการเยียวยาจากความรุนแรง

ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้เกิดขึ้นต่อเนื่องและยาวนาน นับตั้งแต่ พ.ศ. 2547 จนถึง พ.ศ. 2564 มีผู้เสียหายจากเหตุการณ์ความไม่สงบจำนวนรวมถึง 23,982 ราย (ดวงหทัย บุรณเจริญกิจ, 2564, น.18) จากการสำรวจมีบริการให้ความช่วยเหลือด้านกระบวนการยุติธรรมและการเยียวยาจากความรุนแรง ซึ่งเป็นความรุนแรงจากเหตุการณ์ความไม่สงบและสาเหตุอื่น ๆ จำนวน 518 แห่ง โดยเป็นหน่วยงานรัฐ เช่น ศูนย์ดำรงธรรม ศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ระดับจังหวัด และอำเภอ จำนวน 465 แห่ง (ร้อยละ 89.77) และเป็นกลุ่มอาสาสมัคร เช่น กลุ่มลูกเหริยง จำนวน 42 ราย (ร้อยละ 7.46) โดยเมื่อพิจารณา รายจังหวัดพบว่า เป็นบริการในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสมากที่สุด จำนวน 213 แห่ง (ร้อยละ 45.80)

จากการสำรวจบริการทางสังคมสำหรับเด็กและครอบครัวในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ พบว่ากลไกหลักในการจัดบริการยังคงเป็นภาครัฐ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะผู้เก็บข้อมูลภาคสนามของการสำรวจนี้เห็นข้อมูลและบริการของภาครัฐที่ลงมายังพื้นที่โดยตรงตลอด กระนั้น พบองค์กรศาสนา และองค์กรศาสนาเพื่อการพัฒนาเข้ามามีบทบาทกับการจัดบริการสำหรับเด็กและครอบครัวในชุมชนเพิ่มมากขึ้น

6

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

6.1. พัฒนาศักยภาพการเลี้ยงดูในสถานรองรับ

6.1.1. ความปลอดภัย – นโยบายการคุ้มครองเด็กในสถานรองรับทุกรูปแบบ

ในงานวิจัยนี้ ไม่พบว่าสถานรองรับใด (ร้อยละ 100) มีนโยบายการคุ้มครองเด็กเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อส่งเสริมความปลอดภัยโดยรวมของเด็กในทุกสภาพแวดล้อม กรมกิจการเด็กและเยาวชนอาจเป็นผู้นำในการพัฒนานโยบายคุ้มครองเด็ก (child safeguarding policy) ซึ่งรวมถึงมาตรการคุ้มครอง หน้าที่ตามกฎหมาย และแนวทางในการแทรกแซงเมื่อเด็กประสบกับความเสี่ยง รวมถึงมาตรการป้องกัน การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่หรือพนักงาน การประเมินความเสี่ยง และการส่งเสริมวัฒนธรรมความปลอดภัยภายในองค์กรในทุกสภาพของการเลี้ยงดู ตลอดจนสถานรองรับที่เป็นสถาบันการศึกษาทางศาสนา เช่น สถาบันศึกษาปอเนาะและสถาบันฮาดิซ อย่างไรก็ตาม การแนะนำแนวนโยบายคุ้มครองเด็กให้แก่ผู้ดูแลในจังหวัดชายแดนใต้จำเป็นต้องใช้แนวทางที่สมดุลซึ่งประสานเนื้อหาและส่วนสำคัญของนโยบายเหล่านี้กับกระบวนการที่เหมาะสมกับบริบทและวัฒนธรรม ดังนั้น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียฝ่ายต่าง ๆ เช่น หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ผู้นำศาสนา องค์กรภาคประชาสังคม รวมถึงเด็ก จึงควรมีส่วนร่วมในการพัฒนานโยบายคุ้มครองเด็กที่เหมาะสมกับบริบทนี้

6.1.2. สุขภาพ

• สุขภาวะทางกาย

ผู้ดำเนินการสถานรองรับควรให้ความสนใจกับการเข้าถึงและคุณภาพของน้ำรวมถึงปัญหาทางโภชนาการ แม้ว่าเรื่องปัญหาน้ำอาจต้องการคำแนะนำทางเทคนิคจากผู้เชี่ยวชาญ แต่ผู้ดำเนินการสถานรองรับสามารถแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับโภชนาการได้ ผู้ดูแลเด็กในสถานรองรับและเด็กที่เตรียมอาหารด้วยตนเองควรมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับโภชนาการเพื่อสามารถเลือกตัวเลือกอาหารที่ดีต่อสุขภาพได้ นอกจากนี้ สถานรองรับควรพิจารณากำหนดประเภทและรูปแบบของอาหารที่มีอยู่ภายในสถานรองรับเพื่อให้เด็กเข้าถึงอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการได้อย่างเพียงพอ

• สุขภาพจิต

ข้อแนะนำหลัก คือ ไม่ควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพจิตสำหรับเด็กในทันที แต่ควรเริ่มต้นด้วยการให้ความรู้และทักษะแก่ผู้ดูแลเด็กในสถานรองรับ งานวิจัยนี้ชี้ว่า ผู้ดูแลเด็กในสถานรองรับมักขาดความตระหนักเกี่ยวกับอาการที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสุขภาพจิตในเด็กและเยาวชน ผู้ดูแลบางคนแสดงความเชื่อว่าการเลี้ยงดูทางศาสนาจะป้องกันไม่ให้เกิดอาการสุขภาพจิตใด ๆ ในทางตรงกันข้าม ผู้ดูแลบางคนมองว่าปัญหาสุขภาพจิตเกิดจากการที่เด็ก “ถูกผีสิง” หรือ “ถูกภูติทำร้าย” (สิ่งมีชีวิตที่มีลักษณะเหมือนมนุษย์ที่ถูกกล่าวถึงในคำสอนของอิสลาม) นอกจากนี้ ถึงแม้ว่าผู้ดูแลบางคนจะรับรู้ถึงปัญหาสุขภาพจิตที่เด็กต้องเผชิญ แต่กลับขาดความรู้และทักษะที่จำเป็นในการจัดการกับปัญหาเหล่านี้ ซึ่งยังถูกซ้ำเติมด้วยภาระงานที่หนักหน่วงที่ต้องทำทั้งการสอนในระหว่างวันและการดูแลเด็กหลังเลิกเรียน

สถานการณ์นี้ต้องการจัดการด้วยการปรับภาระงานหรือต้องมีการสรรหาผู้ดูแลเพิ่มเติมเพื่อบรรเทาภาระดังกล่าว นอกจากนี้ ผู้ดูแลควรได้รับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มความตระหนัก เสริมสร้างความรู้ และพัฒนาทักษะพื้นฐานในการจัดการปัญหาสุขภาพจิตของเด็ก เช่น การฝึกอบรมในเรื่องการปฐมพยาบาลทางจิตใจสำหรับผู้ที่มีความเครียดสูงในด้านจิตวิทยา นอกเหนือจากการได้รับความรู้พื้นฐานและเทคนิคในการจัดการปัญหา ผู้ดูแลยังต้องเรียนรู้เกี่ยวกับเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับการคัดกรองปัญหาสุขภาพจิตและวิธีการส่งต่อเด็กไปยังสถานบริการสาธารณสุขที่มีบริการสุขภาพจิตเมื่อจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากนักวิชาชีพ

6.1.3. น้ำและสุขอนามัย

งานวิจัยนี้พบว่าบางสถานรองรับมีปัญหาเกี่ยวกับการเข้าถึงน้ำและคุณภาพน้ำ โดยมีปริมาณแร่ธาตุที่อาจเป็นอันตรายในบางพื้นที่ ซึ่งอาจส่งผลต่อสุขภาพของเด็กที่อาศัยอยู่ในสถานดูแล เพื่อแก้ไขปัญหาด้านคุณภาพน้ำในสถานรองรับในจังหวัดชายแดนใต้ ศูนย์บริหารจังหวัดชายแดนใต้สามารถดำเนินการตรวจสอบคุณภาพน้ำอย่างสม่ำเสมอในทุกสถานรองรับที่ดูแลเด็ก รวมถึงสถาบันการศึกษาปอเนาะและสถาบันฮาดิซ เพื่อค้นหาสารปนเปื้อนและความเข้มข้นของแร่ธาตุ เมื่อมีข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพน้ำ ศูนย์บริหารจังหวัดชายแดนใต้สามารถจัดสรรงบประมาณเพื่อติดตั้งระบบกรองน้ำที่เหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่น โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีสารปนเปื้อนสูง นอกจากนี้ ควรจัดสรรงบประมาณสำหรับการบำรุงรักษาและการเปลี่ยนไส้กรองน้ำเพื่อให้มั่นใจว่าทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีอายุการใช้งานที่ยาวนาน

นอกจากการติดตั้งระบบกรองน้ำแล้ว ผู้ดูแลเด็ก ๆ และชุมชนควรได้รับการเสริมสร้างความตระหนักด้านการปฏิบัติในการรักษาสุขอนามัยเพื่อป้องกันโรคที่เกิดจากน้ำ การดำเนินการตามข้อเสนอแนะเหล่านี้จะช่วยเสริมสร้างคุณภาพน้ำในสถานรองรับได้อย่างมีนัยสำคัญ ส่งเสริมสุขภาพของเด็กและลดอุบัติการณ์ของโรคที่เกี่ยวข้องกับน้ำ

6.1.4. ผู้ดูแล

• ให้ความเอาใจใส่มากขึ้นเมื่อมีการมอบหมายให้รุ่นพี่ดูแลรุ่นน้อง

งานวิจัยนี้พบว่าสถานรองรับส่วนใหญ่มีการมอบหมายให้เด็กที่อายุมากกว่าช่วยดูแลเด็กที่อายุน้อยกว่า คือให้รุ่นพี่ดูแลรุ่นน้อง โดยมักจัดตั้งในรูปแบบคณะกรรมการหรือสภานักเรียน และมักมอบอำนาจให้รุ่นพี่สามารถให้คำแนะนำให้โทษแก่น้องได้ เพราะเป็นผู้ช่วยครูในเรื่องการกำกับดูแลน้องให้เข้าร่วมกิจกรรมตามตาราง โดยเฉพาะการละหมาด แม้ว่าครูมักไม่ได้มอบหมายให้ลงโทษน้อง แต่ให้มาแจ้งความผิดแก่ครู เพื่อให้ครูพิจารณาดำเนินการต่อ ทำให้มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจในแนวทางที่ทำให้รุ่นน้องอยู่ภายใต้การควบคุมของรุ่นพี่

ครูและผู้ดูแลเด็กที่เลือกมอบหมายให้รุ่นพี่ช่วยดูแลรุ่นน้อง จะต้องพิจารณาขอบเขตอำนาจของรุ่นพี่ สร้างความเข้าใจและกำกับดูแลอย่างใกล้ชิด พร้อมกับมีช่องทางร้องเรียนสำหรับรุ่นน้องที่เห็นว่ารุ่นพี่บีบบังคับเกินขอบข่ายหน้าที่ด้วย

• พัฒนาแนวทางการกำหนดภาระงานที่สมดุลงของผู้ดูแลเด็กในสถานรองรับ

หนึ่งในข้อกังวลจากงานวิจัยนี้คือภาระงานของผู้ดูแลเด็กในสถานรองรับ โดยเฉพาะสถาบันการสงเคราะห์ฯ เนื่องด้วยข้อจำกัดทางงบประมาณ สถานรองรับหลายแห่งจะให้ครูที่สอนเด็กในเวลากลางวันมาเป็นครูหอพักด้วย โดยเฉพาะในกรณีที่ครูยังไม่มีภาระดูแลครอบครัวเพราะยังไม่ได้แต่งงาน ด้วยภาระงานที่ไม่มีเวลาพักนี้ทำให้ผู้ดูแลที่ปฏิบัติหน้าที่มาทั้งวันแล้วรู้สึกอ่อนล้า และทำให้การดูแลเด็กในช่วงเย็นขาดประสิทธิภาพ ทำให้ได้เพียงให้การดูแลโดยรวมมากกว่าการเอาใจใส่เป็นรายบุคคล

เพื่อเลี่ยงปัญหานี้ ควรมีการพัฒนาแนวทางเพื่อสร้างความสมดุลในภาระงานของครูในสถานรองรับ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) ในฐานะที่เป็นหน่วยงานต้นสังกัดที่กำกับดูแลสถานรองรับกลุ่มนี้ ควรพิจารณาการดำเนินกฎระเบียบเพิ่มเติมเกี่ยวกับภาระงาน คุณสมบัติ และมาตรฐานในการดูแลเด็กในสถานรองรับเพื่อเพิ่มคุณภาพการดูแลที่จัดให้ในสถาบันการศึกษาทางศาสนา

• สร้างเสริมศักยภาพของผู้ให้การดูแลเด็กในสถานรองรับ

งานวิจัยชิ้นนี้พบว่า ผู้บริหารสถานรองรับมีความเข้าใจว่าผู้เลี้ยงดูเด็กในหอพักซึ่งอาจจะเป็นครูในโรงเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากคณะศึกษาศาสตร์ หรือครุศาสตร์ หรือได้ไปประกอบวิชาชีพครู จะมีทักษะหรือความรู้ที่จำเป็นในการเลี้ยงดูเด็กและจิตวิทยาเด็กอยู่แล้ว ซึ่งอาจจะไม่จริงเสมอไป ยิ่งไปกว่านั้น ในการสุ่มสัมภาษณ์สถานรองรับว่าผู้ดูแลเด็กเคยได้รับการอบรมในประเด็นด้านเด็กและเยาวชนหลัก ๆ ได้บ้าง พบว่ามีสถานรองรับในสัดส่วนที่น้อยมากให้ข้อมูลว่าเคยได้รับการฝึกอบรม

สำนักงานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) สามารถช่วยเสริมสร้างศักยภาพของผู้ดูแลในสถานรองรับประเภทต่าง ๆ เพื่อให้มีความเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับหลักการพื้นฐานของการเลี้ยงดูทดแทน ซึ่งควรเริ่มต้นด้วย 6 หัวข้อที่ผู้ดูแลอาจยังไม่ได้รับการฝึกอบรมอย่างเพียงพอ ได้แก่ พัฒนาการของเด็กที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดู จิตวิทยาเด็กและการลงโทษเชิงบวก พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก แนวทางการเลี้ยงดูทดแทน และกระบวนการการคุ้มครองเด็ก

สถาบันการศึกษาทางศาสนาต้องได้รับการฝึกอบรมมากที่สุด เนื่องจากการวิจัยนี้พบว่าผู้ดูแลเด็กในสถาบันศึกษาปอเนาะและฮาฟิซไม่เคยได้รับการฝึกอบรมในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับการดูแลพื้นฐาน ยกเว้นเพียงสถาบันฮาฟิซแห่งเดียวที่รายงานว่ามีผู้ดูแลจำนวนอย่างน้อย 1 คน ได้รับการฝึกอบรมในด้านจิตวิทยาเด็กหรือการลงโทษเชิงบวก

6.1.5. อื่น ๆ

• ความสัมพันธ์กับครอบครัว

จากมุมมองของผู้ที่เคยอาศัยอยู่ในสถานรองรับ พบว่าการไม่อยู่บ้านเป็นระยะเวลานานทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยกจากญาติและเพื่อนบ้าน ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดความเครียดทางอารมณ์เมื่อต้องอยู่แยกจากครอบครัวในระยะเวลาที่ยืดเยื้อยาวนานขึ้น ตัวอย่างเช่น เด็กที่ไม่มีโอกาสติดต่อสื่อสารกับครอบครัวอาจพบกับความยากลำบากที่จะเข้าใจและเห็นพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในชีวิตของกันและกัน

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้จัดการสถานรองรับและผู้ดูแลเด็กในสถานรองรับคือควรสนับสนุนให้มีการกลับไปเยี่ยมบ้านอย่างน้อยเดือนละสองครั้ง นอกจากนี้ ผู้ดูแลควรกระตุ้นให้เด็กกลับบ้านในช่วงเทศกาลที่สำคัญ เพื่อให้เด็กได้เชื่อมสัมพันธ์กับญาติ สร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด และเสริมสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวทั้งในครอบครัวตนเองและเครือญาติ

- **การศึกษาเกี่ยวกับเพศภาวะ ความยุติธรรมทางเพศ และการเลี้ยงดูเด็กผู้หญิง**

สังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนใต้มีค่านิยมที่เข้มงวดเกี่ยวกับการแยกชายหญิงในที่สาธารณะ ซึ่งเป็นจุดแข็งทางวัฒนธรรมที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กปลอดภัยจากความเสี่ยงที่จะถูกล่วงละเมิดทางเพศจากเพศตรงข้ามได้ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม จำเป็นต้องพิจารณาถึงความท้าทายที่อาจเกิดขึ้นในการจัดการศึกษาในบรรยากาศของสถาบันที่แบ่งแยกเพศชาย-หญิงแบบเข้มงวด ดังนั้น ควรมีการพัฒนาแนวทางในเรื่องการให้ความรู้เกี่ยวกับเพศภาวะและความยุติธรรมทางเพศ ควบคู่ไปกับความพยายามในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยรวมและส่งเสริมทักษะทางสังคมในชุมชนมุสลิม

นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับเพศภาวะและความยุติธรรมควรได้รับการส่งเสริมในลักษณะที่สอดคล้องกับค่านิยมทางวัฒนธรรมและศาสนา การฝึกอบรมเกี่ยวกับประเด็นด้านความระแวงระวังทางทางเพศและการแบ่งบทบาททางเพศน่าจะช่วยให้เยาวชนเข้าใจบทบาทและความรับผิดชอบของตนเอง รวมถึงบทบาทและความรับผิดชอบของเพศตรงข้ามจากมุมมองที่สมดุลและเป็นธรรม

6.2. จัดตั้งสถาบันการศึกษาทางศาสนาแบบจารีตที่มีเด็กพักค้าง

- **ปรับปรุงกระบวนการจัดตั้งสถาบันศึกษาปอเนาะและฮาฟิซ**

การวิจัยนี้พบข้อท้าทายในเรื่องฐานข้อมูลของสถานรองรับประเภทต่าง ๆ แม้จะค้นหาจำนวนและฐานข้อมูลพื้นฐานของสถานรองรับประเภทเดียวกัน ปัจจุบัน มีสถาบันปอเนาะและฮาฟิซที่ยังไม่ขึ้นทะเบียนอยู่เป็นจำนวนมาก สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) ควรดำเนินการจดทะเบียนหรือจัดทำรายการของสถานศึกษาดังกล่าว ผ่านสำนักงานจังหวัด และอาจขอข้อมูลเพิ่มเติมจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีความคุ้นชินและได้รับความไว้วางใจจากสถาบันเหล่านี้ แม้ว่าสถาบันเหล่านี้อาจยังไม่ตรงตามเกณฑ์หรือขอขึ้นทะเบียนทั้งหมด แต่ก็ควรทำการขึ้นทะเบียนเพื่อให้สามารถดูแลและตรวจสอบได้อย่างเหมาะสมสำหรับกรณีเช่นนี้ ควรมีการศึกษาถึงแรงจูงใจและข้อจำกัดในการจดทะเบียน นอกจากนี้ การจดทะเบียนหรือการจัดทำรายการจะช่วยเสริมสร้างบทบาทในการตรวจสอบและดูแลไม่ว่าจะมีสถานะการลงทะเบียนหรือไม่ก็ตาม

- **พิจารณาจดทะเบียนสถาบันฮาฟิซแยกเป็นประเภทต่างหาก**

ในเรื่องประเภทสถานรองรับ ในขณะที่โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม หอพักนอกโรงเรียน และสถานสงเคราะห์เด็กเอกชน แบ่งแยกประเภทโดยพิจารณาจากคุณสมบัติและการจัดบริการที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน แต่สถาบันศึกษาปอเนาะและสถาบันฮาฟิซยังคงมีความทับซ้อนกันอยู่ ปัจจุบันสถาบันฮาฟิซที่จดทะเบียนยังจดทะเบียนภายใต้ชื่อสถาบันศึกษาปอเนาะ ซึ่งมีเสียงวิจารณ์ถึงความแตกต่างทั้งในด้านระยะเวลาและแนวทางการเตรียมครูผู้สอนหรืออายุเฉลี่ยของบাবอ

เมื่อพิจารณาจากมุมมองของการเลี้ยงดูเด็กพบว่ามีความแตกต่างบางประการระหว่างสถาบันศึกษาปอเนาะและสถาบันฮาฟิซ เช่น สถาบันฮาฟิซจะมีตารางเรียนที่แน่นกว่าและมีกฎปฎิบัติย่อย เช่น การจำกัดประเภทอาหารหรือการใช้อุปกรณ์สื่อสารที่ชัดเจน ประกอบกับบุคลากรในสถาบันฮาฟิซมักมีอายุเฉลี่ยน้อยกว่าซึ่งส่งผลต่อระดับวุฒิภาวะ ทำให้พบกรณีความขัดแย้งรุนแรงระหว่างครูและนักเรียนในสถาบันฮาฟิซมากกว่าในปอเนาะ จึงเสนอว่าควรมีการทำฐานข้อมูลหรือจัดตั้งแยกกันระหว่างสถาบันศึกษาปอเนาะ สถาบันฮาฟิซ ถึงแม้ว่าในการจดทะเบียนอย่างเป็นทางการจะจัดเป็นประเภทสถาบันศึกษาปอเนาะทั้งหมด แต่เพื่อความสะดวกในการกำกับติดตามและการพัฒนามาตรฐาน ควรมีการจัดเก็บข้อมูลโดยแยกประเภทกัน

6.3. กำกับดูแลสถานรองรับเอกชน

• พัฒนามาตรฐานการเลี้ยงดูและกลไกการกำกับดูแลสถานรองรับเอกชน

ในเรื่องการกำกับดูแลสถานรองรับเอกชนจังหวัดชายแดนใต้ประสบสถานการณ์เดียวกันกับภูมิภาคอื่น ๆ กล่าวคือ ยังไม่ได้มีการพัฒนา มาตรฐานการเลี้ยงดูทดแทนที่เฉพาะเจาะจงสำหรับสถานรองรับเอกชน มาตรฐานของการเลี้ยงดูในสถานรองรับที่มีอยู่ปัจจุบันจึงเป็น มาตรฐานสำหรับสถานรองรับของรัฐบาล ซึ่งไม่ตรงตามลักษณะที่แท้จริง ดังนั้น มาตรฐานการเลี้ยงดูควรได้รับการพัฒนาให้เหมาะสม สำหรับสถานรองรับเด็กเอกชน

มาตรฐานการเลี้ยงดูเด็กของสถานรองรับเอกชนควรมีการเพิ่มองค์ประกอบอื่น ๆ ของการเลี้ยงดูลงไปนอกเหนือจากข้อกำหนดด้าน สิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพที่มุ่งเน้นในกฎกระทรวง ตามที่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการขอรับใบอนุญาตจัดตั้ง สถานแรกรับ สถานสงเคราะห์ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพและสถานพัฒนาและฟื้นฟู พ.ศ.2549 หรือตามข้อกำหนดที่ระบุไว้ในระเบียบ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ว่าด้วยวิธีการดำเนินงานของสถานแรกรับ สถานสงเคราะห์ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพ และสถานพัฒนาและฟื้นฟู พ.ศ. 2547

มาตรฐานการเลี้ยงดูทดแทนที่จะต้องพัฒนาควรรวมถึงองค์ประกอบที่สำคัญตามที่บ่งชี้ในแนวทางของสหประชาชาติว่าด้วยการเลี้ยงดู ทดแทนสำหรับเด็ก ซึ่งรวมถึงการคัดกรองการรับเด็กเข้าในสถานรองรับ การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัว แผนการดูแลเฉพาะ บุคคล และการกลับคืนสู่ครอบครัว นอกจากนี้ มาตรฐานการเลี้ยงดูควรมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับนโยบายการเลี้ยงดูทดแทนของกระทรวง การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และแผนปฏิบัติการลดจำนวนเด็กในสถานรองรับและเพิ่มทางเลือกการดูแลทดแทนทาง ครอบครัวอื่น ๆ

งานวิจัยนี้ซึ่งดำเนินการในบริบทของจังหวัดชายแดนใต้ได้เน้นย้ำถึงความจำเป็นในการจัดการกระบวนการสรรหาและคัดเลือกผู้ดูแลและ โปรแกรมการพัฒนาทักษะและขีดความสามารถสำหรับผู้ดูแลในสถานรองรับ ในปัจจุบันไม่มีเกณฑ์เฉพาะสำหรับการเลือกครูผู้ดูแลเด็กใน หอพัก ผู้ที่รับผิดชอบในการดูแลเด็กหลังเลิกเรียน รักษาความเป็นระเบียบในตอนกลางคืน และดูแลกิจกรรมในช่วงก่อนเวลาเรียน ผู้ที่ทำหน้าที่เหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับเด็ก โดยให้ความใส่ใจเป็นส่วนตัว อบอุ่น และเสริมสร้างความ สัมพันธ์ จากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่า มีเพียงสถานรองรับเพียงร้อยละ 18.4 ที่ดำเนินการตรวจสอบประวัติอาชญากรรมของผู้ดูแลเด็กใน เรือนนอน

ในส่วนของกลไกการกำกับดูแลสถานรองรับเอกชนนั้น สำนักงานกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ระดับจังหวัด ซึ่งเป็น หน่วยงานหลักในการกำกับดูแลสถานรองรับเอกชน ควรมีการทำงานร่วมกับหน่วยงานรัฐในระดับท้องถิ่นในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนาย อำเภอ ในการกำกับดูแลสถานรองรับของเอกชน ทั้งนี้ ในทางปฏิบัติ มาตรฐานและกลไกการดูแลที่ใช้สำหรับสถานสงเคราะห์เด็กเอกชน อาจจะสามารถขยายให้ครอบคลุมการเลี้ยงดูในสถานรองรับทุกรูปแบบที่รวมถึงโรงเรียนประจำด้วย

ทั้งนี้ การมีกลไกการคุ้มครองเด็กในระดับอำเภอก็จะเป็นการเสริมสร้างกลไกและพัฒนากระบวนการ และในกรณีที่ไม่ได้รับการเลี้ยงดูจาก ผู้ปกครองจะได้รับการพิจารณาเห็นชอบในระดับท้องถิ่น เพื่อประเมินว่าการเลี้ยงดูทดแทนเป็นสิ่งจำเป็นหรือไม่ และรูปแบบการเลี้ยงดู ทดแทนใดที่เหมาะสมที่สุดสำหรับแต่ละกรณี

- **บทกวนข้อกำหนดการจดทะเบียนสถานสงเคราะห์เด็กเอกชน**

ข้อกำหนดการจดทะเบียนสถานสงเคราะห์ที่ระบุไว้ในกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขในการขอรับใบอนุญาตจัดตั้งสถานแรกรับ สถานสงเคราะห์ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพและสถานพัฒนาและฟื้นฟู พ.ศ.2549 หรือตามข้อกำหนดด้านทรัพยากรบุคคลที่ระบุไว้ในระเบียบกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ว่าด้วยวิธีการดำเนินงานของสถานแรกรับ สถานสงเคราะห์ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพ และสถานพัฒนาและฟื้นฟู พ.ศ. 2547 ไม่ได้รับการปรับปรุงให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

งานวิจัยนี้พบว่าสถานสงเคราะห์เด็กเอกชนไม่มีบุคลากรวิชาชีพที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดทำงานอยู่จริง ถึงแม้จะมีการต่ออายุใบอนุญาตสถานสงเคราะห์ก็ตาม แม้ว่าสถานสงเคราะห์หลายแห่งจะมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกินกว่าข้อกำหนดขั้นต่ำ แต่สิ่งนี้ไม่ได้บ่งบอกถึงคุณภาพการดูแล ดังนั้น จึงมีความจำเป็นในการตรวจสอบตรวจสอบข้อกำหนดการจดทะเบียนสถานสงเคราะห์เอกชนใหม่อีกครั้ง

- **บังคับใช้ข้อกำหนดการจดทะเบียนและการกำกับดูแลสถานรองรับเอกชนอย่างครอบคลุม**

เพื่อให้การกำกับดูแลสถานรองรับเอกชนเป็นไปอย่างเหมาะสม สำนักงานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดจะต้องทำการจัดทำฐานข้อมูลสำหรับสถานรองรับทั้งหมดภายในจังหวัด ซึ่งฐานข้อมูลนี้ควรรวมถึงสถานที่จดทะเบียนและไม่ได้จดทะเบียนเพื่อให้ง่ายต่อการตรวจสอบและการปฏิบัติตามมาตรฐานการเลี้ยงดู

6.4. **คุ้มครองเด็กที่ไม่ได้รับการเลี้ยงดูจากพ่อแม่อย่างเหมาะสม**

- **ส่งเสริมให้เด็กและครอบครัวเข้าถึงบริการทางสังคมและจัดบริการทางสังคมที่จำเป็นเพิ่มเติม**

การสำรวจบริการทางสังคมสำหรับเด็กและครอบครัวในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ พบบริการ 5 ประเภท ได้แก่ 1) การศึกษา เช่น ศูนย์การศึกษา การศึกษาศาสนา และการศึกษาสำหรับเด็กพิการ 2) สุขภาพอนามัย รวมถึงการส่งเสริมสุขภาวะทางจิต และการให้บริการโดยหมอพื้นบ้าน 3) ที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพและการมีรายได้ เช่น การเข้าถึงเงินกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำ การซ่อมแซมที่อยู่อาศัย และการมอบอุปกรณ์ประกอบอาชีพหรือปศุสัตว์ 4) บริการและความช่วยเหลือที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม และ 5) การบริการอื่น ๆ เช่น การให้ความช่วยเหลือเฉพาะหน้า เงินสวัสดิการผู้พิการและผู้สูงอายุ ความช่วยเหลือด้านกระบวนการยุติธรรมและการเยียวยาจากความรุนแรง และการให้ความรู้ในการเลี้ยงดูเด็ก

การสำรวจนี้พบว่าบริการเหล่านี้ส่วนมากจัดโดยรัฐ และมีที่จัดโดยศาสนสถาน โรงเรียนของรัฐและเอกชน มูลนิธิหรือสมาคม และกลุ่มอาสาสมัครในพื้นที่ แสดงให้เห็นถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมและมีกลไกประสานงานให้เด็กและครอบครัวเข้าถึงบริการทางสังคม เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และบัณฑิตอาสาพัฒนามาตุภูมิ แต่จากการสำรวจพบว่ากลไกอย่างบัณฑิตอาสาเห็นบริการที่จัดโดยรัฐเป็นหลัก ดังนั้น หากมีการจัดทำแผนปฏิบัติการในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ที่รวมทั้งบริการของภาครัฐ ภาคประชาสังคม และจิตอาสา จะช่วยให้ อสม. และบัณฑิตอาสาสามารถแนะนำบริการให้แก่ชาวบ้านได้ครอบคลุมยิ่งขึ้น

• ส่งเสริมการเลี้ยงดูในรูปแบบครอบครัวอุปถัมภ์

หนึ่งในข้อกังวลที่พบในการวิจัย คือ ครอบครัวที่ให้การเลี้ยงดูแบบครอบครัวอุปถัมภ์บางครอบครัวเลือกที่จะไม่เปิดเผยความจริงเกี่ยวกับที่มาหรือภูมิหลังของเด็ก โดยมีความกังวลเกี่ยวกับวิธีการและเวลาที่เหมาะสมในการแจ้งให้เด็กทราบเกี่ยวกับสถานะที่แท้จริง รวมถึงกลัวว่าการเปิดเผยนี้อาจทำให้เด็กเกิดความเครียดและเปลี่ยนทัศนคติต่อผู้ดูแล ดังนั้น ประเด็นนี้เน้นย้ำถึงความจำเป็นในการให้คำแนะนำและความรู้ที่เป็นประโยชน์สำหรับการดูแลเด็กที่ไม่ใช่ญาติ โดยคำนึงถึงความปลอดภัยทางอารมณ์ของเด็กและปรับการอธิบายให้สอดคล้องกับความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กในช่วงอายุต่าง ๆ นอกจากนี้ยังควรรวมถึงความรู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยเหลือครอบครัวอุปถัมภ์ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะผู้ดูแลแบบทางการหรือไม่ทางการในการเลี้ยงดูเด็กให้มีมาตรฐานที่ดี

บ้านพักเด็กและครอบครัวจังหวัดควรเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูทดแทนในรูปแบบครอบครัว โดยดำเนินการจัดโครงการเผยแพร่ความรู้ เช่น การส่งเสริมการคุ้มครองเด็กในระดับตำบล บ้านพักเด็กและครอบครัวควรให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับประโยชน์ของการเลี้ยงดูอุปถัมภ์และการรับบุตรบุญธรรม โดยเฉพาะในส่วนของคำสอนทางศาสนาอิสลาม ควรมีความร่วมมือกับผู้นำศาสนาในท้องถิ่นเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและตอบสนองต่อข้อกังวลเกี่ยวกับการเลี้ยงดูทดแทนในรูปแบบครอบครัว

ศูนย์ประสานงานด้านเด็กและสตรีในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศป.ดส.) มีภารกิจในการส่งเสริม ขับเคลื่อน และติดตามการดำเนินการตามมาตรการที่สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ด้วยความรู้และความคุ้นเคยกับวิถีปฏิบัติในท้องถิ่น ทั้งนี้ ศป.ดส. สามารถจัดการเสวนาเกี่ยวกับครอบครัวทดแทน โดยเชิญผู้นำศาสนา ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน และผู้เชี่ยวชาญด้านสวัสดิการเด็กมาร่วมอภิปรายถึงความสำคัญและประโยชน์ของการเลี้ยงดูในครอบครัวอุปถัมภ์และการรับบุตรบุญธรรม การเสวนาควรมุ่งสร้างทรัพยากรเชิงข้อมูลเพื่ออธิบายการเลี้ยงดูในครอบครัวอุปถัมภ์และการรับบุตรบุญธรรมในบริบทของคำสอนทางศาสนาและคุณค่าทางจริยธรรมอิสลาม เน้นถึงความสำคัญของสวัสดิภาพเด็กและความรับผิดชอบของชุมชน พร้อมทั้งเน้นเรื่องราวความสำเร็จที่เกิดขึ้นในพื้นที่

ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มทางเลือกในการเลี้ยงดูเด็กที่ไม่ได้รับการเลี้ยงดูจากพ่อแม่เพียงพอ ศป.ดส. สามารถเป็นผู้นำในการแก้ไขข้อกังวลและความเข้าใจผิดหรืออุปสรรคทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงดูในครอบครัวอุปถัมภ์และการรับบุตรบุญธรรม โดยการขอคำแนะนำจากคณะกรรมการที่ปรึกษาซึ่งประกอบด้วยผู้นำศาสนาที่มีบทบาทในพื้นที่ เพื่อให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนโยบายและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการเลี้ยงดูในครอบครัวอุปถัมภ์และการรับบุตรบุญธรรม

7

บรรณานุกรม

Al-Bakri. (๑๙๙๓). *I'annah al-Talibin ala Hal Alfaz Fath al-Mu'in* (Vol. ๓). Dar al-Fikr li al-Tiba'ah wa al-Nashr wa al-Tawzi'. <https://shamela.ws/book/๙๖๓/๘๒๑>

Al-Jaziri. (๒๐๐๓). *Al-Faqh ala al-Mazahib al-Arba'a* (Vol. ๔). Dar al-Kutub al-Ilmiyah. <https://shamela.ws/book/๙๘๔๔/๑๘๑๔#p๑>

Alternative Care Thailand. (๒๐๒๓). *Database of private children's homes in Thailand*.

Center on the Developing Child. (๒๐๐๗). *The Impact of Early Adversity on Child Development (InBrief)*. Center on the Developing Child, Harvard University. <http://developingchild.harvard.edu/resources/inbrief-the-impact-of-early-adversity-on-childrens-development/>

CRC Coalition Thailand. (๒๐๑๖). *Report of Online Survey to Assess the extent of unregistered Children's Homes in Thailand*. CRC Coalition Thailand.

Department of Children and Youth, One Sky Foundation, UNICEF Thailand, & Kanchanaburi Office of Social Development and Human Security. (๒๐๒๑). *Holistic Review of Alternative Care Provision in an area of Thailand: The border District of Sangkhlaburi*. <https://www.unicef.org/thailand/reports/holistic-review-alternative-care-provision-area-thailand>

Fabes, R. A., Pahlke, E., Martin, C. L., & Hanish, L. D. (๒๐๑๓). Gender-segregated schooling and gender stereotyping. *Educational Studies*, ๓๙(๓), ๓๑๕-๓๑๙. <https://doi.org/๑๐.๑๐๘๐/๐๓๐๕๕๖๘๘.๒๐๑๒.๗๖๐๔๕๒>

Ladaphongphatthana, K., Lillicrap, A., & Thanapanyaworakun, W. (๒๐๒๒). Counting every child, identifying over ๑๒๐,๐๐๐ children in residential care in Thailand. In: Manuscript in the publication process.

Liow, J. C. (๒๐๑๑). Muslim Identity, Local Networks, and Transnational Islam in Thailand's Southern Border Provinces. *Modern Asian Studies*, ๔๕(๖), ๑๓๘๓ – ๑๔๒๑.

UNICEF. (๒๐๒๑). *UNICEF Procedure Ethical Standards in Evidence Update*. <https://www.unicef.org/evaluation/media/๑๗๕๑/file/UNICEF%๒๐Procedure%๒๐Ethical%๒๐Standards%๒๐in%๒๐Evidence%๒๐Update%๒๐-%๒๐Presentation.pdf>

UNICEF. (๒๐๒๑). *UNICEF Procedure on Ethical Standards in Research, Evaluation, Data Collection and Analysis*. <https://www.unicef.org/evaluation/documents/unicef-procedure-ethical-standards-research-evaluation-data-collection-and-analysis>

UNICEF. (๒๐๒๒). *Data Collection on Children in Residential Care: Protocol and tools for a national census and survey on children in residential care*. <https://data.unicef.org/resources/data-collection-protocol-on-children-in-residential-care/>

United Nations. (๒๐๑๐). *Guidelines for the Alternative Care of Children*. <https://digitallibrary.un.org/record/๖๗๓๕๕๓?ln=en>

Wong, W. I., Shi, S. Y., & Chen, Z. (๒๐๑๘). Students from single-sex schools are more gender-salient and more anxious in mixed-gender situations: Results from high school and college samples. *Plos One*, ๑๓(๑๒). <https://doi.org/๑๐.๑๓๗๑/journal.pone.๐๒๐๘๗๐๗>

เครือข่ายสิทธิเด็กประเทศไทย. (๒๕๖๑). รายงานการศึกษาการปฏิบัติต่อเด็กชายกรณีของสถานสงเคราะห์เด็กเปรียบเทียบกับแนวปฏิบัติด้านการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กของสหประชาชาติ: กรณีศึกษาสถานสงเคราะห์เด็กเอกชนที่จดทะเบียนในจังหวัดเชียงใหม่. เครือข่ายสิทธิเด็กประเทศไทย.

กรมกิจการเด็กและเยาวชน. (๒๕๖๓). รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์การเลี้ยงดูทดแทนในประเทศไทย: ช่องว่างด้านข้อมูลและแนวทางการดำเนินการที่พบจากการปรับใช้เครื่องมือประเมินความก้าวหน้าว่าด้วยการเลี้ยงดูทดแทน (*Tracking Tool*).

กรมกิจการเด็กและเยาวชน, มูลนิธิวันสกาย, องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย, & สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดกาญจนบุรี. (๒๕๖๔). การศึกษาทบทวนบริการด้านการเลี้ยงดูทดแทนในพื้นที่ที่มีเด็กเคลื่อนย้ายสูง: กรณีศึกษาสังขละบุรี. <https://www.unicef.org/thailand/th/reports/%E๐%B๘%๘๑%E๐%B๘%B๒%E๐%B๘%A๓%E๐%B๘%A๘%E๐%B๘%B๖%E๐%B๘%๘๑%E๐%B๘%A๙%E๐%B๘%B๒%E๐%B๘%๘๗%E๐%B๘%๙A%E๐%B๘%๘๗%E๐%B๘%A๗%E๐%B๘%๙๙%E๐%B๘%๙A%E๐%B๘%A๓%E๐%B๘%B๔%E๐%B๘%๘๑%E๐%B๘%B๒%E๐%B๘%A๓%E๐%B๘%๘๙%E๐%B๘%๘๙%E๐%B๘%B๒%E๐%B๘%๙๙%E๐%B๘%๘๑%E๐%B๘%B๒%E๐%B๘%A๓%E๐%B๘%๘๐%E๐%B๘%A๕%E๐%B๘%B๕%E๐%B๘%๘๙%E๐%B๘%A๒%E๐%B๘%๘๗%E๐%B๘%๙๔%E๐%B๘%B๙%E๐%B๘%๘๗%E๐%B๘%๙๔%E๐%B๘%๘๑%E๐%B๘%๘๗%E๐%B๘%๙๙%E๐%B๘%๘๓%E๐%B๘%๙๙%E๐%B๘%B๗%E๐%B๘%๘๙%E๐%B๘%๙๙%E๐%B๘%๘๗%E๐%B๘%B๕%E๐%B๘%๘๘%E๐%B๘%๘๗%E๐%B๘%B๕%E๐%B๘%๘๐%E๐%B๘%๘๔%E๐%B๘%A๕%E๐%B๘%B๗%E๐%B๘%๘๘%E๐%B๘%AD%E๐%B๘%๙๙%E๐%B๘%A๒%E๐%B๘%๘๙%E๐%B๘%B๒%E๐%B๘%A๒%E๐%B๘%AA%E๐%B๘%B๙%E๐%B๘%๘๗>

กรมควบคุมโรค. (๒๕๖๗). มาตรการการป้องกันควบคุมโรคไทรโนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ ๑ เดือนมกราคม ๒๕๖๗. <https://ddc.moph.go.th/uploads/publish/๑๕๒๐๘๒๐๒๔๐๑๑๒๐๖๓๒๔๙.pdf>

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (๒๕๖๗). ก้าวไปด้วยกัน...สู่ความเสมอภาคทางการศึกษา. <https://www.eef.or.th/wp-content/uploads/๒๐๒๔/๐๓/newsletter-๐๑-final.pdf>

ดวงหทัย บุณนเจริญกิจ. (๒๕๖๔). สถานการณ์เด็ก เยาวชนและผู้หญิงในจังหวัดชายแดนภาคใต้. ศ. (ศป.ดส.).

สวัสต์ อภิวัจน์วงศ์ และคณะ. (๒๕๖๒). ปัจจัยความสำเร็จต่อการปฏิบัติงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคที่เป็นเลิศของสถานบริการสาธารณสุขพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้. วารสารวิชาการสาธารณสุข, ๒๘(๒), ๒๖๓-๒๗๒. <https://thaidj.org/index.php/JHS/article/view/๖๔๑๘/๖๐๔๘>

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. (๒๕๖๗). รายงานประจำปี ๒๕๖๖. https://opec.go.th/uploads/๒๐๒๔/plan/๒๐๒๔๐๒๑๒_๑๕๐๖๑๓_๖๐๗_%E๐%B๙%๘๐%E๐%B๘%A๕%E๐%B๙%๘๘%E๐%B๘%A๑%E๐%B๘%A๓%E๐%B๘%B๒%E๐%B๘%A๒%E๐%B๘%๘๗%E๐%B๘%B๒%E๐%B๘%๙๙%E๐%B๘%๙B%E๐%B๘%A๓%E๐%B๘%B๐%E๐%B๘%๘๘%E๐%B๘%B๓%E๐%B๘%๙B%E๐%B๘%B๕%E๐%B๘%๙E.%E๐%B๘%A๘.๒๕๖๖%E๐%B๘%AA%E๐%B๘%๘A.pdf

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (๒๕๖๔). การสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีใน ๑๗ จังหวัดของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๖๒. สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (๒๕๖๖). โครงการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๖๕: รายงานผลฉบับสมบูรณ์. สำนักงานสถิติแห่งชาติ. [https://www.unicef.org/thailand/media/๑๑๓๖๑/file/Thailand%๒๐MICS%๒๐๒๐๒๒%๒๐full%๒๐report%๒๐\(Thai\).pdf](https://www.unicef.org/thailand/media/๑๑๓๖๑/file/Thailand%๒๐MICS%๒๐๒๐๒๒%๒๐full%๒๐report%๒๐(Thai).pdf)

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๖๖). รายงานวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ๒๕๖๕. ก. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๖๗). รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ๒๕๖๖. ก. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

องค์การยูนิเซฟประเทศไทย. (๒๕๖๖). รายงานการสำรวจข้อมูลพื้นฐานเด็กในครัวเรือน ๕ จังหวัดชายแดนใต้.

อารี จำปาคล้าย. (๒๕๕๘). ความหลากหลายในการย้ายถิ่นของมุสลิมสามจังหวัดภาคใต้: ใครไปมาเลเซีย และใครไปที่อื่น. In อารี จำปาคล้าย, ปัทมา ว่าพัฒน์วงศ์, & กาญจนา ตั้งชลทิพย์ (Eds.), ความหลากหลายทางประชากรและสังคมในประเทศไทย ณ ปี ๒๕๕๘ (pp. ๑๖๕-๑๘๐). สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล.

ฮัสnulเลาะ อาคิสสกุล และคณะ. (๒๕๖๓). วิถีโตะบอมอกับการดำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นหมอพื้นบ้านที่ใช้คาถาและพิธีกรรมในการรักษาโรคท่ามกลางกระแสการตื่นตัวทางศาสนาและความเชื่อของมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้. ส. ว. (สกว.).

8

ภาคผนวก

8.1. เอกสารรับรองจริยธรรมการวิจัย

The image shows a formal certificate titled "Certificate of MUSSIRB Approval" from Mahidol University. It includes a header with the university's logo and name in Thai. The certificate details the approval of a research project titled "SITUATION ANALYSIS OF ALTERNATIVE CARE PROVISION IN THE CONTEXT OF SOUTHERN BORDER PROVINCES OF THAILAND" by Dr. Kanthamane Ladaphongphattana. It lists the approval number (2023/142.2108), the MUSSIRB number (2023/144), and the date of approval (21 August 2023). The certificate also includes a list of documents approved, such as the submission form, protocol, participant information sheet, informed consent form, questionnaire, interview guideline, and focus group discussion guideline, all dated 21 August 2023. The certificate is signed by Prof. Dr. Srisombat Chokprajakchat, Chairman, and Prof. Pol. Capt. Dr. Sutham Cheurprakobkit, Deputy Dean for Research and Academic Services. The date of expiration is 20 August 2024. The certificate is framed by a blue border and features a large, faint watermark of the Mahidol University crest in the background.

Certificate of MUSSIRB Approval

Certificate of Approval No. 2023/142.2108
MUSSIRB No. 2023/144
Title of Project: SITUATION ANALYSIS OF ALTERNATIVE CARE PROVISION IN THE CONTEXT OF SOUTHERN BORDER PROVINCES OF THAILAND
Principal Investigator: LECT. DR. KANTHAMANE LADAPHONGPHATTANA Affiliation: FACULTY OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES, MAHIDOL UNIVERSITY

Approval includes:

- 1) Submission Form Version Date 21 August 2023
- 2) Protocol Version Date 21 August 2023
- 3) Participant Information Sheet Version Date 21 August 2023
- 4) Informed Consent Form Version Date 21 August 2023
- 5) Questionnaire Version Date 21 August 2023
- 6) Interview Guideline Version Date 21 August 2023
- 7) Focus Group Discussion Guideline Version Date 21 August 2023

The Committee for Research Ethics (Social Sciences) is in full compliance with International Guidelines of Human Research Protection such as Declaration of Helsinki, The Belmont Report, and CIOMS Guidelines.

Date of Approval: 21 August 2023
Date of Expiration: 20 August 2024

(Prof. Dr. Srisombat Chokprajakchat)
Chairman

(Prof. Pol. Capt. Dr. Sutham Cheurprakobkit)
Deputy Dean for Research and Academic Services,
Faculty of Social Sciences and Humanities

Office of The Committee for Research Ethics (Social Sciences), Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University
Phuttamonthon 4 Rd., Salaya, Phuttamonthon District, Nakhon Pathom 73170. Tel. 0 2441 9180
Website: www.mussirb.com ; Email: mussirb310@gmail.com

8.2. แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานสถานรองรับ

แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานสถานรองรับเด็ก โรงเรียนประจำ และศาสนสถาน กรุณาเก็บข้อมูลรายละเอียดของสถานรองรับ (1 แบบฟอร์มต่อ 1 ประเภทสถานรองรับ) สถานรองรับเด็ก คือ สถานที่ให้การเลี้ยงดูกลุ่มเด็กอายุ 0-18 ปี รวมถึงโรงเรียนประจำและศาสนสถานที่มีเด็กในการเลี้ยงดู โดยมีการพักค้าง และมีผู้ให้การดูแลที่เป็นเจ้าหน้าที่ ครู หรืออาสาสมัคร																					
(สำหรับอาสาสมัคร) วันที่สำรวจ..... ชื่อ-สกุล..... เก็บโดย ☐ 2) เจ้าหน้าที่ พมจ. ☐ 3) เจ้าหน้าที่เทศบาล ☐ 4) อื่นๆ ระบุ..... จังหวัด..... อำเภอ..... ตำบล..... หมู่ที่/ชื่อชุมชน																					
1.	ชื่อสถานรองรับ(ที่มีเด็กพักค้าง).....																				
2.	ผู้บริหารสถานรองรับนี้ดำเนินการสถานรองรับประเภทอื่นๆในหมู่บ้านเดียวกันมากกว่า 1 แห่งหรือไม่? ☐ 1) ใช่ ☐ 2) ไม่ใช่																				
3.	ประเภทสถานรองรับ(ที่มีเด็กพักค้าง) โปรด ☒ ในเครื่องหมาย ☐ หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริง ☐ 1) โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม/โรงเรียนเอกชนแบบบูรณาการอิสลามศึกษา ☐ 2) สถานบ้านปอเนาะ ☐ 3) โรงเรียนอาฟิซ/สถาบันศึกษาอาฟิซ/อาฟิซเขาะย (โรงเรียนสอนท่องจำอัลกุรอานชาย-หญิง) ☐ 4) โรงเรียนของรัฐ/โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์/โรงเรียนราชประชานุเคราะห์/โรงเรียนโครงการพระราชดำริ ☐ 5) โรงเรียนเอกชนอื่นๆ ☐ 6) สถานสงเคราะห์เด็กเอกชน/บ้านเด็กกำพร้าเอกชน/บ้านเด็กพิการเอกชน ☐ 7) ศาสนสถาน >> ☐ 7.1) มัสยิด ☐ 7.2) วัดหรือสถานปฏิบัติธรรม ☐ 7.3) โบสถ์, คริสตจักร, วัดคริสต์ ☐ 8) อื่นๆ (โปรดระบุ).....																				
4.	จำนวนเด็ก																				
4.1.	มีเด็กทั้งหมดในสถานรองรับ/โรงเรียน/ศาสนสถานแห่งนี้ จำนวนรวม.....คน จำแนกเป็น																				
4.1.1.	เด็กอายุ 0-6 ปี รวม.....คน แบ่งเป็น หญิง.....คน ชาย.....คน																				
4.1.2.	เด็กอายุ 7-12 ปี รวม.....คน แบ่งเป็น หญิง.....คน ชาย.....คน																				
4.1.3.	เด็กอายุ 13-18 ปี รวม.....คน แบ่งเป็น หญิง.....คน ชาย.....คน																				
4.2.	ในจำนวนนี้ มีเด็กที่พักค้างในสถานรองรับ/โรงเรียน/ศาสนสถานแห่งนี้ จำนวน.....คน จำแนกเป็น																				
4.2.1.	เด็กอายุ 0-6 ปี รวม.....คน แบ่งเป็น หญิง.....คน ชาย.....คน																				
4.2.2.	เด็กอายุ 7-12 ปี รวม.....คน แบ่งเป็น หญิง.....คน ชาย.....คน																				
4.2.3.	เด็กอายุ 13-18 ปี รวม.....คน แบ่งเป็น หญิง.....คน ชาย.....คน																				
4.2.4.	เด็กที่อายุน้อยที่สุดที่พักค้างในสถานรองรับ มีอายุ.....ปี																				
4.3.	ในสถานรองรับแห่งนี้ มีเด็กพิการ จำนวนรวม.....คน แบ่งเป็น หญิง.....คน ชาย.....คน																				
4.3.1.	ในจำนวนนี้มีเด็กพิการที่พักค้างในสถานรองรับแห่งนี้ จำนวน.....คน แบ่งเป็น หญิง.....คน ชาย.....คน																				
4.4.	ในสถานรองรับแห่งนี้ มีเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทย จำนวนรวม.....คน แบ่งเป็น หญิง.....คน ชาย.....คน																				
4.4.1.	เป็นเด็กที่มีสัญชาติ ☐ 1) ไร้สัญชาติ.....คน ☐ 2) เมียนมา.....คน ☐ 3) กัมพูชา.....คน ☐ 4) อื่นๆ.....คน ☐ 999) ไม่ทราบ																				
4.4.2.	เด็กที่ไม่มีสัญชาติไทย ☐ 1) แต่มีบัตรขึ้นต้นด้วยเลข 6,7,0 จำนวน.....คน ☐ 2) ไม่มีเอกสารใดๆจำนวน.....คน ☐ 999) ไม่ทราบ																				
4.4.3.	ในจำนวนนี้มีเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทยที่พักค้างในสถานรองรับแห่งนี้ จำนวน.....คน ☐ 999) ไม่ทราบ																				
5.	จำนวนบุคลากร สถานรองรับแห่งนี้มี 5.1) บุคลากร (ผู้ปฏิบัติงานทั้งหมดในองค์กร) จำนวน.....คน																				
5.2)	บุคลากรที่ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้การดูแลเด็กโดยตรง จำนวน.....คน แบ่งเป็น หญิง.....คน ชาย.....คน																				
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr style="background-color: #e0f2f1;"> <th style="width: 45%;">6. สาเหตุหลักของการรับเด็กเข้ามาอยู่ในการเลี้ยงดูแบบพักค้าง</th> <th style="width: 55%;">“จากจำนวนเด็ก 10 คน จะพบว่าเข้ามาเพราะสาเหตุนี้ประมาณกี่คน?” (กรณว่างหมายถึงเลข)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1) ครอบครัวยากจน</td> <td>0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10</td> </tr> <tr> <td>2) เป็นเด็กกำพร้า (พ่อหรือแม่ หรือทั้งพ่อและแม่เสียชีวิต)</td> <td>0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10</td> </tr> <tr> <td>3) ไม่มีผู้ดูแล หรือผู้ดูแลไม่สามารถหรือไม่ต้องการเลี้ยงดูเด็ก</td> <td>0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10</td> </tr> <tr> <td>4) เด็ก/ครอบครัวต้องการให้เรียนศาสนา</td> <td>0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10</td> </tr> <tr> <td>5) เข้าถึงการศึกษา หรือมาอยู่ใกล้สถานศึกษามากขึ้น</td> <td>0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10</td> </tr> <tr> <td>6) ครอบครัว/ชุมชนไม่ปลอดภัย (ยาเสพติด/ความไม่สงบ)</td> <td>0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10</td> </tr> <tr> <td>7) มีปัญหาด้านพฤติกรรม เด็กจึงถูกส่งมาอยู่สถานรองรับ</td> <td>0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10</td> </tr> <tr> <td>8) มีภาวะทุพพลภาพ (พิการ/เด็กพิเศษ)</td> <td>0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10</td> </tr> <tr> <td>9) อื่นๆ ระบุ...</td> <td>0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10</td> </tr> </tbody> </table>		6. สาเหตุหลักของการรับเด็กเข้ามาอยู่ในการเลี้ยงดูแบบพักค้าง	“จากจำนวนเด็ก 10 คน จะพบว่าเข้ามาเพราะสาเหตุนี้ประมาณกี่คน?” (กรณว่างหมายถึงเลข)	1) ครอบครัวยากจน	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	2) เป็นเด็กกำพร้า (พ่อหรือแม่ หรือทั้งพ่อและแม่เสียชีวิต)	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	3) ไม่มีผู้ดูแล หรือผู้ดูแลไม่สามารถหรือไม่ต้องการเลี้ยงดูเด็ก	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	4) เด็ก/ครอบครัวต้องการให้เรียนศาสนา	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	5) เข้าถึงการศึกษา หรือมาอยู่ใกล้สถานศึกษามากขึ้น	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	6) ครอบครัว/ชุมชนไม่ปลอดภัย (ยาเสพติด/ความไม่สงบ)	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	7) มีปัญหาด้านพฤติกรรม เด็กจึงถูกส่งมาอยู่สถานรองรับ	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	8) มีภาวะทุพพลภาพ (พิการ/เด็กพิเศษ)	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	9) อื่นๆ ระบุ...	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
6. สาเหตุหลักของการรับเด็กเข้ามาอยู่ในการเลี้ยงดูแบบพักค้าง	“จากจำนวนเด็ก 10 คน จะพบว่าเข้ามาเพราะสาเหตุนี้ประมาณกี่คน?” (กรณว่างหมายถึงเลข)																				
1) ครอบครัวยากจน	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10																				
2) เป็นเด็กกำพร้า (พ่อหรือแม่ หรือทั้งพ่อและแม่เสียชีวิต)	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10																				
3) ไม่มีผู้ดูแล หรือผู้ดูแลไม่สามารถหรือไม่ต้องการเลี้ยงดูเด็ก	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10																				
4) เด็ก/ครอบครัวต้องการให้เรียนศาสนา	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10																				
5) เข้าถึงการศึกษา หรือมาอยู่ใกล้สถานศึกษามากขึ้น	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10																				
6) ครอบครัว/ชุมชนไม่ปลอดภัย (ยาเสพติด/ความไม่สงบ)	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10																				
7) มีปัญหาด้านพฤติกรรม เด็กจึงถูกส่งมาอยู่สถานรองรับ	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10																				
8) มีภาวะทุพพลภาพ (พิการ/เด็กพิเศษ)	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10																				
9) อื่นๆ ระบุ...	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10																				

8.3. แบบสำรวจบริการทางสังคมสำหรับเด็กและครอบครัว

แบบสำรวจการจัดการทางสังคมสำหรับเด็กและครอบครัวที่ดำเนินการในหมู่บ้าน	
กรุณาเก็บข้อมูลรายหมู่บ้าน (1 แบบฟอร์มต่อ 1 หมู่บ้าน)	
การบริการสังคม หมายถึง บริการเพื่อเสริมสร้างชีวิต ความเป็นอยู่ และสวัสดิภาพของเด็กและครอบครัว และส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว เพื่อบรรเทาความเดือดร้อน และลดความเสี่ยงหรือป้องกันไม่ให้เกิด	
ครอบครัวต้องเด็กไปอยู่ในความเสี่ยงของสถานรองรับหรือผู้อื่นโดยไม่จำเป็น	
วันเวลาที่สำรวจ.....	ชื่อ-สกุล ผู้เก็บข้อมูล.....(เป็น O1) บัณฑิตอาสา O2) เจ้าหน้าที่ พมจ. O3)อื่นๆ ระบุ
จังหวัด.....	อำเภอ.....ตำบล.....หมู่ที่/ชื่อชุมชน.....
ในหมู่บ้านมีองค์กร/ตัวแทน/เจ้าหน้าที่/อาสาสมัครที่ให้บริการทางสังคมสำหรับเด็กและครอบครัวประเภทใดบ้าง? กรุณาระบุชื่อ ที่อยู่ และเบอร์โทรศัพท์ของผู้ให้บริการประเภทต่างๆ	
1. การศึกษา 1.1. ให้ทุนการศึกษา/ค่าเล่าเรียน 1.2. รับเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียนแบบไป-กลับ (ระหว่างที่พ่อแม่ไปทำงาน) ที่เป็นของรัฐหรือเอกชน 1.2.1. รับเลี้ยงเด็กอายุ 0-3 ปี แบบไป-กลับ (ระหว่างที่พ่อแม่ไปทำงาน) ที่เป็นของรัฐหรือเอกชน 1.2.2. รับเลี้ยงเด็กอายุ 3 ปีขึ้นไป แบบไป-กลับ (ระหว่างที่พ่อแม่ไปทำงาน) ที่เป็นของรัฐหรือเอกชน 1.3. ให้การศึกษาแก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษ/เด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ 1.4. จัดกิจกรรมสอนการบ้านคอนเซ็น หรือจัดกิจกรรมพิเศษอื่นๆ เช่น การส่งเสริมทักษะชีวิตเป็นประจำ 1.5. จัดกิจกรรมให้การศึกษาทางศาสนา (คาตึก/กิริอะฮ์/มัสยิด/วัด/พระอารามหลวง ฯลฯ) 2. สุขภาพอนามัย 2.1. ให้บริการด้านสาธารณสุข/จิตเวช 2.2. ให้บริการโดยหมอพื้นบ้าน 2.3. จัดหาอุปกรณ์ทางแพทย์ หรืออุปกรณ์ดูแลสุขภาพ 2.4. จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพทางจิต อารมณ์ และพฤติกรรมทางสังคม 3. ที่อยู่อาศัย 3.1. ช่วยสร้าง/ซ่อมแซมที่อยู่อาศัย 3.2. ให้วัสดุในการซ่อมแซมที่อยู่อาศัย 3.3. ให้เงินสนับสนุนด้านที่อยู่อาศัย 4. การทำงานและการเสริมสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจ 4.1. ให้เงินกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำ(ธนาคารชุมชน/กองทุนหมู่บ้าน/สหกรณ์อิสลาม/กลุ่มออมทรัพย์) 4.2. อบรม/ฝึกอาชีพ/ส่งเสริมทักษะความสามารถในการทำงาน/ส่งเสริมความรู้ในเรื่องการเงินและการบริหารธุรกิจ 4.3. จัดหาอุปกรณ์ประกอบอาชีพ หรือแจกปศุสัตว์เพื่อการประกอบอาชีพ 5. การคุ้มครองทางสังคม 5.1. ให้ทุนช่วยเหลือเด็กและครอบครัวยากจน 5.2. แจกจ่ายข้าวสารอาหารแห้ง อาหารกล่อง นม ขนมเด็ก 5.3. สนับสนุนด้านค่าใช้จ่ายอุปกรณ์การเรียน/อุปกรณ์การเรียน/ชุดนักเรียน 5.4. ให้เงินสวัสดิการคนพิการ ผู้สูงอายุ 5.5. จัดซื้อชุดรายขอ/แจกเบี้ยอุปการะ 5.6. ให้ที่พักพิงสำหรับเด็กด้อยโอกาส 5.7. ให้การช่วยเหลือด้านกระบวนการยุติธรรม/เยียวยาจากความรุนแรงทุกประเภท เช่น ความรุนแรงในครอบครัว/สถานการณ์ความไม่สงบในชายแดนใต้ 6. นันทนาการ 6.1. มีพื้นที่ปลอดภัย/พื้นที่เล่นสำหรับเด็ก 6.2. มีการจัดงานประจำปี/ การแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน (การแข่งขัน) 6.3. จัดค่ายอบรมเด็กช่วงปิดเทอม 7. อาสาให้คำปรึกษาและเยียวยาสุขภาพจิตของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ (มักเป็นผู้มีประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกันมาก่อน) 8. จัดอบรมให้ความรู้เรื่องการเลี้ยงดูเด็ก เช่น สิทธิเด็ก มาตรการคุ้มครองเด็ก ทักษะความเป็นพ่อแม่ (โรงเรียนพ่อแม่) ฯลฯ 9. จัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวเป็นประจำ 10. คำถามเพิ่มเติม 10.1. ให้บริการสุขภาพด้านอนามัยเจริญพันธุ์สำหรับวัยรุ่น เช่น การทำสูทัด การคุมกำเนิด การให้ถุงยางอนามัย การให้ความรู้เกี่ยวกับเลือดประจำเดือน การให้ความรู้เกี่ยวกับโรคติดต่อในระบบสืบพันธุ์ และอื่นๆ 10.2. ให้บริการส่งเสริมอนามัยแม่และเด็ก (รวมถึงการฝากครรภ์, การส่งเสริมสุขภาพแม่และเด็ก, การดูแลหลังคลอด) 10.3. ให้บริการแม่เด็กพิการ เช่น การบริการฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กพิการ, การจัดการศึกษาพิเศษ, บริการส่งเสริมให้ครอบครัวมีทักษะและความพร้อมในการเลี้ยงดูเด็กพิการที่บ้าน <i>กรุณาระบุประเภทบริการที่หน่วยงาน/องค์กรจัดให้เด็กพิการ</i> 10.4. จัดการไกล่เกลี่ยกรณีเด็กและวัยรุ่นที่มีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานหรือตั้งครรภ์ 10.5. ให้บริการช่วยเหลือและให้คำแนะนำแก่เด็กและวัยรุ่นที่มีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานหรือตั้งครรภ์ 10.6. ส่งเสริมการขึ้นทะเบียนสถานบุคคล (ส่งเสริมการแจ้งเกิด/ให้มีสูติบัตร/ให้มีเลข 13 หลัก) 10.7. ให้ความช่วยเหลือในกระบวนการหย่าร้างและการเรียกร้องสิทธิค่าเลี้ยงดูแก่ภรรยาหรือบุตร 10.8. ให้บริการปรึกษาอายุวาระเพศหญิง 10.9. ในหมู่บ้านมีครอบครัวที่รับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม (คือ เลี้ยงดูเด็กที่ไม่ใช่ญาติเป็นการถาวรหรือระยะยาว) จำนวน....ครอบครัว 11.อื่นๆ โปรดระบุบริการทางสังคมสำหรับเด็กและครอบครัวประเภทอื่นที่พบในหมู่บ้าน	มีบริการหรือไม่ ☐ มี ☐ ไม่มี เมื่อตอบว่า "มี" ให้ระบุรายละเอียดของบริการในหมวด A หากมีบริการดังกล่าวมากกว่า 1 แห่ง ให้ระบุรายละเอียดเพิ่มเติมในหมวด B และ C ตามลำดับ <i>(ผู้จัดบริการกลุ่มที่ 1)</i> *A1 ระบุชื่อหน่วยงานหรือกลุ่มผู้จัดบริการ *ค่าใช้จ่าย ☐ มีค่าใช้จ่าย (แบบธุรกิจเพื่อทำกำไร) ☐ ไม่มีค่าใช้จ่าย (หรือจ่ายเพียงเล็กน้อย) *A2 ประเภทของหน่วยงานที่เป็นผู้จัดบริการ ☐ 1.รัฐ ☐ 2.ศาสนสถาน ☐ 3.โรงเรียน ☐ 4.มูลนิธิ/สมาคม ☐ 5.กลุ่มอาสาสมัคร/คนใจบุญ ☐ 6.อื่นๆ *A3 บ้านเลขที่ *A4 เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ <i>(ผู้จัดบริการกลุ่มที่ 2 ถ้ามี)</i> B1 B2 B3 B4 <i>(ผู้จัดบริการกลุ่มที่ 3 ถ้ามี)</i> C1 C2 C3 C4

8.4. แบบสัมภาษณ์สถานรองรับเด็ก

แบบสัมภาษณ์สถานรองรับเด็กที่เลี้ยงดูกลุ่มเด็กอายุ 0-18 ปี ในพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

สถานรองรับเด็ก คือ สถานที่ให้การเลี้ยงดูกลุ่มเด็ก (เช่นจำนวน 6 คนขึ้นไป) รวมถึงสถานสงเคราะห์ โรงเรียนประจำ สถาบัน องค์กร มูลนิธิ และศาสนสถาน ที่มีเด็กในการเลี้ยงดู โดยมีการพักค้างและมิใช่ให้การดูแลที่เป็นเจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัคร

คำชี้แจง: ตามทุกข้อและข้อมูลที่ได้รับจากผู้ตอบแบบสำรวจถือเป็นความลับที่สุด

หากมีสถานรองรับหลายแห่งในพื้นที่เดียวกัน ให้แยกแบบสอบถามสำหรับแต่ละแห่ง เพื่อระบุประเภทสถานรองรับแยกกัน ทั้งนี้พิจารณาจากสังกัดหลักของเด็ก เพื่อให้มีการนับจำนวนเด็กซ้ำซ้อน	วันที่สำรวจ..... เวลาเริ่มเก็บข้อมูล..... รหัสผู้เก็บข้อมูล..... รหัสจังหวัด..... รหัสอำเภอ..... รหัสตำบล.....
---	---

A: ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานรองรับ

1. ชื่อสถานรองรับ/สถานสงเคราะห์/โรงเรียนประจำ/สถาบัน/องค์กร/มูลนิธิ/ศาสนสถาน

2. ประเภทของสถานรองรับ (A2)

- ☐ 1) โรงเรียนเอกชน ที่เปลี่ยนประเภทมาจากปอเนาะ (A2.1)
(เปลี่ยนประเภทมาเป็นโรงเรียนเอกชน) เริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ..... (A2.2)
- ☐ 2) โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม (A2.2)
เริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ..... (A2.2)
- ☐ 3) สถาบันศึกษาปอเนาะ (A2.2)
เริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ..... (A2.2)
- ☐ 4) สถาบันศึกษาอาฟิส (โรงเรียนสอนท่องจำอัลกุรอาน) (A2.2)
เริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ..... (A2.2)
- ☐ 5) โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์/ราชประชานุเคราะห์/โรงเรียนในโครงการประชารัฐ (A2.2)
เริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ..... (A2.2)
- ☐ 6) สถานสงเคราะห์เด็กเอกชน/บ้านเด็กกำพร้าเอกชน/บ้านเด็กพิการเอกชน (A2.2)
เริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ..... (A2.2)
- ☐ 7) อื่นๆ โปรดระบุ..... (A2.2)

3. สัดส่วนระหว่างเด็กไปกลับและเด็กพักค้าง

เด็กไปกลับ ประมาณร้อยละ..... (A3.1)

เด็กพักค้าง ประมาณร้อยละ..... (A3.2)

4. เด็กส่วนมากมีภูมิลำเนาใน 5 จังหวัดชายแดนใต้หรือไม่?

☐ 0) ไม่ใช่ ส่วนมากมาจาก..... ☐ 1) ใช่

5. เรียงลำดับสาเหตุหลัก 3 ประการที่เด็กเข้ามาพักค้างที่นี่(จัดลำดับ) (A5.1).....เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ศาสนา

(A5.2).....เพื่อให้อาจารย์ดูแลเด็กที่ครอบครัวยากจน

(A5.3).....เพื่อให้อาจารย์ดูแลเด็กที่ไม่มีผู้ดูแล

(A5.4).....เพื่อให้อาจารย์ดูแลเด็กกำพร้า (☐ ที่พ่อแม่แม่เลี้ยงเดี่ยว ☐ ที่พ่อแม่หย่าร้างหรือแยกกันอยู่)

(A5.5).....เพื่อให้อาจารย์ดูแลและอบรมเด็กที่มีปัญหาพฤติกรรม

(A5.6).....อื่นๆ โปรดระบุ.....

จดทะเบียนมีสังกัดหรือไม่ หน่วยงานหน่วยงานใด

☐ 1) สช. ☐ 2) พม.

โรงเรียนอยู่ในพื้นที่

☐ 1) เมือง ☐ 2) ชนบท

หน้า 1 / 9

B: ส่วนที่ 2 รูปแบบการเลี้ยงดูและดูแลเด็ก

6. เด็กที่พักค้างที่นี่มีกิจวัตรประจำวันอย่างไรบ้าง และใครเป็นผู้ดูแลหลักในแต่ละกิจกรรม

เวลา	กิจกรรม	ผู้ดูแลหลักในกิจกรรม	เวลา	กิจกรรม	ผู้ดูแลหลักในกิจกรรม
00.00 น.			12.00 น.		
01.00 น.			13.00 น.		
02.00 น.			14.00 น.		
03.00 น.			15.00 น.		
04.00 น.			16.00 น.		
05.00 น.			17.00 น.		
06.00 น.			18.00 น.		
07.00 น.			19.00 น.		
08.00 น.			20.00 น.		
09.00 น.			21.00 น.		
10.00 น.			22.00 น.		
11.00 น.			23.00 น.		

B6.1 เวลาตื่นนอน..... B6.2 เวลาเข้านอน.....

B6.3 มีช่วงเวลาที่เปิดให้เด็กทำกิจกรรมอย่างเสรีหรือไม่ หากมี จักรเวลาเป็นวันใด และช่วงเวลาใด ☐ 0) ไม่มี ☐ 1) มี..... ☐ 97) ไม่ตอบ ☐ 98) ไม่ทราบ

7. กิจกรรมทั้งหมดนี้มีเป้าหมายเพื่ออะไร (อธิบาย) เด็กได้มีคุณลักษณะเด่นอย่างไร.....

สรุปว่าที่นี่เน้นเป้าหมายด้านใด ผู้สัมภาษณ์เลือกตอบเพียง 1 ข้อ

☐ 1) ความรู้ เช่น อ่านกิตาบ รู้หลักคำสอน รู้พื้นฐานศาสนา

☐ 2) ทักษะ เช่น ท่องจำอัลกุรอาน ปฏิบัติศาสนกิจถูกต้อง

☐ 3) บุคลิกภาพแบบมุสลิม เช่น มีอัคลาก วัชเราะฮ์

หน้า 2 / 9

8. ท่านเห็นว่าเด็กพักค้างที่นี้ยังต้องได้รับการฝึกทักษะในเรื่องใดเพิ่มเติมบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- 1) ทักษะอาชีพ หรือการหารายได้ ○2) ภาวะผู้นำ ○3) การบริหารการเงินส่วนบุคคลหรือระดับครอบครัว
○4) ทักษะการเข้าสังคม ○5) การดูแลสุนัข/ม้า ○6) ทักษะภาษาและการสื่อสาร
○7) ทักษะการทำอาหาร ○8) อื่นๆ ระบุ..... ○97) ไม่ตอบ ○98) ไม่ทราบ
9. สถานรองรับเด็กแห่งนี้มีรูปแบบการดูแลเด็กอย่างไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- 1) ครูหอพัก ○2) อุลเราะฮ์ (ครอบครัว) - มีอุซตาสดูแล ○3) มีผู้อื่น เช่น รุ่นพี่ สถานักเรียน เป็นผู้ดูแล
○4) มักดับ (หมู่บ้าน) ○5) อุลเราะฮ์ (พี่น้อง) ○6) อื่นๆ ระบุ.....
10. ที่นี้รับผิดชอบเลี้ยงอาหารเด็กทุกมื้อหรือไม่?
- 0) เลี้ยงอาหารทุกมื้อ ○1) เลี้ยงอาหารบางมื้อ ได้แก่..... ○2) ไม่ได้เลี้ยงอาหาร ให้เด็กรับผิดชอบหาอาหารเองทุกมื้อ ○97) ไม่ตอบ ○98) ไม่ทราบ
11. โดยทั่วไป ที่นี้อนุญาตให้เด็กกลับไปพักค้างที่บ้านบ่อยแค่ไหน
- 1) สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ○2) ประมาณเดือนละ 2 ครั้ง ○3) ประมาณ 3 สัปดาห์ 1 ครั้ง
○4) ประมาณเดือนละ 1 ครั้ง ○5) เทอมละ 1 ครั้ง (ปีละ 2 ครั้ง) ○6) ประมาณปีละ 1 ครั้ง ○97) ไม่ตอบ ○98) ไม่ทราบ
- 11.1. ในช่วงแรกที่เด็กเริ่มมาพักค้างที่นี้ มีเงื่อนไขการกลับบ้านที่แตกต่างจากด้านบนหรือไม่ โปรดระบุ.....
12. ที่นี้อนุญาตให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือญาติมาพบเจอเด็กที่สถานรองรับหรือไม่ ○0) ไม่อนุญาต ○1) อนุญาต ○97) ไม่ตอบ ○98) ไม่ทราบ
- 12.1. ในกรณีที่อนุญาต มีเงื่อนไขสำคัญใดบ้างในการให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือญาติมาพบเจอเด็กที่สถานรองรับ (เงื่อนไขเวลา เงื่อนไขการเข้าพบ ฯลฯ)
-
13. ที่นี้อนุญาตให้แขกผู้มาเยือนหรือผู้บริจาคมาเยี่ยมเยียนหรือทำกิจกรรมกับเด็ก (ระยะเวลาไม่เกิน 3 วัน) หรือไม่
- 0) ไม่อนุญาต ○1) อนุญาต ในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมาจำนวนประมาณ.....คน ○97) ไม่ตอบ ○98) ไม่ทราบ
14. ที่นี้มีอาสาสมัครช่วยปฏิบัติงานดูแลเด็กพักค้าง (ระยะเวลามากกว่า 3 วัน) โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน หรือไม่
- 0) ไม่มี ○1) มี ในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมาจำนวนประมาณจำนวน.....คน ○97) ไม่ตอบ ○98) ไม่ทราบ
15. ที่นี้มีเจ้าหน้าที่ดูแลเด็ก/ครูที่รับผิดชอบการดูแลเด็กพักค้าง ที่ได้รับค่าตอบแทน จำนวน.....คน
- 15.1. แต่ละสัปดาห์มีผู้ดูแลที่นอนเฝ้าอยู่ในเรือนนอนเดียว (ชายคาเดียว) กับเด็ก ○0) ไม่มี ○1) มี ชาย.....คน หญิง.....คน ○97) ไม่ตอบ ○98) ไม่ทราบ
- 15.2. ที่นี้มีเจ้าหน้าที่ดูแลเด็กที่เป็นคนต่างชาติหรือไม่ ○0) ไม่มี ○1) มี ○97) ไม่ตอบ ○98) ไม่ทราบ
16. ที่นี้มักจะต้องเปลี่ยนผู้ดูแลเด็กพักค้างบ่อยๆ โดยเฉลี่ยที่นี้เปลี่ยนผู้ดูแลเด็กพักค้างบ่อยแค่ไหน? ○1) น้อยกว่า 1 ปี ○2) ประมาณ 1-2 ปี ○3) ประมาณ 3-4 ปี ○4) มากกว่า 5 ปี

หน้าที่ 3 / 9

17. เพื่อให้ผู้ดูแลลดอาการล้าและเครียดจากการทำงาน ที่นี้มีแนวทางส่งเสริมการดูแลตนเอง (self-care) ของผู้ดูแลเด็กอย่างไรบ้าง?
- 0) ไม่มี ○1) มี..... ○97) ไม่ตอบ ○98) ไม่ทราบ
18. ที่นี้มีกิจกรรมใดบ้างที่ส่งเสริมสุขภาพทางจิต/สุขภาพจิตให้เด็ก ○0) ไม่มี ○1) มี..... ○97) ไม่ตอบ ○98) ไม่ทราบ
19. ที่นี้เคยพบเด็กที่มีปัญหาทางสุขภาพจิต เช่น ซึมเศร้า หรือมีความเสี่ยงทำร้ายตนเอง หรือไม่ ○0) ไม่มี ○1) มี ○97) ไม่ตอบ ○98) ไม่ทราบ
- 19.1. เมื่อพบแล้วมีการดำเนินการอย่างไร กรุณาระบุ.....
- 19.2. ได้มีการปรึกษานักจิตวิทยาหรือจิตแพทย์หรือไม่? ○0) ไม่มี เพราะ..... ○1) มี ○97) ไม่ตอบ ○98) ไม่ทราบ
- 19.3. ที่นี้มีทีมงานร่วมกับนักจิตวิทยา (พยาบาล, นักสังคมสงเคราะห์, นักจิตวิทยา) เพื่อช่วยเหลือเด็กและครอบครัวหรือไม่
- 0) ไม่มี ○1) มี (ระบุ)..... ○97) ไม่ตอบ ○98) ไม่ทราบ
- 19.4. ที่นี้มีเจ้าหน้าที่ต่อไปนี้หรือไม่
- 1) นักสังคมสงเคราะห์ที่ได้รับใบอนุญาต/จบการศึกษาระดับอุดมศึกษาด้านสังคมสงเคราะห์ ○0) ไม่มี ○1) มี ○97) ไม่ตอบ ○98) ไม่ทราบ
- 2) ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนนักสังคมสงเคราะห์ ที่ได้รับการอบรม ○0) ไม่มี ○1) มี ○97) ไม่ตอบ ○98) ไม่ทราบ
- 3) นักจิตวิทยาที่ได้รับใบอนุญาต หรือจบการศึกษาระดับอุดมศึกษาด้านจิตวิทยา ○0) ไม่มี ○1) มี ○97) ไม่ตอบ ○98) ไม่ทราบ
- 4) ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนนักจิตวิทยา ที่ได้รับการอบรม ○0) ไม่มี ○1) มี ○97) ไม่ตอบ ○98) ไม่ทราบ
- 5) พยาบาลวิชาชีพ ○0) ไม่มี ○1) มี ○97) ไม่ตอบ ○98) ไม่ทราบ
- 6) ผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนพยาบาล ที่ได้รับการอบรมเบื้องต้นด้านการสาธารณสุข ○0) ไม่มี ○1) มี ○97) ไม่ตอบ ○98) ไม่ทราบ
20. ผู้ดูแลเด็กของที่นี่เคยรับการอบรมในประเด็นด้านเด็กและเยาวชนใดบ้าง (ให้ถามทุกข้อ)

หัวข้อ/เนื้อหาการอบรม	1) บุคลากรอย่างน้อย 1 คนเคยได้รับการอบรม	2) ไม่เคยได้รับการอบรม (แม้ว่าเคยได้ยิน)	3) เป็นหัวข้อที่เห็นว่าเจ้าหน้าที่ของที่นี่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม
20.1) พัฒนาการเด็ก หรือการเลี้ยงดูเด็ก	☐	☐	☐
20.2) จิตวิทยาเด็ก หรือวินัยเชิงบวก	☐	☐	☐
20.3) พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก	☐	☐	☐
20.4) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก แห่งองค์การสหประชาชาติ	☐	☐	☐
20.5) แนวปฏิบัติด้านการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็ก	☐	☐	☐
20.6) กระบวนการคุ้มครองเด็ก	☐	☐	☐
20.7) อื่นๆ (ระบุ).....	☐	☐	☐

หน้าที่ 4 / 9

C: ส่วนที่ 3 นโยบายการคุ้มครองเด็ก

21. ที่นีนโยบายคุ้มครองเด็กที่เป็นลายลักษณ์อักษร/มีระเบียบสำหรับบอกผู้ใหญ่ว่าต้องปฏิบัติอย่างไรกับเด็กหรือไม่

- ☐ 0) ไม่มี ☐ 1) มี ☐ 2) ไม่แน่ใจ เพราะไม่รู้ว่าเป็นอะไร ☐ 97) ไม่ตอบ ☐ 98) ไม่ทราบ

21.1 หากจะมีระเบียบเป็นลายลักษณ์อักษรสำหรับบอกผู้ใหญ่ว่าต้องปฏิบัติอย่างไรกับเด็ก ควรระบุอะไรบ้าง

.....

22. ที่นีนมีการตรวจสอบประวัติเจ้าหน้าที่ก่อนรับเข้าทำงานโดยวิธีใดบ้าง (ให้ตอบแบบสอบถามระเบียบการจัดการด้วยตนเอง ไม่ต้องผ่านให้ใจ)

- ☐ 0) ไม่มี ☐ 1) ตรวจสอบประวัติอาชญากรรม (สำหรับคนไทย) ☐ 2) ตรวจสอบประวัติอาชญากรรม (สำหรับคนต่างชาติ)
☐ 3) ติดต่อบุคคลอ้างอิง/ได้รับการแนะนำมา ☐ 4) ได้รับการรับรองมาจากองค์กรต้นทาง ☐ 5) อื่นๆ (ระบุ).....

23. ที่นีนอนุญาตให้เด็กใช้โทรศัพท์มือถือหรือไม่

- ☐ 0) ไม่อนุญาตเลย ☐ 2) อนุญาต โดยมีเงื่อนไข (ด้านเวลาใช้งาน อายุเด็ก ฯลฯ) คือ.....

24. ที่นีนมีเหตุทะเลาะวิวาท/ร้องเรียน/ก่อกวนกันประมาณกี่ครั้งในแต่ละเดือน

- ☐ 0) 1-5 ครั้ง ☐ 2) 6-10 ครั้ง ☐ 3) มากกว่า 10 ครั้ง ☐ 97) ไม่ตอบ ☐ 98) ไม่ทราบ

25. เมื่อพบเด็กมีปัญหาพฤติกรรม ที่นีนจัดการอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ และถามย้ำในกรณีที่เด็กกระทำผิดซ้ำๆ)

- ☐ 0) ไม่มี
☐ 1) ว่ากล่าวสั่งสอน/ตักเตือนด้วยวาจา
☐ 2) แยกเด็กออกจากการทำงาน/แยกออกจากกลุ่ม/แยกออกจากกลุ่มเพื่อนชั่วคราว/เวลาออก (time out) ประมาณ 10 นาทีขึ้นไป
☐ 3) จำกัดสิทธิ์/งดไม่ให้ร่วมกิจกรรม/งดไม่ให้เล่นสนามเด็กเล่น/หักค่าขนม/งดไปเที่ยว/งดดูทีวีหรือเล่นเกมคอมพิวเตอร์ (grounded)
☐ 4) ให้ทำงานเพิ่ม/บำเพ็ญประโยชน์ (เช่น ทำความสะอาด เก็บขยะ กวาดขยะ)
☐ 5) ลงโทษทางกาย เช่น ตี/ใช้กำลัง ฯลฯ
☐ 6) ให้ออก เมื่อกระทำผิด.....ครั้ง
☐ 7) อื่นๆ (ระบุ).....

25.8 ตัวอย่างการกระทำผิดร้ายแรงที่จะเชิญให้ออก

- ☐ 0) เสพ/ขายยาเสพติด ☐ 2) ปัญหาสุขภาพ ☐ 3) สูบบุหรี่ ☐ 4) ทะเลาะวิวาท ☐ 5) อื่นๆ (ระบุ)..... ☐ 97) ไม่ตอบ ☐ 98) ไม่ทราบ

หน้าที่ 5 / 9

D: ส่วนที่ 4 การบริหารและงบประมาณในการดูแลเด็ก

26. งบประมาณการใช้จ่ายสำหรับการเลี้ยงดูเด็กพักค้าง/เด็กกินนอน/ประจำตัวของปีที่ผ่านมา

26.1 จำนวนค่าใช้จ่ายจากสถานรองรับจำนวนรวม.....ประเภทในพื้นที่เดียวกัน

(ระบุจำนวนประเภทสถานรองรับที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน)

(ค่าอาหาร, ค่าจ้าง (เงินเดือน), ค่าการศึกษา, ค่ารักษาพยาบาล และ ค่าบริหารจัดการอื่นๆ เป็นต้น)

- ☐ 0) น้อยกว่า 100,000 บาท ต่อปี (ประมาณเดือนละ 8,000 บาท)
☐ 2) 100,001 – 500,000 บาท ต่อปี (ประมาณเดือนละ 8,000 – 40,000 บาท)
☐ 3) 500,001 – 750,000 บาท ต่อปี (ประมาณเดือนละ 40,000 – 60,000 บาท)
☐ 4) 750,001 – 1,000,000 บาท ต่อปี (ประมาณเดือนละ 60,000 – 80,000 บาท)
☐ 5) 1,000,001 – 2,000,000 บาท ต่อปี (ประมาณเดือนละ 80,000 – 167,000 บาท)
☐ 6) 2,000,001 – 3,000,000 บาท ต่อปี (ประมาณเดือนละ 167,000 – 250,000 บาท)
☐ 7) 3,000,001 – 5,000,000 บาท ต่อปี (ประมาณเดือนละ 250,000 – 400,000 บาท)
☐ 8) 5,000,001 – 10,000,000 บาท ต่อปี (ประมาณเดือนละ 400,000 – 800,000 บาท)
☐ 9) มากกว่า 10,000,000 บาท ต่อปี (มากกว่าเดือนละ 800,000 บาท)

รายการช่วยคำนวณรายจ่ายต่อเดือนสำหรับการดูแลเด็กพักค้าง	
<u>เป็นรายการรายจ่ายที่จำเป็น แต่ไม่จำเป็นต้องถามทุกข้อ</u>	
1. ค่าอาหาร (เฉพาะที่จัดให้เด็ก)	บาท/เดือน
2. ค่าจ้าง (เงินเดือนผู้ดูแลเด็กพักค้าง)	บาท/เดือน
3. ค่าน้ำ	บาท/เดือน
4. ค่าไฟ	บาท/เดือน
5. ค่าบำรุงรักษา/ซ่อมแซม	บาท/เดือน
6. ค่าน้ำมัน/ค่าเดินทาง	บาท/เดือน
7. ค่าใช้จ่ายอื่นๆ	บาท/เดือน

27. เด็กต้องออกค่าบำรุงหอพักหรือไม่? ☐ 0) ไม่ต้อง เด็กไม่ต้องออกค่าใช้จ่ายใดๆ

☐ 1) ต้องให้ค่าใช้จ่าย จำนวน.....บาท /ต่อ ☐ เดือน ☐ ทอม ☐ ปี (กรอกค่าเฉลี่ยต่อเดือน)

☐ 2) ไม่บังคับ แล้วแต่ครัวเรือน

28. เด็กมีส่วนช่วยในการหาทุนเพื่อแบ่งภาระค่าใช้จ่ายหรือเพิ่มรายได้บ้างหรือไม่? (ถ้ามี ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ 0) ไม่มี ☐ 1) เขียนจดหมายโต้ตอบกับผู้ดูแลการ
☐ 2) แสดงความสามารถในโอกาสต่างๆ เช่น ท่องเที่ยวหรืออ่านอีกรายงาน
☐ 3) ทำผลิตภัณฑ์หรือมีส่วนเพื่อจำหน่าย ☐ 4) ทำเกษตร/เลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภค
☐ 5) อื่นๆ (ระบุ).....

D28.6 ไม่ต้องการให้ผู้ให้สัมภาษณ์ แต่ตอบจากข้อมูลที่ผู้
 เจ้าของหรือผู้ดูแลโรงเรียน/สถานรองรับแห่งนี้มีธุรกิจส่วนตัว
 เพื่อสนับสนุนการดำเนินการเลี้ยงดูเด็กพักค้างหรือไม่?
☐ 0) ไม่มี ☐ 1) มี(ระบุ).....

29. ที่นีนได้รับเงินสนับสนุนจากที่ใดบ้าง? (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ 0) 1) เงินอุดหนุนจากส่วนราชการ ☐ 2) ระดมทุนจากผู้บริจาครายย่อย (เช่น ศิษย์เก่า จัดงานประจำปี, กลุ่มรับบริจาค, จัดประชุมวิชาการ)
☐ 3) ผู้บริจาครายบุคคล ☐ 4) กองทุน/มูลนิธิ/องค์กร NGOs (ระบุ).....
☐ 5) องค์กรธุรกิจ (ระบุ)..... ☐ 6) องค์กรศาสนา (ระบุ).....
☐ 7) องค์กร ☐ 8) อื่นๆ (ระบุ).....

หน้าที่ 6 / 9

30. ที่นี้ได้รับเงินสนับสนุนจากต่างประเทศด้วยหรือไม่? (ถ้ามี ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ 1) ระดมทุนจากผู้บริจาครายย่อยจากต่างประเทศ ☐ 2) ผู้บริจาครายบุคคล (เช่น ชาวอาหรับ ชาวมาเลเซีย หรืออื่นๆ)
- ☐ 3) กองทุน/มูลนิธิ/องค์กร NGOs (ระบุ)..... ☐ 4) รัฐบาล/ สถานทูต (ระบุประเทศ).....
- ☐ 5) องค์กรธุรกิจ (ระบุ)..... ☐ 6) องค์กรศาสนา (ระบุ).....
- ☐ 7) องค์กร ☐ 8) อื่นๆ (ระบุ).....

30.9 ถ้ามีเงินสนับสนุนจากต่างประเทศ คิดเป็นประมาณร้อยละเท่าใดของรายรับทั้งหมด

เงินสนับสนุนจากต่างประเทศ คิดเป็นร้อยละ(D30.9.1)..... + เงินสนับสนุนจากภายในประเทศ คิดเป็นร้อยละ(D30.9.2)..... = 100

E: ส่วนที่ 5 ขั้นตอนการรับเด็ก และการดำเนินการหลังยุติการเลี้ยงดูเด็ก

31. ที่นี้เคยตัดสินใจไม่รับอุปการะเด็กที่มาขอพักค้าง/อยู่อาศัยด้วยหรือไม่

☐ 0) ไม่เคยไม่รับ (รับทุกกรณี) เนื่องจาก.....

☐ 1) เคยไม่รับ เพราะ

(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ E31.1.1) ไม่มีที่ว่าง/ไม่มีงบประมาณ/ไม่มีบุคลากรเพียงพอ
- ☐ E31.1.2) เด็กอายุน้อยหรือมากเกินไป
- ☐ E31.1.3) เด็กมีความต้องการพิเศษ ซึ่งองค์กรไม่มีความเชี่ยวชาญในการเลี้ยง
- ☐ E31.1.4) เด็กมีปัญหาด้านสุขภาพ/พฤติกรรม
- ☐ E31.1.5) เด็กไม่มีสถานะทางกฎหมาย
- ☐ E31.1.6) เด็กยังมีผู้เลี้ยงดูอุปการะ (พ่อแม่ ญาติพี่น้อง หรือคนที่รู้จัก)
- ☐ E31.1.7) ครอบครัวไม่ได้รับความจำเป็นมากพอที่ทำให้เด็กควรมีอยู่อาศัยที่นี่
- ☐ E31.1.8) อื่นๆ (ระบุ).....

32. ที่ผ่านมา ที่นี้มีการทำงานร่วมกับครอบครัวเพื่อเตรียมความพร้อมให้ครอบครัวรับเด็กที่จบออกจากสถานรองรับกลับไปได้และต้องบ้างหรือไม่

☐ 0) ไม่มี

☐ 1) มี

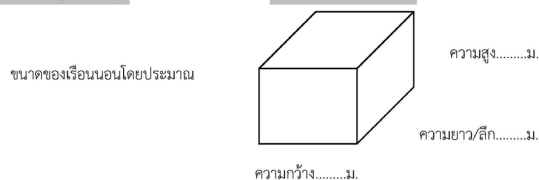
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ E32.1.1) ส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้กับครอบครัว เช่น สร้างรายได้, ฝึก/ส่งเสริมอาชีพ ฯลฯ
- ☐ E32.1.2) ช่วยปรับปรุงที่อยู่อาศัย
- ☐ E32.1.3) ฟื้นฟูสุขภาพของผู้ที่จะเลี้ยงดูเด็กที่นี่
- ☐ E32.1.4) ให้คำปรึกษาทางจิตวิทยาแก่ครอบครัว เช่น ให้กำลังใจ จัดการความขัดแย้ง ฯลฯ
- ☐ E32.1.5) ส่งเสริมทักษะการเลี้ยงดูบุตรหลาน
- ☐ E32.1.6) อื่นๆ (ระบุ).....

หน้าที่ 7 / 9

F: ส่วนที่ 6 ลักษณะทางกายภาพของเรือนนอนและระบบสาธารณูปโภค *ไม่จำเป็นต้องเข้าเขียน สามารถถามข้อมูลเพื่อตอบเองได้*

33. พื้นที่อาคารเรือนนอน (คำนวณโดยผู้เก็บข้อมูล) พื้นที่และความจุอาคารเรือนนอนที่หนาแน่นที่สุดโดยประมาณ ต่อเด็กหนึ่งคน

33.1. พื้นที่ตารางเมตรต่อเด็กหนึ่งคน (ความกว้าง.....ม. x ความยาว.....ม.) จำนวนเด็ก.....คน = ...ตร.ม./คน

33.2. ความจุอากาศต่อเด็กหนึ่งคน (ความกว้าง.....ม. x ความยาว.....ม. x ความสูง.....ม.) / จำนวนเด็ก.....คน = ...ลบ.ม./คน

34. แหล่งน้ำเพื่อบริโภคและอุปโภค

34.1. น้ำดื่มมาจากแหล่งใดเป็นหลัก

- ☐ 1) ชื่อน้ำดื่ม ☐ 2) น้ำประปา ☐ 3) กรองน้ำดื่มเอง
- ☐ 4) น้ำฝน ☐ 5) น้ำบาดาล ☐ 6) น้ำบ่อ
- ☐ 7) แหล่งน้ำธรรมชาติผิวดิน (สระน้ำ, หนองน้ำ, ลำห้วยลำธาร, แม่น้ำ) ☐ 8) อื่นๆ ระบุ.....

34.2. น้ำใช้อุปโภค (เพื่อการประกอบอาหาร อาบน้ำ ล้างมือ ซักล้าง ฯลฯ) มาจากแหล่งใดเป็นหลัก

- ☐ 1) น้ำประปา ☐ 2) กรองน้ำใช้เอง ☐ 3) น้ำฝน
- ☐ 4) น้ำบาดาล ☐ 5) น้ำบ่อ ☐ 6) แหล่งน้ำธรรมชาติผิวดิน (สระน้ำ, หนองน้ำ, ลำห้วยลำธาร, แม่น้ำ)
- ☐ 7) อื่นๆ ระบุ.....

35. ท่านพบความท้าทายใหม่ๆใดบ้างในการเลี้ยงดูเด็กหอพักในปัจจุบันที่แตกต่างจาก 10 ปีที่แล้ว

36. ตั้งแต่ที่เลี้ยงดูเด็กพักค้างมา ท่านภาคภูมิใจในเรื่องใดมากที่สุด (ให้ยกตัวอย่างเด็ก 1 คนที่ท่านภูมิใจที่สุดก็ได้)

หน้าที่ 8 / 9

G: ส่วนที่ 7 จำนวนเด็กในสถานรองรับ *ขอให้ผู้ให้ข้อมูลส่งผู้ที่เกี่ยวข้องกรอกข้อมูลระหว่างการสัมภาษณ์ หรือนำส่งทางอิเล็กทรอนิกส์ภายหลัง*

37. ในที่มีเด็กทั้งหมด.....คน

37.1. อายุและเพศของเด็ก

37.1.1. ที่มีเด็กอายุ 0-6 ปี (เด็กเล็ก-ปฐมวัย) รวม.....คน >> แบ่งเป็นหญิง.....คน ชาย.....คน

37.1.2. ที่มีเด็กอายุ 7-12 ปี (เด็กประถม) รวม.....คน >> แบ่งเป็นหญิง.....คน ชาย.....คน

37.1.3. ที่มีเด็กอายุ 13-18 ปี (เด็กมัธยม) รวม.....คน >> แบ่งเป็นหญิง.....คน ชาย.....คน

37.2. จากจำนวนเด็กทั้งหมด (ที่ระบุไว้ในข้อ 37) มีเด็กที่เดินทางไป-กลับ รวม

37.2.1. มีเด็กไป-กลับที่ชำระค่าใช้จ่ายเอง คน

37.2.2. มีเด็กไป-กลับที่ได้รับทุนสนับสนุนค่าเล่าเรียน/ค่าใช้จ่าย (บางส่วนหรือทั้งหมด) คน

37.3. จากจำนวนเด็กทั้งหมด (ที่ระบุไว้ในข้อ 37) มีเด็กพักค้าง รวม

37.3.1. มีเด็กพักค้างที่ชำระค่าใช้จ่ายเอง คน

37.3.2. มีเด็กพักค้างที่ได้รับทุนสนับสนุนค่าเล่าเรียน/ค่าใช้จ่าย (บางส่วนหรือทั้งหมด) คน

38. ในที่มีเด็กที่มีความต้องการพิเศษหรือไม่ ☐0) ไม่มี ข้ามไปตอบข้อ 39 ☐1) มี

38.1. ในกรณีที่มี มีเด็กที่มีความต้องการพิเศษประเภท.....ไป-กลับ.....คน พักค้าง.....คน

39. ในที่มีเด็กต่างชาติหรือไม่ ☐0) ไม่มี ข้ามไปตอบข้อ 40 ☐1) มี

39.1. ในกรณีที่มี มีเด็กต่างชาติเดินทางไป-กลับ.....คน พักค้าง.....คน

39.2. ในที่มีเด็กต่างชาติกลุ่มหรือสัญชาติใดบ้าง

☐1) โรฮิงยา/เมียนมา ☐2) อาหรับ ☐3) มาเลเซีย ☐4) อื่นๆ ระบุ.....

40. เด็กที่พักค้างอยู่ในที่นับถือศาสนาใดบ้าง

40.1. นับถือศาสนาอิสลาม รวม.....คน

40.3. นับถือศาสนาคริสต์ รวม.....คน

40.2. นับถือศาสนาพุทธ รวม.....คน

40.4. นับถือศาสนาอื่นๆ ระบุ..... รวม.....คน

41. เด็กที่พักค้างอยู่ในที่นี้ใช้ภาษาใดเป็นหลักบ้าง

41.1. ใช้ภาษาไทยเป็นหลัก รวม.....คน

41.3. ใช้ภาษาอาหรับเป็นหลัก รวม.....คน

41.2. ใช้ภาษามลายูเป็นหลัก รวม.....คน

41.4. ใช้ภาษาอื่นๆเป็นหลัก ระบุ..... รวม.....คน

42. ที่มีเจ้าหน้าที่ทั้งหมดจำนวน.....คน

43. ที่มีเจ้าหน้าที่ดูแลเด็กพักค้างจำนวน

ขอพระคุณที่กรุณาให้ข้อมูล เมื่อได้ระบุข้อมูลเรียบร้อยแล้ว กรุณานำส่งหลังการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลที่

ชื่อ.....โทร.....

☐ ทางไลน์

☐ ทางอีเมล.....

Mahidol University
Faculty of Social Sciences
and Humanities

unicef
for every child